મુદ્રણસ્થાન
ધી અમૃત પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
સોનગઢ-કાઠિયાવાડ

મુદ્રકઃ
વોરા અમૃતલાલ દેવકરણ.

પ્રસ્તાવના.

"અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે" એ પદથી શરૂ થતુ કાવ્ય પ્રસિદ્ધ જૈન તત્ત્વવેત્તા પરમ પૂજ્ય શ્રીમાન્ સમીપ-સમયવર્તી સમયજ્ઞ શ્રીમદ્રાજચંદ્રજીએ સાં ૧૯૫૨ ના માગસરના અરસામાં વવાણિયા મુકામે લખ્યુ છે. તેઓશ્રી વીતરાગના મહાન ઉપાસક અને આત્મજ્ઞાની હતા, બાલ્યાવસ્થામા જ તેમને જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું હતું. નિવૃત્તિની તેમને તીવ્ર ઝંખના હતી, તે નિવૃત્તિની ભાવના તેઓએ આ કવિતમા ઘણી સુંદર અને સચોટ રીતે બતાવી છે.

આ કવિત જૈનધર્મના તથા ઇતરધર્મના અનુયાયીઓમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે અને તે ઘણે ઠેકાણે પ્રાર્થનારૂપે બોલી તેની ભાવના કરવામાં આવે છે.

તેઓશ્રીએ આ ભાવના પોતાને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થયા પછી ભાવી છે, તે એમ સૂચવે છે કે ધર્મની શરૂઆત સમ્યગ્દર્શન થયા પછી જ થઈ શકે છે. સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક જ ચારિત્ર હોઈ શકે છે એ સિદ્ધાંત પણ સ્પષ્ટ રીતે આ કવિતમા બતાવવામાં આવ્યો છે

તેઓશ્રીએ ભાવસાધુપણું પ્રગટાવી કેવળજ્ઞાન પામવાના તીવ્ર પુરૂષાર્થની ભાવના ભાવી છે અને તેવો અવસર (તેવી દશા) જલદી પ્રગટ કરવાને તેઓ કેટલા ઉત્સુક હતા તે આમાંથી તરી આવે છે. આ કવિતની નવમી ગાથામાં દ્રવ્યે અને ભાવે સાધુપણું કેવું હોય તે પણ સુંદર રીતે કહ્યુ છે,

તથા ઉપસર્ગ વખતે જ્ઞાનીની દશા કેવી હોય તે પણ તેમ બતાવ્યુ છે

આ કવિતમા ઘણા ઊડા તત્ત્વના રહસ્ય સમાયેલા છે સા ૧૯૯૫ મા રાજકોટના ચ તુમાસમા પરમ પૂજ્ય સ ગુરુદેવે જે પરમ ઉપ ારી ખ્યા છે તે માહેનો એક આ કવિત ઉપરના પ્રવચનો છે અ પ્રવચનોમા આ ગ ાનુ ગૂ રહસ્ય ઘણી સહેલી સુગ અને સ્પષ્ટ ભાષામા પ્રગટ કરવામા આ યુ છે

ટૂકામા જણાવવ નુ કે આ ગ્રન્થમા રહેલા ગભીર આ ાયો આ પ્રવચનોમા ઘણી જ સ્પષ્ટ ભાષામા સમજાવવામા આવ્યા છે તેથી મુમુક્ષુએ ને ઘણા લાભનુ કારણ થયુ છે બાળકો બહેનો યુવાનો અને વૃદ્ધો સો કોઈ સમજી શકે તેવા આ પ્રવચનો હે ાથી સવ ને તેનો લાભ લેવા વિન તી કરવામા આવ છ

આ પુસ્ત ની ઓછી કિંમત રૂા ા થાય છે પ તુ દેસ ઇ નાન ચ ાનમજી તથા દેસાઇ ચ દુલાલ વનમજીએ તમના સ ગત પિતાશ્રી દેસ ઈ વનમજી રામજી (વઢવાણિયા)ના સ્મ ર્થે અ પેલી ઉ મ નો લાભ લઇ આ પુસ્તકની કિંમત રૂા ા રાખવામા આવી છે

વીર શાસન જયતિ, વીર સા ૨૪૭૦ સા ૨૦૦૦ ાા વ૦ ૧

રામજી માણે ચ દ દોશી, પ્રમુખ શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મ દિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ

શ્રી સદ્‌ગુરુદેવાય નમઃ

ગુણસ્થાનક ક્રમારોહણ—

પરમપદપ્રાપ્તિની ભાવના.

મહાપ્રજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રણીત 'અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે' પદ ઉપર પરમ પૂજ્ય કૃપાળુ સદ્‌ગુરુદેવશ્રીએ રાજકોટ મુકામે આપેલ પ્રવચનો.

તા ૩૦-૧૧-૩૯

આ ગુણસ્થાન ક્રમારોહણ છે આત્મા ગુણનો અખંડ પિંડ છે, તેમાં પુરુષાર્થે કરી પ્રકૃતિના આવરણને ટાળવાની અપેક્ષાએ એ ક્રમશ્રેણી કહેલ છે મુખ્ય તો પરમ પદ પ્રાપ્તિની ભાવના છે

શ્રીમદ્ [illegible] માતાના ખાટલા ઉપર [illegible] આ ગુણસ્થાન ક્રમારોહણ અપૂર્વ

અવસરની રચના કરી છે જેમ મહેલ ઉપર ચડવાને પગથીઆ હોય તેમ મોક્ષમહેલમા જવાના ચૌદ પગથીઆ છે તેમા પ્રથમ સમ્યગ્દર્શનરૂપ ચોથા ગુણસ્થાનકથી મંગળિક રે છે આત્મસ્વરૂપની જાગૃતિ વધારવા માટે લખાયેલ છે એવા અપૂર્વ સયમ (મુનિદશા) પ્રગટો કે જે ભાવે કેવળજ્ઞાન પ્રગટે

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પંથ જો? અપૂર્વ૦ ॥૨॥

ગૃહસ્થ ધર્મમા રહેના ધર્માત્માઓને ત્રણ પ્રકારના મનોરથ (ભાવના) આત્માની પ્રતીત સહિત પૂર્ણતાના લક્ષે ભાવવાનુ શાસ્ત્રો કહે છે (૧) હુ મર સબધ અવસ્થાથી નિવર્તુ (૨) સ્ત્રી આદિ બાહ્ય પરિગ્રહ તથા વિષય કષાયરૂપ અભ્યંતર પરિગ્રહનો અધિક પુરુષાર્થવડે ત્યાગ કરીને નિર્ગ્રંથ મુનિ થાઉ (૩) હુ અપૂર્વ સમાધિમરણ પ્રાપ્ત કરુ ત્યારે મસરી મેરી જેવો એમ મનોરથ (ભાવના) ભાવે છે કે હુ ગૃહસ્થ કુટુંબમા ખૂબ વધુ ધન ઘર કોઠારમા ખૂબ વધુ અને લીલી વાડી મૂકીને મરુ એમ ગોધાઇની ભાવના ભાવે છે

અપૂર્વ અવસર નો અર્થ બાહ્ય અપૂર્વ કાળ નહિ પણ આત્મ ધ્યાનમા અપૂર્વ સ્વભાવ એવો અર્થ થાય છે તે સ્વભાવની પરિણતિ પ્ર દરેક વસ્તુ સ્વચતુષ્ટય સહિત છે

સ્વાધીન છે સ્વદ્રવ્ય સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાળ અને સ્વભાવરૂપ છે, તે નિત્ય ટકીને પરિણમે છે પૂર્વે અજ્ઞાનભાવે રાગાદિ પરભાવવાળો થઈને પરપણે પોતાને માનતો પરિણમતો હતો, પણ જ્યારે યથાર્થ સત્સમાગમવડે શુદ્ધાત્માની અંતર પ્રતીત પુરુષાર્થવડે કરી ત્યારે સ્વઆત્મગત સ્વભાવમાં પરિણમન થયું તે પરિણમન જ આ આત્માની અવસ્થાનો કાળ છે, તેને સ્વકાળ કહેવાય છે આત્મજ્ઞાનવડે સ્વભાવનું ભાન વર્તે છે, પણ હજી પૂર્ણ શુદ્ધ પર્યાય ઉઘડી નથી તે પૂર્ણ કરવા માટે સ્વરૂપના ભાન સહિત સહજ સ્વરૂપમાં વર્તન (જ્ઞાનની અવસ્થા) નો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે? પોતાને શુદ્ધપણે પરિણમવું છે તેમાં બાહ્ય કાળ તો માત્ર નિમિત્ત (હાજરીરૂપ) છે

અહીં 'અપૂર્વ' માં અનંત ભાવ (આશય) સમાઈ જાય છે. તેથી અહીં 'અપૂર્વ'' મંગળિકથી ભાવના કરે છે પૂર્વે નહિ ઉત્પન્ન થયેલો એવો અવસર (ભાવકાળ) ક્યારે આવશે? એવો મનોરથ સેવે છે મનોરથ થવામાં મન તો નિમિત્ત છે, પણ તેનો જ્ઞાનવડે નકાર કરી સ્વરૂપ વિચારની જાગ્રત સાધકજીવ વધારે છે સ્વરૂપની ભાવનાના (મનોરથના) ચક્ર ચડે છે તેની સાથે સ્વભાવ પરિણતિના ચક્ર ચડે છે તે ભાવના સાથે મનનું નિમિત્ત છે તેમાં રાગનો ભાગ છે, તેથી વિચારમાં ક્રમ પડે છે અને તેમાં લોકોત્તર પુણ્ય સહેજે બંધાઈ જાય છે, પણ તેનો પ્રથમથી જ નકાર છે બેનો કે વિકલ્પનો ત્યાં આદર નથી પણ અનીન્દ્રિય ભાવ મનોરથની સ્વરૂપચિંતવના છે તત્ત્વસ્વરૂપની ભાવના વિચારના વચ્ચે મનનું નિમિત્ત આવે છે, પણ પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ સિદ્ધ જેવું છે તે લક્ષ ગણીને પૂર્ણતાને લક્ષે આ

સ્મરસ્વરૂપની ભાવના શ્રીમ. વધારે છે એવી યથાર્થ નિર્ગ્રંથદશા સ્વરૂપ સ્થિતિનો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે એ પોતાના સ્વભાવની ભાવના છે

ક્યારે થઈશુ બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જે અર્થાત અભ્યંતર રાગ દ્વેષની ગ્રંથિની અને બાહ્યથી (સ્ત્રી ધનાદિ તથા કુટુંબથી) નિવૃત થાઉં એ ભાવના ભાવે છે ધન્ય તે વીતરાગ દશા ધન્ય તે મુનિ નિગ્રંથપદ ધન્ય તે તદ્દન દિગમ્બર સર્વોત્કૃષ્ટ સાધકદશા (અવસ્થા)

સર્વ સબંધનુ બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને શારીરિક માનસિક તથા દ્રવ્ય કર્મનો સબંધ તથા સ્થૂળ ઉપચારિક સ્ત્રી પુત્ર ધનાદિનો સબંધ છેદીને મુનિદશા પ્રગટ કરૂં આત્મા અબંધ સ્વરૂપ કે તેને જ્ઞાનની સ્થિરતાની તીક્ષ્ણતાથી જાણીને ભેદજ્ઞાનવડે કર્મ ઉપની સૂક્ષ્મ સંધિને હુ છેદુ એવી અહીં ભાવના છે આત્મ સ્વરૂપના ભાનવડે રાગ રહિત જ્ઞાનમા સ્થિરતા થતાજ અનાદિ સતાનરૂપ સસાર વૃક્ષનુ મૂળ રાગદ્વેષ અજ્ઞાનની ગાંઠ છેદાઈ નાશ પામે છે

વિચક્ષણ કવ મહત્ પુરુષને પથજે સસારમા સ્વછંદી ભોગ ભાવના ભાવે છે કે ક્યારે મારા પિતા મરણ પામે અને મને બધો વારસો અને વહીવટ હાથ (માણુમા) આવે ? તેથી વિરુદ્ધ આ લોકોત્તર માર્ગમા સાધક જીવ એવી ભાવના ભાવે છે કે અતીન્દ્રિય જ્ઞાન-દર્શન ચારિત્ર સ્વરૂપ મોક્ષમાર્ગમા પ્રવર્તવા માટે ક્યારે તીર્થંકર ભગવાન મળે કોઈ મહાન ધીમત મુનિવર નિર્ગ્રંથ જે પથે આમ

૧ વિચર્યા તે પથે વીતરાગ કુળની વટ પ્રમાણે ક્યારે

હુ વિચરીશ ? આ સનાતન શાશ્વત આત્મધર્મનો સદ્ભુત વ્યવહાર છે 'એ અમ ઉગવટ રીત જિનેશ્વર ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉં રંગશુ' અનંત જ્ઞાની પુરુષો જે મોક્ષમાર્ગમા પ્રવર્તીને મોક્ષપદને પામ્યા તે જ પથે ક્યારે વિચરશુ ? તે ભાવનામા અનંત જ્ઞાની ભગવંતોનો વિનય છે અને પોતાની પામર અવસ્થાનો ખ્યાલ છે કારણ કે મોટા સામર્થ્યનુ જ્ઞાન જાણ્યુ છે પણ હજી પ્રગટ્યુ નથી આ પુરાણ પુરુષની (સત્પુરુષની) આરાધના છે આમા કેવી નિર્માનતા છે ? પોતાને આત્મધર્મનો ગુણ પ્રગટ્યો છે તેથી અનંતજ્ઞાનનુ બહુમાન કરે છે તે પરમાર્થનો આદર છે

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સમ્યગ્દૃષ્ટિનો નમસ્કાર કરતા કહે છે કે—'હે કુંદકુંદાદિ આચાર્યો ! તમારા વચનો પણ સ્વરૂપાનુસંધાનને વિષે આ પામરને પરમ ઉપકારભૂત થયા છે તે માટે હુ તમને અતિશય ભક્તિથી નમસ્કાર કરૂ છુ' હે જિન વીતરાગ ! તમને અત્યંત ભક્તિથી નમસ્કાર કરૂ છુ આ પામર પ્રત્યે અનંત અનંત ઉપકાર કર્યો છે એમ ગુણનુ બહુમાન સત્કાર વિનય કર્યો છે તેમા પરમાર્થે પોતાના ગુણનો આદર છે શ્રીમદ્‌નો એક દોઢ લીટીનો ટુકડો છે તેમા લખે છે કે શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય આત્મસ્વરૂપમા બહુ જ સ્થિત હતા

'વિચરશુ કવ મહત્ પુરુષને પથજો' તેમા પ્રથમ અરિહંત પ્રભુ સર્વજ્ઞદેવ છે તે મહત્ પુરુષ છે તથા બીજા મહત્ પુરુષ આચાર્ય સાધુવર્ય મુનિવર છે સંસારના નાત જાત છોડીને સંતો મુનિવરો ની ચૈતન્ય જાત સાધક અવસ્થામા (આત્મસ્થ

ચિયનિમા) વર્તવું તે છે તેથી સાથે ધર્માત્મા એવા મહા મુનિઓના માર્ગે ક્યારે વિચરશું અણુરાગ ભગવતના પંથે ક્યારે વિચરશું એવી ભાવના ભાવે છે એ પ્રમાણે પહેલી ગાથામાં કહ્યું કે અપૂર્વ અવસર એવા ક્યારે આવશે ' (ટુંકામાં પતાવવું પડે છે કેમકે વિહારનો વખત પૂરો થવા આવ્યો છે પણ ધ્યાનો આમદ ઘણો હોવાથી સાધ્યાર રૂપે લેવાય છે) ૧

સર્વ ભાવથી ઓદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સયમહેતુ હોય જો,
અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં,
દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ હોય જો અ૦ ॥૨॥

પ્રથમ ગાથામાં અપૂર્વ અવસર ની બાહ્યઅભ્યતર નિર્ગ્રંથ પણાની અને સર્વ સબંધનું બંધન છે તેની ભાવના ભાવી આગળ વધે છે

સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી સર્વ ભાવનો સાક્ષી ભાવ પણાથી ઉદાસીન છે ઉ૦-પ્રવર્તનપણે જગતના ભાવ પર આવેલી ઉદાસ ભાવના આસીન બેસવું તે સત્તાધપણે મ મત્વથી અનાસક્ત દશા

" શુખડી સહેલી છે, એકેલી ઉદાસીનતા,
અધ્યાત્મની જનની તે ઉદાસીનતા "

આ આત્મા ગુરુના આપ વચન છે ઉદાસીનતા એટલે મધ્ય સ્થના સમભાવ તે રાગદ્વેષ મધ્યસ્થ આત્મા સ્વરૂપ સ્થિ રતાનો અનુભવ કરે છે તે અધ્યાત્મની જનની છે કેમકે તેનાથી

શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ પ્રગટે છે એટલે તીર્થંકરના પુણ્ય ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તીના પુણ્યની ઋદ્ધિ, સ્વર્ગના સુખ તે બધા સસાર (ઉપાધિ) ભાવ છે તેથી જ્ઞાનીને તે સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ છે પુણ્યપાપ (શુભ અશુભ) વૃત્તિ જે કાઇ જ્ઞાનમા દેખાય તે બધી મોહકર્મની વિકારી અવસ્થા છે, તે પરભાવોથી જ્ઞાનીને ઉપેક્ષાવૃત્તિ છે

મધ્યસ્થતા–સસારભાવ (શુભાશુભભાવ) નો આદર વિકલ્પ કે ઇચ્છા મારાપણુ રાગનો અવકાશ જ્ઞાનીના જ્ઞાનમા નથી કોઈ પૂછે કે–મુનિ થાય એને બધુ છૂટી જતુ હશે ? સસારી વેશમાં મુનિભાવ ન આવે ? અથવા વસ્ત્ર સહિત મુનિપણુ ન હોય ? અગર ત્યાગ થવાથી મુનિપણુ પ્રગટે ? તે બધા પ્રશ્નોનો ઉત્તર એવો છે કે–ત્રણ કષાયચોકડીનો ત્યાગ થતા રાગના બધા નિમિત્તો છૂટી જાય છે અને તેવી મુનિઓને એમનો દેહ રહે છે સમ્યક્જ્ઞાન સહિત નગ્ન દિગમ્બર નિર્ગ્રંથ મુનિ દશાની આ ભાવના છે જેટલો રાગ છૂટે તેટલા રાગના નિમિત્તો છૂટી જાય એ નિયમ છે મુનિપણુ એટલે કે સર્વોત્કૃષ્ટ સાધકદશા જે જ્યા સાતમુ અને છઠ્ઠુ ગુણસ્થાનક વારવાર પલટાયા કરે છે તેની મહાન પવિત્રદશા વીતરાગ શાતમુદ્રા હોય છે (આત્મામા અનતજ્ઞાન વીર્યની શક્તિ છે, નવ વર્ષના બાળકને કેવળજ્ઞાન થઈ જાય અને ક્રોડ પૂર્વનુ આયુષ્ય રહે ત્યાસુધી દેહ નગ્ન રહે અને મહાપુણ્યવત પરમ ઔદારિક શરીર બની રહે એવો કુદરતી નિમિત્ત નિયમ છે) મુનિપણામા એક દેહ સિવાય બીજુ કાઈ હોય નહિ અને તે પણ નિર્મમત્વપણે છે

માત્ર દેહ તે સયમ હેતુ હોય જે જ્ઞાનીઓને સયમના હેતુએ દેહને તેની સ્થિતિ પર્યંત નભવુ છે તેથી તેગ્લો વિક પ છદ્મસ્થ ર મા હોય છે જ્યા દેહ સયમના નિર્વાહ અર્થે છે ત્યા શરીરની શાતા (સગવડ) મમ ભાવ હોતો નથી આ વાત બગબર યથારથ તે આવી છે મટે મુનિપણાની ભાવના અને મુનિની વસ્તુસ્થિતિ કેવી હોય તે જાણવુ પ્રયોજનભૂત છે દેહને ઉપયાગ ની સયમનુ ઉપકરણ કહ્યુ છે આહારની વૃત્તિ અવ છે પણ તે ઇન્દ્રિય કે વિષય કષાય પોષવા મટે નથી પણ સયમ મટે છે સયમમા ઈ યત્મન (અતીન્દ્રિય શાતિમા ટકતી વખતે) નિમિત્તરૂપે હોય છે અને મૂળ કારણ આ મસ્વભાવની સ્થિરતા છે સહ જ સ્વભાવિક આત્મજ્ઞાનમા ટકવુ વનવુ તે સ્થિરતા એ હેતુએ જ દેહાદિનુ પ્રવર્તવુ હોય છે

અન્ય દ્રવ્યે અન્ય ક્યુ રૂપે નહિ અહી બીજા કોઈ બાહ્ય નિમિત્ત ખપે નહીં એમ જણાવ્યુ છે તેથી નૈસર્ગિક સિદ્ધાંતથી નક્કી થય છે કે જેનો આત્મા સ્વય સહજસ્વરૂપે વર્તે છે એવા સાધકને બહીરંગ નિમિત્ત દેહાદિ હોય છે મુનિને તેનો આશ્રય કે વિ પ નથી. પૂજા સત્કાર મટે કે દેહ સુદર દેખાય તે માટે તેમજ બીજા કોઈ કારણવશે પણ વસ્ત્રાદિ કોઈ પરિગ્રહ ખપે નહિ જ્યાનગી પૂર્ણ વીતરાગ સ્થિતિ પ્રગટી નથી ત્યા લગી અ પયોગ હોય છે અને આહાર લેવાની વૃત્તિ આવે છે પણ તે વૃત્તિનુ સ્વામીપણુ નથી

દેહે પણ કિંચિત મૂર્છા નવ જોય જો એવી દશા

હોય છે ત્યાં અશ માત્ર દેહાસક્તિ કે મમતા નથી કોઈ કહે કે–કેવળજ્ઞાન થયા પછી આહાર હોય તો ? તે જુદી વાત છે. અનમે ગુણસ્થાને ધ્યાન સમાધિ શા છે ત્યાં આહારની વૃત્તિ નથી તો તેથી ઉપલી ભુમિકામા કેમ હોય ? નજ હોય જિન શાસનમાં (મોક્ષમાર્ગમા) કેવી દશા હોય તે અહીં જણાવી દીધુ છે, ચારિત્ર ભાવના (મનોરથ) વડે પુરુષાર્થની ખીલવણી થતા ગૃહસ્થપણુ છોડી મુનિપદ્દ ગ્રહણ કરવાનાનો વિકલ્પ આવે ૮ ૧૬ ૧૭ ૧૮ મા તીર્થંકર ભગવાન એમ બબ્બે પદવી ધારક હતા તેઓ પણ ગૃહસ્થદશામા ભગવતી જિન દિક્ષાની ભાવના ભાવતા અને તે ભાવનાના ફલરૂપે સસાર છોડી મુનિપદ્દ ધારણ કરી જગત ક્ષેત્રમા નગ્ન દેહપણે ચાલી નીકળ્યા, જેમની સેવા હજાર દેવો સેવા કરતા હતા, અને બત્રીશ હજાર મુગટ બધી રાજા જેમને ચામર ઢાળતા એવા છ ખંડના અધિપતિ, તે પણ મુનિ થઈ જગત સાથે ચાલ્યા એને દેહની મમતા પ્રથમથીજ નહોતી પણ ચારિત્ર મોહનો ઉદય રાગ (કષાય) વર્તે છે તેનો વિકલ્પ તોડીને નગ્નપણે સાતમી સાધક ભુમિકામાં પ્રવેશ કરે છે, અને તે વખતે ચોથુ જ્ઞાન (મન પર્યય) પ્રગટ છે સ્વરૂપના સાધનમા પોતાનો બેહદ સ્વભાવ દીઠો છે તેથી ધર્માત્માને દેહ દૃષ્ટિ સહેજે ટળી જાય છે દેહમા અગવડના ભાવના દુખનો અનુભવ થતો નથી

જાતા નથા' જન્મ વખતે જેવો દેહ હોય છે તેવા દેહની સ્થિતિ આત્માની સાધકદશામા હોય છે સાધકદશામા બાહ્ય સંયોગ નિમિત્ત હોય છે તે મુનિપણુ (નિર્ગ્રંથ સાધક દશા) હોય ત્યારે અતિ ગભીર નિર્વિકારી વીતરાગ ...

અવત નિર્દોષ મુદ્રા હોય છે એવા ગુણના ભડાર મુનિ એક ન્યાયે બાળક જેવા સરળ નિર્દોષ છે આત્મ સમાધિસ્થ પરમ પવિત્ર જ્ઞાનદશામા રમણ કરનારા મુનિ છે છઠ્ઠા ગુણસ્થાનક સુધી આહાર લેવાનો વિકલ્પ આવે છે ત્યા આહાર લેવાની વૃત્તિ છે પણ તેમા મૂર્છા કે લોલુપતા નથી શરીરના રાગ અર્થે નહિ પણ સયમના નિર્વાહ અર્થે એકજ વખત આહાર પાણી વાપરે છે આહાર લેવા વખતે આહારનુ લક્ષ નથી પણ પૂર્ણ ક્યારે થાઉ એ લક્ષ છે, જાગ્રત દશા છે એવા અપૂર્વ ટાણા ક્યારે આવશે? એ ભાવનામાજ શુદ્ધતાનો અશ પડ્યો છે જિન આજ્ઞા અને વીતરાગ શાનો વિચાર એ ભાવના છે, તે ભાવનુ કારણ છે કારણમા જો કાર્યનો અશ ન હોય તો તેને વીતરાગદશાનુ 'સધક' કારણ નામ અપાય નહિ એ ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા વર્તે એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે એ અહીં ભાવના છે "સ્વકાળ" એટલે સ્વસમય છે શ્રી અમૃતચદ્ર આચાર્ય સમયસાર ગ્રથના પહેલા કળશમા 'સમય નો અર્થ 'આત્મા' થાય છે એમ કહે છે અને તેમા 'સાર જે દ્રવ્યકર્મ ભાવકર્મ નોકર્મ રહિત 'શુદ્ધાત્મા' છે તેને નમ સ્કાર કરે છે પૂર્ણ આત્માની પ્રગટ અવસ્થા જલદી પ્રગટો એવી એ ભાવના છે

શ્રીમદ્ રાજચદ્રને સમ્યગ્દર્શન અને આત્મ અનુભવ તો થઈ ગયો હતો, એટલે અહીં મુનિપણાની ભાવના ભાવે છે જેવુ પૂર્ણ અસગ નિરાવરણ આત્મસ્વરૂપ લક્ષમા લીધુ છે પોતાના લક્ષે હવે તે પરમપદ પ્રાપ્તિનો ઉપાય શુ તે છે પૂર્ણ સમય સાધવાની ભાવના ઉપાડી છે ૨

દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઉપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો;
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિલોકિયે,
વર્ત્તે એવું શુદ્ધસ્વરૂપનું ધ્યાન જો અ૦ ॥૩॥

'દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઉપજ્યો બોધજે' આત્માના અભિપ્રાયમા ભ્રાંતિ એટલે કે પુણ્ય પાપ રાગાદિ શુભાશુભ પરિણામ વૃત્તિને પોતાની માનવી, તેને આદરણીય માનવી, તેનુ નામ દર્શનમોહ છે આત્મા પોતાને ભૂલરૂપ માને છે તેથી હુ પરનો કર્તા ભોક્તા છુ એમ કલ્પના કરે છે આત્મતત્ત્વ અસંગ છે, તેનો અબંધ સ્વભાવ છે, તે પરના બંધન રહિત છે વસ્તુ સ્વભાવ એવો હોવા છતા એમ ન માનતા પ્રકૃતિના નિમિત્તનુ બંધન મારામાં છે, હુ પુણ્યાદિવાળો છું, શુભ પરિણામ એ મારૂ કર્તવ્ય છે, એ આદિ પ્રકારે પરભાવમા એકત્વ બુદ્ધિ થવી તેનુ નામ દર્શનમોહ છે એક આત્મતત્ત્વને બીજા તત્ત્વના ભેળવાળો ઉપાધિવાળો બંધવાળો માનવો તે દર્શનમોહ છે આત્મા સ્વાધિન તત્ત્વ વસ્તુ છે, તે કદી પણ સ્વભાવે ભૂલરૂપ ન હોય. મોહકર્મની એક જડ પ્રકૃતિનુ નામ 'દર્શનમોહ' છે તે તો નિમિત્ત માત્ર છે અજ્ઞાન અવસ્થામા જીવ ટકેલો છે ત્યાંલગી પોતાને અન્યથા તે માને ભલે, પણ તે કદી અન્યપણે (પરનો કર્તા ભોક્તા) થતો નથી ભૂલ ટળે છે, માટે ભૂલ તે સ્વભાવ નથી, પણ પોતાના છે ભૂલ થવામાં ઉપાધિરૂપ નિમિત્ત કારણ બીજુ જોઈએ, માટે વિકારી અવસ્થામાં [illegible] હોય છે નિમિત્ત તો પર વસ્તુ

યથાર્થપણે પરવસ્તુ ી અવસ્થાનુ ભાન નહિ હોવાના કારણે પૂર્વ ભૂતનુ નિમિત્ત પામીને જે રજ ણો સત્તામા પડયા હતા તે રાગદ્વેષરૂપે ઉદયમા આવતા જ્ઞાનમા દેખાય છે ત્યારે તેજ હુ છુ એમ માની તેમા એકાગ્ર થઈ પોત ની હયાતી અજ્ઞાની દેખે છે પોતાને પરરૂપ તથા પરને પોતારૂપ માને છે પોતે રાગી દ્વેષી મોહી બને છે તેનુ નિમિત્ત પામીને નવા રજકણો (આત્મ ગુણ ઘાતક નિમિત્ત કર્મરૂપ) બધાય છે અજ્ઞાન અવસ્થાની પરંપરામા તે રજકણો નિમિત્ત થયા કરે છે પણ જે સમયે જીવ જ્ઞાન ભાવે અજ્ઞાન અવસ્થાનો અભાવ કરે છે તે સમયે અનાદિ પ્રવાહથી જે દર્શનમોહ કર્મ હતુ તેનો ક્ષય થાય છે તે સમયે સસારની મતતિનુ મૂળ જે મિથ્ય ત્વભાવ હતો તેને ટાળીને દર્શનમોહ વ્યતિત થઈ ઉપજ્યો બોધ એમ કહેવાય છે, પરને પોતાનુ માનવામા નિમિત્તરૂપ જે દર્શનમોહ જે કર્મ છે તેનો નાશ કર્યો છે એમ અહી કહેલુ છે

શક્તિરૂપે જીવનો સ્વભાવ શુદ્ધ છે તો પણ અહીં તે શુદ્ધ પર્યાય (પૂર્ણતાનો અશ) પ્રગટ થયો છે તેને પૂર્ણ કરવાની ભાવના છે આત્મા જેવો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જાણે દેખે છે તેવો જ છે એવો યથાર્થ બોધ દર્શનમોહ ક્ષય કરીને ઉપજે છે એમ અહીં કહેવુ છે માટે ઉપજ્યો શબ્દ છે ઉપજશે એમ લખી આ ા નથી આત્મબોધ પ્રગટ થયો છે તે શુ છે તે હવે કહે છે

દેહ ભિન્ન કેવળ ચૈતન્યનુ જ્ઞાન જે આઠ કર્મના ૧ ો દ્રવ્ય કર્મ નોકર્મ અને ભાવકર્મથી ભિન્ન કેવળ

ભાવના ભાવવાની બાકી રહે નહિ પણ ચારિત્ર ગુણ અધુરો છે તેથી ચારિત્ર મોહકર્મના ઉદયમા થોડુ જોડાવુ થાય છે તે વિઘ્ન છે એમ જાણે છે

તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિનોકીએ' તેથી અહીં કહ્યુ છે કે ચારિત્રમોહ વિશેષે કરીને ક્ષીણ થતો જાય છે તેને દેખીએ સમ્યક્ બોધ વડે પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપનુ જ્ઞાન થતા સાધક સ્વભાવ પ્રગટે છે પણ તેમા પ્રકૃતિના નિમિત્ત થતી અસ્થિરતા કેટલી ટળી છે અને કેટલી બાકી છે તે નક્કી કરી સ્થિરતા વડે ચારિત્રમોહ ક્ષય કરવા માટે પુરુષાર્થ વધારે છે અને જ્ઞાનની સ્થિરતા વધતા ચારિત્રમોહ વિશેષે કરીને ક્ષીણ થતો જાય છે એની ખાત્રી સ્વાનુભવમા આવે છે એનુ નામ વિનોકીએ કે આત્માના ભાન પછી ચારિત્રમોહ પ્રક્ષીણ એટલે કે વિશેષે કરીને મોહ ક્ષય થતો જાય છે અહીં ઉપશમની વાત કરી નથી જે અનતિહત ધારાપ્રવાહી જ્ઞાનબળની જાગૃતિથી આગળ વધે ત્યાં ઉપશમ નહિ પણ ક્ષય કરવાનુ બળ રહે છે અગ્નિને રાખથી ભારે તેમ ઉપશમે નહિ પણ પાણીથી ઓલવી નાખે તેમ ક્ષયથી અહીં ભાવના ઉપાડી છે આત્મા જ્ઞાનમૂર્તિ પવિત્ર શુદ્ધ છે તેના ભાનમા રહીને સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર સ્વરૂપ મોક્ષમાર્ગમા પ્રગટ અવસ્થાપણે સ્થિરતા વધારુ રાગ દ્વેષનો નાશ થતા દેખુ અને મારા સ્વરૂપનો વિકાસ થતો જોઉ, એટલે વિશેષ નિર્મળ અવસ્થા જોઉ એમ અહીં કહ્યુ છે રાગ દ્વેષ હર્ષ શોક રતિ અરતિ વિગેરે ચારિત્ર મોહની અવસ્થા અહીં ઘટતી જાય છે

"વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન જો" એમ જણાવ્યું છે. તેનો અર્થ એ છે કે–પરમાણુ માત્રનો મારે સંબંધ નથી તેમજ રાગદ્વેષ પુણ્યાદિ અસ્થિરતાનો પણ સંબંધ જ્ઞાનમાં નથી, એવો હું શુદ્ધ જ્ઞાનઘન છું. અગ્નિનો અંગારો (લીલા લાકડાના ધુમાડા વિનાનો) કેવળ અગ્નિમય દીપતો હોય, એવો ચૈતન્ય જ્યોત (પ્રકૃતિના મળમેલરૂપ ધુમાડા વિનાનો) છે. પૂર્વે ભૂલનાં નિમિત્તથી આવેલ આવરણ વચ્ચે પડયાં છે, પણ તે ઉદય વખતે ફળ દેખાડીને ખરી જાય છે. તે ઉદય વખતે અબંધપણામાં સ્થિર રહી તે નિમિત્તની અસર ન લે, અર્થાત્ જ્ઞાનદશામાં સ્થિર એકાગ્રપણે જ્ઞાનમાંજ જ્ઞાતાપણે ટકી રહે તો, ક્રમે કરી સર્વ કર્મ ઉદય આવી ખરી જાય છે. અને દ્રવ્ય સ્વભાવે પૂર્ણ, શુદ્ધ, પવિત્ર, નિર્મળ ઓપિત જેવો આત્મા છે તેવોજ અવસ્થાએ નિર્મળ શુદ્ધ થઈ જાય છે. કેવલજ્ઞાનમાં ઉત્કૃષ્ટ પર્યાય શુદ્ધતાપણે પરિણમે છે, તેવો પરમાત્મ સ્વભાવ પ્રગટ (જાગૃત) થાય એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે? સ્વસમય સ્થિતિ ક્યારે આવશે એ ભાવના અહીં ભાવી છે. ૩.

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્ત્તે દેહપર્યંત જો;
ઘોર પરિષહ કે ઉપસર્ગભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અ૦ ॥૪॥

શ્રીમદે જ્ઞાન સહિત પુરુષાર્થની ધારા ઉપાડી છે; અને જ્યાંગ્રાજ઼ેથ આ એકવીશ ગાથા ક્રમબંદ્ધ લખી નાં...

જ્ઞાનસ્વરૂપની એકાગ્રતા વખતની સ્થિતિ કેવી હશે ? અપૂર્વ સાધનનું ચડતર કેવું હશે ? એમ પરમ આશ્ચર્યકારી સદ્વિચાર શ્રેણી હોય ત્યાં કેવું પરમાર્થ રૂપ ભાન કરી શકાય છે એના ગંભીર ન્યાયનો વિચાર કરજો આવી અપૂર્વ વાત કોઈ બીજા પાસેથી જાણવા તો મળે ? જેની બુદ્ધિ મતાગ્રહથી મોહિત છે તેને સત્ય નહિ મળે લોકો મધ્યસ્થપણે વિચાર ન કરે અને કેવળ નિંદા કરે કે શ્રીમદે પૂજાવા માટે આ બધું લખ્યું છે પણ એમ કહેનારા પોતાના આત્માની ભયંકર અશાતના કરે છે તેમનો ગૃહસ્થ વેશ જોઈને નિંદા કરવામાં ન પડવું આવી અપૂર્વ ભાવનાની વાણીનો અપૂર્વ યોગ તો કોઈ લાવો ? ગમે તેમ થાય તેમ નથી એમને સહજ પુરુષાર્થની ધારા ચાલી હતી તેમને કોઈએ કહ્યું નહોતું કે તમે આ ધારે અપૂર્વ અવસરની અંતર્ગત ભાવનાનું કાવ્ય લખો પણ જૈન જિનદીક્ષા (ભગવતિ દીક્ષા) નું બહુમાન થયું ત્યાં આત્મામાં અંદરથી ભણકાર મારતો સ્થિરતાનો પુરુષાર્થ માગે છે નિવૃત્તિ લેવાનો પુરુષાર્થ આવે છે કે સર્વ સંગ વિમુક્ત જેવો છું તેવો થાઉં માટે આમ ન જોઈએ એમ મુનિપણાની ભાવના ભાવતા હતા આ તે ધગશ છે કે જેમાં પૂર્ણ સ્થિરતાની દૃષ્ટિ પોકાર કરે છે કે હવે હું ક્યારે પૂર્ણ થાઉં વર્તમાન કાળે કેવળીભગવાનના વિરહ પડ્યા એ વિરહ ટળીને પૂર્ણ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે એવી ભાવના કરી છે કોઈ કહે તેઓ ધંધા કરતા હતા રૂપિયા ભેગા કરતા હતા પણ ભાઈ રે ! બાહ્ય દૃષ્ટિવડે એવા પવિત્ર ધર્માત્માના હૃદય પારખવા કઠણ પડે કારણકે ગૃહસ્થ વેશ હતો એમના અંતરની ઉજ્જવળતા ઓળખવી સાધારણ જીવોને કઠણ

ડે સમાજમા સંપ્રદાયાદિનુ જોર હતુ તેમા સાચી વાત ને કહેવા જાય? તેમના કાળજામા સર્વજ્ઞ જ્ઞાનીનો મોક્ષમાર્ગ હતો પણ તે વખતનો સમાજ જોઈને બહુ બાહેરમા ન આવ્યા લોકોના પુણ્ય ગેવા એમા બીજુ શુ થાય કાળની બલિહારી કે તે વખતે લોકો આ જાતની વાત સાભળવા તૈયાર ન હતા તે કાળના કરતા આ કાળ સારો છે કે હજારો ભાઈઓ બહેનો પ્રેમથી સાભળે છે

વર્તમાનમા પચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમા સાક્ષાત સર્વજ્ઞ પ્રભુ તીર્થંકર ભગવાન બિરાજે છે, જ્યા સનાતન વીતરાગ શાસન ચાલે છે, હજારો લાખો સત મુનિઓના ટોળા છે ધન્ય છે તે ક્ષેત્ર આજ ભાવને એ વિરહ કોને કહીએ? શ્રીમદ્ એ મહત્પુરુષ સર્વજ્ઞ ભગવાનનો વિરહ સભારીને ભાવના કરતા હતા વળી તો દેવચદ્રજીએ પણ વિરહ ગાયો છે કે ભરત ક્ષેત્ર માનવ પણુ રે લાધ્યો દુષમકાળ જિન પૂર્વધર વિરહથી રે દુલહો સાધન ચાલો, ચદ્રાનન જિન સાભળીએ અરદાસ હે ભગવાન! આ ભરતક્ષેત્રે અને પચમકાળે હે નાથ તમારા વિરહ પડ્યા, પૂર્વધારી અને શ્રુતકેવળીના પણ વિરહ પડ્યા એ વિરહમા મેં સબધ ટાળવાની આ ભાવના છે, એવા ચદ્રાનન ભગવાનને વિનતિ કરીને સાધક પોતાનો ભાવ જણાવે છે તે વખતે જે મનના સબધનો રાગનો ભાગ છે તે મદ કષાય હોવાથી લોકોત્તર પુણ્ય સહેજે બધાઈ જાય છે, પણ તેનો પ્રથમથી જ નકાર છે તે પુણ્યના ફળમા ઇન્દ્રપદ ચક્રવર્તિપદ પણ ચમાઈ જાય છે ભવિષ્યમાં તીર્થંકર ભગવાનના ચરણોમાં જઈને નિર્ગ્રંથમાર્ગને ... કરવા માટે મુનિપદ અગીકાર કરી

મે ક્ષત્રા પ્રગટ ક્વાની આ ભાવના છ આ કાળમા વીતરાગ સર્વજ્ઞનો જોગ નથી પણ એ સર્વજ્ઞ શાસન (વીતરાગધર્મ આત્મધર્મ) નો નિર્ગ્રંથ માર્ગ છે તે અનાદિ સત્પથ છે તે સનાતન છે અને ગ્હેગે આ ભાવના (સ્વાધ્યાય) પૂર્ણ શુદ્ધ આત્માની પ્રતીતિ અનુભવન અને લક્ષ સહિતની છે પૂર્ણ સાધ્ય માટે નગ્ન મનિદશા ચારિત્ર અંગીકાર કરવુ જોઇએ

કોઈ ક્હે કે-ગૃહસ્થ વગે કેવળજ્ઞાન અને મુનિપણુ પ્રગટે તો શુ હરકત છે? ઉત્તર એ વાત જુદી છે કારણ બાહ્યઅભ્ય તર નિર્ગ્રંથપણ ની ભાવના માટે એટલે ? અભ્યતર પુરષાર્થથી ગગદ્વે ક્ષયનો નાશ થતા બાહ્ય નિમિત્તનો ત્યાગ સહેજે થઈ જાય છે ગૃહસ્થવાસમા ક્ષાયનો ત્યાગ સર્વથા થઇ શકે નહિ મટે મુનિપણુ હોવુજ જોઇએ તે પણ વસ્ત્ર રહિત હોય તેજ મુનિપણુ કહેવાય

તા ૧ ૧૨-

ત્રીજી ગ થમા દર્શનમોહ ટળતા દેહાદિથી ભિન્ન કેવળ ચૈત યનુ જ્ઞાન વર્તે છે એમ નુ અને તે શુદ્ધાત્મ ભેદસહિત હાસ્ય શોક ગગાદિ અસ્થિરતાનો અંશે પૂર્ણ ભૂલના નિમિત્તથી આવત ચરિત્ર મોહકર્મના ઉદયનો ક્ષય (અભાવ) જ્ઞાનની એમગ્નતાવડે થય છે એમ ચારિત્રને આવરણ ચરિત્ર ઘાતક પ્રકૃતિનો અભાવ થતા સાતમી ભૂમિકા પ્રગટે છે અને પછી વગવાર છઠ્ઠી સાતમી ભૂમિકા પલટાયા કરે છે ધ્યાતા ધ્યાન ધ્યે નો વિકલ્પ તૂટીને જ્ઞાન સમાધિસ્થદશા ધ્યાનની સ્થિરતા સાતમી ભૂમિકા (મુનિપણુ) ક્યારે પ્રગટે એવી અહીં

ભાવના છે. આત્મસ્થિરતા એટલે મન વચન કાયાની ગુપ્તિ, આત્માની અંતર સ્થિરતા મુખ્યપણે છે. તેમાં ખંડ ન પડે એવી સ્થિરતા દેહનો અંત આવે ત્યાંસુધી રહે. અહીં સાતમું ગુણસ્થાનક મુખ્યપણે કહ્યું છે, ત્યાં બુદ્ધિપૂર્વક વિકલ્પ નથી, તેથી નિર્વિકલ્પદશા છે, તેને છઠ્ઠું ગુણસ્થાન ગૌણપણે કહ્યું છે. મુનિપણામાં છઠ્ઠા ગુણસ્થાને મન વચન કાયાનો શુભયોગ, પાંચ મહાવ્રતના શુભ વિકલ્પ વિગેરે રહે છે, પણ અંતર રમણતા મુખ્યપણે વર્તે એવી વારંવાર બળવાનપણે સ્વરૂપલક્ષે ભાવના ભાવે છે.

"ઘોર પરિષહ કે ઉપસર્ગ ભયે કરી" આત્મ સ્થિરતા શુભાશુભ ભાવ વિકલ્પ વિનાની શુદ્ધ સ્વભાવમાં એકાગ્રતા એવી ટકી રહે કે, બાવીસ પરિષહનો ઉદય ઘોર (ભયંકર) અનુક્રમે આવી જાય છતાં તે પ્રત્યે અરતિ-ખેદ ન થાય. ગમે તેવા ઘોર પરિષહ આવો પણ મારી સ્થિરતાને પ્રકૃતિના કોઈ-પણ સંયોગો ડગાવી ન શકે, છ છ મહિના આહારપાણી ન મળે, સખ્ત ટાઢ પડે તોપણ તેનો વિકલ્પ ન આવે, આજે હીમ પડ્યું માટે વિહાર ન કરૂં એવો વિકલ્પ ન આવે. તાપ પડે છતાં એવો ભય કદી ન ઉપજે કે મને આનાથી દુઃખ થશે, બહારથી સૂર્ય જો સખ્ત તપે અને તાપ પડે તો મુનિનો પુરુષાર્થ ફાટીને સ્થિરતા જલદી વધી જાય; એવા સાતા અ-સાતાના નિમિત્તો આવે તો પણ મારી આત્મ સ્થિરતાનો અંત ન આવો. એટલે કે એવી મારી નિશ્ચલ સ્વરૂપ સમાધિ સાધકદશા જયવંતપણે ટકી રહો, અત્રે બાવીસ પરિષહ વિચારી લેવા મહંતા [illegible] પ્રસંગોમાં નિશ્ચલ દશાવ

અર્થકારી સયમ સમાધિ રાખી છે તેને ધન્ય છે ગમે તે અગ વર્તાતો યોગ દેખાય પણ જ્ઞાનીને તે મારા કરી શકે નહિ જ્ઞાનમા બધુ દેખાય પણ જ્ઞાનમા કાઈ પેસી જાય નહિ

ઉપસર્ગ ચાર પ્રકારના છે, દેવ અથવા વ્યતરકૃત, તિર્યચ કૃત મનુષ્યકૃત અને અચેતનકૃત કમઠે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન પ્રત્યે ઉપસર્ગ કરેલો તથા શ્રી મહાવીર ભગવાનની છદ્મસ્થ દશામા ઉપસર્ગ થયેલા છતા અતરમા તેમને ક્ષોભ ન હતો એમજ દરેક ધર્માત્મા મુનિ આત્મ સ્થિરતામા અડોલ રહે છે, ઘાણીમા પીલી નાખે છતા સ્વરૂપની સ્થિરતામાથી બહાર ની કળવાનો વિકલ્પ પણ ન આવે, મે ઘણુ સહન કર્યું એવો વિકલ્પ પણ ન આવ, અને જેને એમ થાય કે મે ઘણુ સહન કર્યું તેને પોતાના સામર્થ્યનુ ભાન નથી લોકોને વાચન શ્રવણ મનન કરવુ નથી પણ વાતો કરવી છે, નિવૃત્તિ લઈને આવી અપૂર્વ ભાવનાનો ભાન તો કોઈ લાવો ? શ્રીમદ્ અહીં સ્વરૂપની સ્થિરતાનુ ઘોલન કરે છે, પોતાના ભાવને બતાવ કે એકેક રમા અપૂર્વતા કે મર્યાદિકમા જ અપૂર્વતા છે અપૂર સમયદશા (મુનિ પર્યાય) પ્રગટ થવાની ભાવના ભાવે છે ૪

સયમના હેતુથી યોગપ્રવર્ત્તના,
સ્વરૂપલક્ષે જિનઆજ્ઞા આધીન જો;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
અતે થાયે નિજસ્વરૂપમાં લીન જો અ૦ ૫

અહી અવસ્થાના બીજી ગાથામા હતી હવે ' સયમના હેતુથી પ્રવર્તના એ ભાવના કે, તેનો અર્થ એ છે કે-ઇન્દ્રિય

દમન માટે પૂર્વના શુભાશુભ સંસ્કારની અસ્થિરતા ટાળવા માટે, પૂર્ણ શુદ્ધ અકષાય દૃષ્ટિના લક્ષે શુભ પરિણામરૂપ ઉપયોગમાં ૭મા ગુણસ્થાનમાં વર્તવું હોય છે, તેમાં શ્રવણ, શિષ્યને ઉપદેશ આહાર, વિહાર, દેવગુરુધર્મની ભક્તિ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન વિગેરે સંયમના હેતુએ થાય છે હું સ્થિર છું, જ્ઞાતા છું, કેવળ અસંગ છું એ દૃષ્ટિએ તેમાં વર્તવાનો પુરુષાર્થ વર્તે છે, તેની સાથે શુભયોગની પ્રવર્તના થાય તે પણ જિન વીતરાગ ભગવાનની આજ્ઞાને આધીન વર્તે છે

૯ પૂર્ણ અસંગદશાપણું થયો નથી તેથી જિન ભગવાને સાધકનાં લક્ષણો જે કહ્યા છે તે આજ્ઞાનું આરાધન કરવામાં મા પ્રવર્તન થાય છે, કેમકે જિન શાસન વીતરાગ ચારિત્ર દ્વારા નિર્મળપણે વર્તવાનો મારો ભાવ છે આ ભગવતિ પૂજ્ય દિવ્ય જિનદીક્ષાનું બહુમાન છે, "નમો લોએ સવ્વ સાહુણં" સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર સ્વરૂપ આત્મામાં એકત્વપણે રહેનારા સાધુ પંચ પરમેષ્ઠિમાં વંદનિક છે, અનંત જ્ઞાની ભગવંતો એ પોતે લોકોત્તર માર્ગ (મોક્ષમાર્ગ)માં જેઓ પ્રવર્તે છે, તેમનું બહુમાન થવું જોઈએ

સાતમી ભૂમિકાએ આરાધ્ય આનંદમાં, તથા હું મુનિ છું વિગેરે વિકલ્પ, તથા વ્રતાદિના શુભ પરિણામોનો વિકલ્પ છૂટીને સ્વસંવેદનમાં સ્થિર થઈ જાય છે, ત્યાં વધુ વખત ભાવનો વિકલ્પ પણ હોતો નથી સર્વજ્ઞ ભગવાન કહે છે કે—છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકે મુનિપણાનો આચાર, હેતુ અને નિયમ તથા ષટ આવશ્યક આદિ ક્રિયાના શુભ વિકલ્પ [illegible]

જુઓ તો ખરા! કેવી ભાવના ભાવતા ભાવતા વીતરાગ જ્ઞાની પ્રત્યે કેવી અનન્ય ભક્તિ રહે છે અને કહે છે કે હે નાથ! તં ધમ્મં સદ્દહામિ પત્તિયામિ રોએમિ ફાસેમિ પાલેમિ જિનેન્દ્ર વીતરાગનો ધર્મ [illegible] તેની રુચિ કરું છું અંતરમાં સ્પર્શના એ લે જાણું છું અને આરાધું છું જિન આજ્ઞાના વિચાર વડે મારો સહજ સ્વભાવ કેમ વધે એ ભાવના છે પૂર્ણ યથાખ્યાત ચારિત્ર એક ઉપાદેય છે શુભાશુભ જોગની પ્રવર્તના તે મારો સ્વભાવ નથી તેનાથી ગુપ્ત થતો નથી એવું ભાન છે છતાં શુભ જોગ થયા વિના રહે નહિ નીચલી ભૂમિકામાં [illegible] વર્તતા નિમિત્તરૂપ શુભ જોગ સાથે રહે છે

સ્વરૂપ લક્ષે જિન આજ્ઞા અધીન જો અહીં ગુણ પ્રગટાવવાની વાત છે જેના આલંબન સંબંધીના જિન આજ્ઞા વિચારાદિ આલંબન છૂટે તેટલી સ્વરૂપની સ્થિરતા સહેજે વધતી જાય અને તેના અંશે આજ્ઞા આદિના આલંબનનો વિકલ્પ છૂટી જાય છે

તે પણ ક્ષણ ક્ષણ વધતી જતી સ્થિતિમાં તેનો અર્થ એ છે કે ધ્યાનમાં જેમ અંતર સ્થિરતા વધતી જાય તેમ નિમિત્તનો વિકલ્પ છૂટી જાય છે સાતમે ગુણસ્થાને ભગવાને કહ્યું છે એ આદિ આજ્ઞાનું અવલંબન સહેજે છૂટી જાય છે મનના પરિણામનું ક્ષણે ક્ષણે વધવું અને અંતરમાં સ્થિરતા સ્વરૂપ રમણતાનું વધવું થાય છે જુઓ તો ખરા! શ્રીમ [illegible] ગૃહસ્થાશ્રમમાં ખાટલા ઉપર બેસીને શી ભાવના [illegible] કે આ જાતનો સિદ્ધાંતિક [illegible] તો કોઈ વાંચે!

"અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જો" પ્રભુ શું કહે છે-એ વિકલ્પનું પણ અવલંબન છૂટી જાય, અને એકલી જ્ઞાન સ્વરૂપ સમાધિમાં સ્થિરતા રહે એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે એ ભાવના અહીં ભાવી છે. આવી આત્મસ્વરૂપની સ્વકાળદશા, નિર્ગ્રંથ વીતરાગ સ્થિતિ ધારક મુનિપદ, આ દેહે પ્રાપ્ત થાય એવો અપૂર્વ અવસર (શુદ્ધ પર્યાયની નિર્મળતા, સ્થિરતા) ક્યારે આવશે? એમ ચૈતનની જાતમાંથી ભાવના ભાવવી જોઈએ. પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપની ભાવના ભાવનાર કાળ ક્ષેત્રને ન જુએ, પોતાની યોગ્યતા જુએ. "પૂર્ણતાના લક્ષે શરૂઆત" અહીં પૂર્ણ ઉપર મીટ છે. જેને જેનું પોસાણ થાય તેના વાયદા ન હોય. જેમાં ઉત્કૃષ્ટ રુચિ હોય તેમાં ક્ષણ માત્રનો વિલંબ સહ્યો ન જાય, આત્માનો સ્વભાવ આનંદ સ્વરૂપ છે તેથી આનંદની હોંશ આવે તેમાં એકલો આત્મા જ ઘોળાય.

આત્મસ્થિરતા અને તે સ્થિરતાનો પુરુષાર્થ પોતાને સ્વાધીન છે, પણ મન વચન કાયાના યોગનું સ્થિર રહેવું કે પલટાવું તે ઉદયાધીન છે, સર્વથા તે યોગનું પ્રવર્તન ઘટીને અયોગીપણું તો ચૌદમે ગુણસ્થાને થાય છે. સાતમે ગુણસ્થાને અપ્રમત્તદશામાં 'હું મને જાણનાર દેખનાર' આદિ સર્વ વિકલ્પ છૂટીને આત્મ સ્વરૂપમાં સ્થિરતા વર્તે છે, તેમાં બુદ્ધિપૂર્વક કોઈ વિકલ્પનો અવકાશ નથી. તેમાં થતા અતિ સૂક્ષ્મ વિકલ્પ, કેવળજ્ઞાન ગમ્ય છે, સાધકને તે વિકલ્પભેદોનું લક્ષ નથી. અપૂર્વ અવસરની બારમી ગાથા સુધી સાતમા ગુણસ્થાનક સુધીની ભાવના સમજવી [illegible] "=તે તે ભાવની સ્થિરતાની

સ્થા એકાગ્રતા અહીં મુખ્યપણે મુનિપ ની નિગ્ર ય શાને અસગ ગણો છે પ

પચ વિષયમા નગદ્વેષ વિરહિતતા
પચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો,
દ્ર ય ક્ષેત્ર ને ન ળ ભાવ પ્રતિમ ધનણ,
વિચરતુ ઉદયાધીન પણ વીત લોભ જો અ૦ ૬

ધ ર ભાવના ! ધ ર એ અપૂર્વ સ ધ સ્વભાવની નિર્ગ્રંથ શા એક દિવસ આ ભ વના ભાવની હતી તેમા એક મના અહીં ભોગ્યા કે એ અ ી ભાવના ભાવનો હતો અને સ ધુ કેમ ન થયો ! અરરે ! કેટલી અધમ મનો શા ! પ ચમકાળની બલિહારી છે નિં । ગના ો એટલ પણ ભાન નથી કે આનો ભાવના છે સમ્યક્દર્શન થતાંની સાથે જ મુનિપણ આવે એવો નિયમ નથી મુનિપણુ મોઈ ઇચ્છાથી થતુ નથી અહીં તો લોકો ત્તર પરમાર્થ માર્ગ છે અપૂર્વ સ ધમ્દશાની ભાવના છે જેનો પુરુષાર્થ ઉપડે તેને જ માર્ગ સહેજે થાય કોઈ માને છે કે અમે બાહ્યત્યાગ કરો માટે સ ધુ કહેવાઈએ પણ આ કાઈ નાટક ભજવવાનુ નથી આ તો અપૂર્વ વીતરાગ ચ રિત્રની વાત છે અગ ર ત્યાસતી ત્તણુ ચોકડાનો અભાવ થયે મુનિપણુ પ્રગટે છે અને સહજે બહારથી નિમિત્ત વસ્ત્રાદિ છૂ ી જાય છે એવો નિયમ છે હઠથી કાઈ થતુ નથી, ભાવના કરે ને તરતજ ફળ દેખાય એવો કાઈ નિયમ નથી પગ ભાવના કરનારને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે હવે સમાગમા એકથી વધુ ભવ ી આવા પવિત્ર ધર્માત્માએ કેલી ભાવનાનો વિરોધ કર

નાગ જીવો પણ હતા, એના વખાણુ કરતા હોય તો તમે અમારા મકાનમા આવશો નહિ એમ પણ કહેનારા હતા અ ત્યારે તો કાળ (એ અપેક્ષાએ) સારો કે જેથી ઘણે સ્થળે તેમનો મહિમા ગવાય છે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીની વિરાધના કરનારા જીવોને સાચા હિતની વાત ગોઠે નહિ, જેમ સન્નિપાતના (ત્રિદોષના) રોગીને ગળ્યુ દૂધ હાનિ કરે, તેમ સસારમા જે ઊંધા પડ્યા કે તેને પરમ હિતની વાત સાભળતા સતનો અના દર આવે તે પોતાને મહાન માને છે, અને બીજાને તુચ્છ માને છે, વિપર કથાર કોને કહેવા, તેને કેમ ટાળવા તે કાઇ સમજે નહિ, જિન આજ્ઞાનુ ભાન નહિ, અને ઘર મૂકીને વેશધારી થઇને ચાલી નીકળ્યા એટલે ત્યાગી થયાનુ અભિમાન ધારણ કરે છે વીતરાગની આજ્ઞાના નામે અનતજ્ઞાનીની અને પોતાની આશાતના કરે છે આશાતના કયા થાય છે તેનુ તેને ભાન નથી તેને કોણ સમજાવે? એવા જીવો (વ્યવહાર મૂઢ) ઘણા જોયા તેથી શ્રીમદે આત્મસિદ્ધિમા કહ્યુ છે કે—

" લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનું ગ્રહ્યું વ્રત અભિમાન,
ગ્રહે નહિ પરમાર્થને લેવા લૌકિક માન "

તેવા જીવોને સમ્યક્દર્શન શુ તેનુ ભાન નથી, અને માત્ર શુભભાવને (મદકષાયને) ધર્મ માને છે, સંવર માને છે, નિર્જરા માને છે, પણ ખરીરીતે શુભ પરિણામ રાખે તો પુણ્ય છે ધર્મ નથી અમે વ્રતધારી છીએ, ત્યાગી છીએ, એવુ અ ભિમાન હોય મદકષાય પણ નથી, તો સવર કયાથી ? ...ય. જેને જ્ઞાનીને ઓળખવા

મધ્યસ્થતા તથા આદર સહિત તેમના પ્રતે અવલોકન કરવું તેમની વાત ઉપર મધ્યસ્થતાથી વિચાર કરવો ને મતાર્થી માનાર્થે સ્વછંદ આદિ દોષો ટાળીને અતીન્દ્રિય આત્મધર્મ વિચાર કરવા

પંચ વિષયમાં રાગ દ્વેષ વિરહિતતા પાંચ પ્રકારના વિ નિ । પ્રશંસાના શબ્દ સુંદર અસુંદર રૂપ ખાટા મીઠા વગેરે સુગંધ દુર્ગંધ ગંધ સુંવાળો કર્કશ વગેરે સ્પર્શ એ બધામાં રાગ દ્વેષ થવો જોઈએ નહિ અને વિશેષ કરીને તેમની ઉપેક્ષા વર્તવી જોઈએ જેમ હાથીના કડક ચામડે માકડીનો સ્પર્શ થતાં તેનું કંઈ નહિ ન હોય તેમ સ્વરૂપસ્થિરતાની રમણતામાં પ્રકૃતિના શુભ અશુભ પક્ષનું લક્ષ પણ ન હોય જ્ઞાતા સ્વરૂપના પૂર્ણ ધ્યેય આગળ વિષય કષાયની વૃત્તિ (વિકલ્પ) પણ ન આવે ગમે તેવા પ્રતિકૂળ અનુકૂળ પુદ્ગલ રચનાના વિકૃત ગંધ રસ રૂપના ગંજના ગંજ પડ્યા હોય છતાં તે નિમિત્તની અલ્પ પણ અસર ન થાય.

પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જ્યાં પાંચ પ્રમાદ ન જાય એટલે કે સ્વરૂપમાં અસાવધાની ન થાય પ્રમાદ પાંચ પ્રકારના છે-મદ કષાય વિષય નિદ્રા વિકથા મદ-પોતાના સ્વરૂપની જેને મસ્તતા વર્તે છે તેને પરવસ્તુના ક્ષણિક સંયોગની મમતા કેમ આવે? જેમ ચક્રવર્તિને સોળ હજાર મેરવાળા અતિમૂલ્યવાન ઘણા હાર હોય તેને બીન ચ ોકીો હાર આપી જાય તો તેનો ક્ષોભ કેમ થાય? તેમ જ્ઞાની ધર્માત્માને વિષય કષાયથી ક્ષોભ ન થાય એટલે તે હોય જ નહિ.

સ્થિરતામાં કોઈ પણ સંયોગે ક્ષોભ કે અસ્થિરતા

ન થાય. વિકથા આત્માની ધર્મકથા ભૂલીને પરકથા માટે તેવી વૃત્તિ પણ ન આવે, સંસારની કુથલીનો રસ તે વિકથા છે તે જ્ઞાનીને ન હોય, જેને મોક્ષની પૂર્ણ પવિત્રતાનો પ્રેમ છે તેને સંસારના વિષય કષાય નિંદા આદિ કરવાનો ભાવ કેમ હોય? ન જ હોય

મુનિપણામાં આવા પાંચ પ્રકારના વિષય તથા ક્રોધ, માન માયા, લોભની ચોકડીનો અભાવ હોય છે પ્રમાદ—આત્મસ્વરૂપમાં અણઉત્સાહ તેનું નામ પ્રમાદ છે આત્મ સ્વરૂપમાં ઉત્સાહ અથવા સ્વરૂપમાં સાવધાની તેનું નામ અપ્રમાદ છે એવી સર્વોત્કૃષ્ટ સાધકદશા (સર્વકાળ, સ્થિતિ સ્થિરતા) વર્તે, એવી શુદ્ધ અવસ્થાની એકાગ્રતા જલ્દી વર્તો એવી અહીં ભાવના છે

'દ્રવ્ય ક્ષેત્રને કાળ ભાવ પ્રતિબંધ વણુ' (૧) દ્રવ્ય પ્રતિબંધ વણુ-કોઈ પરવસ્તુ વિના ન ચાલે-તેમાં અટકવું પડે તેમ હોય નહિ. સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર સિવાય જ્ઞાનીને કાંઈ જોતું નથી (૨) ક્ષેત્ર પ્રતિબંધ વણુ—હવા, પાણી સગવડતા અમુક ક્ષેત્રે સારાં છે માટે ત્યાં રોકાવું તેમ હોય નહિ (૩) કાળ પ્રતિબંધ વણુ—શિયાળામાં અમુક ક્ષેત્ર મને અનુકૂળ પડે ઉનાળામાં અમુક ઠેકાણે જવું એવો કાળનો પ્રતિબંધ હોય નહિ (૪) ભાવ પ્રતિબંધ વણુ—કોઇપણ એકાંત પક્ષનો આગ્રહ ન હોય આ ઠેકાણે મને માનનારા ઘણા છે અથવા આ સ્થાને ઘણા મનુષ્યો છે, તેની ભક્તિ સારી માટે મારે અથવા મને બધા ભક્તિભા

કરે છે મટે રોગવુ એવો ભાવ (ઇચ્છા) આદિ હોય નહિ એવા ચાર પ્રકારના પ્રતિબંધ રહિત તથા ભાવ અપ્રતિબંધ પણે મોક્ષમાર્ગમા અપ્રતિહત ભાવે ક્યારે વિચરશુ એવી ભાવના અહીં ભાવી છે

વળી વિચરવુ ઉદયાધિન પણ રીત લોભજો એક ગામથી બીજે ગામ જે વિહાર સ્થાન છે તેમા લોભ કષાય રહિત સયમ હેતુએ ઉદયાધીનપણે પૂર્વ પ્રકૃતિનો યોગ ઢ થાય તેમજ બનવુ હોય ઉદયાધીનપણે ' પૂર્વ પ્રકૃતિનો જેવો ઉ ય આવે તેને વિવેક સહિત જાણે કે એમા મારૂ કર્તવ્ય નથી અને તેમા મમત્વ રાગ ન કરે પ્રકૃતિના ઉદયને જ્ઞાનભાવે જાણે અને જ્ઞાનમા જ્ઞાનપણ વત પણ તેમા કાઇ ઇચ્છા વિકલ્પ કે મમતા ન કર ત્યા અપૂર્વ વીતરાગદશા માટે સાધક નિર્ગ્રંથ મુનિ અપ્રતિહત દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર મોક્ષમાર્ગમા વર્તે આત્માની આવી અપૂર્વ સ્થિરતા ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા ક્યારે આવશે એવી ભાવના ભાવી છે

સર્વ સબધનુ બધન નિક્ષ્ણ છેદીને ઉદયની સૂક્ષ્મ સધીને પ્રજ્ઞાવડે સ્થિરતાથી છેદી અપ્રમાદ લગે વિચરવાની ભાવના પ્રગટ કરી છે અને તેથી કહ્યુ કે વિચરશુ કવ મહત્ પુરુષને પથજો કોઇ જિનેશ્વર મહાન પુરુષ મળે અથવા મુનિવર સતપુરુષનો જોગ પ્રાપ્ત થાય તો તેની પાછળ ચાલી નીકળીએ એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે ? આશ્રી અને કર્મકલક ટાળી આત્મસ્વરૂપની સ્થિરતા કરૂ એવી ની આ અપૂર્વ ભાવના છે ૬

તા ૨-૧૦-૩૯

ક્રોધપ્રત્યે તો વર્તે ક્રોધસ્વભાવતા,
માનપ્રત્યે તો દીનપણાનું માન જો;
માયાપ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભપ્રત્યે નહીં લોભ સમાન જો અ૦ ૭.

જેની રુચિ હોય તેની ભાવના ભવાય આત્મા નહિ કષાય રૂપે નથી તેથી ચાર કષાયને ટાળવાનો ભાવ અહીં જણાવ છે આત્મા કાંઈ ક્રોધ, માન માયા, લોભરૂપ નથી, ક્રોધાદિ જડ તેનો સ્વભાવ નથી, ભૂલરૂપ થવાનું માને ભલે પણ પોતે કાંઈ ભૂલરૂપ થઈ જતો નથી, જેવો ક્રોધ કરવા પ્રત્યે ભાવ હતો, તેવો ક્રોધને ટાળવા માટે ક્ષમારૂપ ભાવ કર, એટલે કે જ્ઞાનમા ટકુ, ક્રોધ પ્રત્યે અરુચિ થતા ક્રોધ અટકી જાય છે, જેમકે અંદરમા જ્ઞાનકળાવડે જ્ઞાનની ધીરજ પ્રગટી છે માખીને સાકર ને ફટકડીનો વિવેક છે તેથી સાકર ઉપર બેસે અને ફટકડી ઉપર ન બેસે, માખીને પણ બેઉ વસ્તુના લક્ષણોને જાણી ગ્રહણ ત્યાગનો વિવેક છે તેમ જીવે પણ વિવેક કરવો જોઈએ હું જડવસ્તુના લક્ષણથી ભિન્ન લક્ષણવાળો, રાગ, દ્વેષ રહિત, પવિત્ર આનંદરૂપ છું, પૂર્વ કર્મના રજકણો ક્રોધાદિરૂપે ઉદયમા દેખાય છે, પણ તે આનંદ રસથી જુદા લક્ષણવાળા [illegible] કર્મભાવ છે, માટે તેવા ભાવ મારે ન કરવા જેમ માખી ફટકડીમા ખટાશ જાણીને છોડે છે, તેમ જ્ઞાની વિવેકવડે પરનું લક્ષણ ભિન્ન જાણીને, પરભાવ મોહકર્મજનિત શુભ ભાવની [illegible]ને છોડે છે, અને સ્વા

રહે છે, આ માના અનહદ નિરાકુળ આનંદરસનો રસીયો પ્રતિકૂળતાને વશ કેમ થાય? ન જ થાય.

હુ આત્મા છુ સત્ ચૈતન્યમય છુ શુભાશુભ રાગાદિ પ્રકૃતિ તથા દેહાદિ સર્વભાવ રહિત સાક્ષી- જાણનારો જ છુ એટલે તે પ્રકૃતિ મને બાધક નથી એવા સાધકને કદી ક્રોધાદિ અશ આવે પણ તેની જ્ઞાન શ્રદ્ધાને અસર ન થાય અહીં એવ ઉપેક્ષાભાવની ભાવના છે ઉદયભાવમા અટકુ નહિ એવી ભાવના છે જેમ સત્તાપ્રિય અને પુણ્યવાળો મનુષ્ય હોય તે બીજાને દબાવવાની કળા આવડતી જાણતો હોય અને બધા પડખા સરખા હોય તે નબળાઓને ઉભા થવા ન દે, તેમ આ ચૈતન્ય પ્રભુમા બેહદ સામર્થ્ય જ્ઞાનમાં ભર્યું છે તે પુણ્ય પાપની પ્રકૃતિને દબાવીને ટાળી દે એવી સ્વસત્તાનુ વીર્ય સાધકને જાગ્રત હોય છે પૂર્વ પ્રકૃતિની હૈયાતિ દેખાય તેનો હુ સાક્ષી છુ જ્ઞાતા છુ એટલે કે તે ક્રોધાદિને થવા ન દઉ એવા અકષાય શુદ્ધ સ્વરૂપમા સાવધાન રહુ એવી ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા મારે આવશે એવી ભાવનાનુ રટણ અહીં કર્યું છે

માન પ્રત્યે તો દીનપણાનુ માનજો લૌકિક વિનય વિવેક સહિત દિનપણુ એ સતસ્વરૂપનુ બહુમાન છે, નમ્રતા છે સદ્‌ગુરુ પાસે દાસાનુદાસ છુ પૂર્ણ સ્વરૂપનો દાસ છુ એમા દીનતા કે રાંકપણુ નથી પણ પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માનો વિનય છે તેમા જેના અનંતગુણ ઉઘડી ગયા છે તેને ઓળખીને તેવા ગુણ પોતાને પ્રગટ કરવાની રુચિનો વિનય છે

શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે ક્રોધને ઉપશમભાવે જીતવો માનો

નમ્રતાવડે ટાળવું, "અહો ! સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુ ! ક્યાં આપની અખંડ પૂર્ણ સ્વરૂપ આનંદદશા અને ક્યાં મારી અલ્પજ્ઞતા. જ્યાંલગી માગમાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ નથી ત્યાંલગી અલ્પજ્ઞ છુ." એવીરીતે પોતાના પૂર્ણ સ્વરૂપમા કરવા માટે અહીં અતિ અતિ નિર્માનતા, મૃદુતા જણાવે છે. પોતાને જેની રુચિ છે તેનું બહુમાન કરે છે, એ વિકલ્પ સાથેજ પૂર્ણ અકષાય સ્વરૂપ છુ એ લક્ષે ગુણની વૃદ્ધિનો પુરુષાર્થ છે; એવો આ લોકોત્તર વિનય છે

ચાર જ્ઞાનના ધણી શ્રી ગણધરદેવ, સર્વજ્ઞ પ્રભુ પાસે પોતાની પામરતા દેખાડે છે. અને સસારમાં ઊંધી દૃષ્ટિવાળા પર વડે લાભ નુકશાન માને છે. પુણ્યાદિની પરાધીનતામાં સુખ માનીને અભિમાન કરે છે કે હું શરીરે સુદર છું, આગઃ પૈસાથી મોટો છું વગેરે ઉપાધિ ભાવોને પોતાના કરીને, અનિત્ય જડ પદાર્થથી પોતાને મોટો માને છે, એ પુણ્યાદિ જડની ઉપાધિથી હું મોટો છું એમ માનવું તે મહા અજ્ઞાન સહિત ઊંધી દૃષ્ટિ છે. ધર્માત્મા એમ માને છે કે માગમાં અનંતગુણ છે, અનત સુખ છે, પણ હજુ પૂર્ણ પવિત્રદશા પ્રગટ નથી તેથી નિર્દોષ દેવ-ગુરુ શાસ્ત્રની ભક્તિ કરે છે, પોતાને અનંતગુણનું બહુમાન આવતાં વિનયથી ઢળી પડે છે. જે પૂર્ણતાનો સાધક છે તેને પૂર્ણ પવિત્ર સ્વરૂપની આરાધનામા અલ્પ પણ દોષ ગમવાની બુદ્ધિ હોતી નથી વિનયવંત ધર્માત્મા સરલપણે અતિક્રામળતાથી વર્તે છે, નિર્દોષ સ્વભાવમા જાગ્રતિવાળી ભાવના છે કે એક અંશમાત્ર ગર્વ ન આવે એવી નિ[illegible] રાગદશા

સાધકને પૂર્ણ શુદ્ધ પરમાત્મ સ્વરૂપની પ્રતીત અંતરમાં વર્તે છે, તેથી જાણે છે કે મારી વર્તમાનદશામાં હજી અસ્થિરતાની નબળાઈને લીધે, હું પામર છું એટલે કે હું પૂર્ણ સ્વરૂપનો દાસાનુદાસ છું એવો વિવેક હોવાથી વીતરાગી સત્પુરુષનું બહુમાન કરે છે પરમાર્થે પોતાના સ્વરૂપની તે ભક્તિ છે મારો પૂર્ણ સ્વભાવ હજી ઉઘડ્યો નથી માટે અભિમાન કેમ કરું, એમ જાણતો થકો સ્વરૂપની મર્યાદામાં વર્તે છે

કોઈપણ આત્મા પૂર્ણ શુદ્ધદશાને પામી જાય છતાં તેની અસલી મર્યાદા છોડીને વધી ન જાય, એવો સહજ સ્વભાવ હોવાથી જીવને સિદ્ધ પરમાત્મદશા પૂર્ણપણે નિર્મળ થયા પછી આગળ કોઈ મર્યાદા ઓળંગવાપણું રહેતું નથી. સ્વભાવ જ પોતાવડે પૂર્ણ છે પણ સાધકદશામાં હજી તેના અનંતમા ભાગે પણ ગુણની શુદ્ધતા ઉઘડી નથી તો તેમાં કેમ અભિમાન કરે ? મુમુક્ષુ સાધક આત્મા અનિમગ્ન, હિત અહિતભાવને સમજવામાં વિચક્ષણ અને વિનયવંત હોય છે, તેમાજ પાનના તથા લોકો તર વિનયપણાની મહત્તા કે પ્રભુનો ભક્ત પ્રભુ જેવો જ હોય હું પરમાત્માનો દાસાનુદાસ છું, અલ્પજ્ઞ છું એવી નિર્માનતા હોય છે પોતાના ગુણ ઉપર લક્ષ કરીને સ્વભાવની શુદ્ધતા વધારનાર હોવાથી પુણ્યાદિ દેહ વગેરેની મોટાઈ સ્વીકારતો નથી.

અપૂર્વ એટલે પૂર્વકાળે નહિ પ્રગટેલી એવી પવિત્ર નિર્માન દશા (મધ્યસ્થદશા-વીતરાગદશા)ની ભાવના ભાવે છે એ ભાવના અપૂર્વ છે પૂર્વે અનંતકાળમાં લૌકિક સત્ય, સજ્જનતા, નિયમ વગેરે શુભરાગપણે કરેલું, તે નહિ પણ આત્માના

યથાર્થ ભાન સહિત, અપ્રમાદપણે કષાયાદિ રાગદ્વેષની અગ્નિ ... તાનો સર્વથા ક્ષય કરુ તે અપૂર્વ અવસર છે અજ્ઞાનભાવે તો વણુ કર્યું છે બાહ્યથી ત્યાગી થઈ ધ્યાનમા બેઠો હોય ત્યા તના દેહને કોઇ બાળે અથવા ચામડી ઉતરડી ક્ષાર છાટે છતા મનમા ક્રોધ ન કરે એવા નકારની ક્ષમા અજ્ઞાનભાવ અનત વાર કરી, છતા અતરમા મન સબધી શુભ પરિણામનો પક્ષ (બધભાવ) ઉભો રહ્યો, પણ જ્ઞાનભાવે નિર્જરા ન થઇ આત્માના ભાન વિના જે સરલતા વિનય નિમાનતા આદિ તે બધુ મનની ધારણારૂપે પરભાવ છે તે બધભાવને (ઉપ ભાવો) પોતાનો માનીને શુભ અશુભ લાગણીરૂપ પરભાવમા રકવુ થયુ છે, પણ આત્માને પરથી નિરાળો નિરતર કેમ રાખવો તેની જ્ઞાનકળા જ્યાલગી જીવ ન જાણી ત્યાલગી તેની બધી મહેનત મફતમા ગઇ છે અજ્ઞાન ને સ્થાન નથી

'આવા પ્રત્યે આવા આકરા ભાવની પરભાવની વૃત્તિ સામે અખડ જ્ઞાયક સાક્ષી ભાવની જાગ્રતિરૂપ મરજીવ એટલે વિભાવ સામે (મલિનભાવ સામે) વિરુદ્ધતારૂપ નિરતર વિચિક્ષણતા કેળવુ તો ગુણવડે જય કરે.

કોઇ કહે કે મનમા ... તેમ ન કરીએ તો ચાલે નહિ કર્મક સર્પ કુટુંબ રાખીએ તોજ ઘર વહેવાર સરખો ચાલે, ... પુનાદિક બધા ... પડે, માટે અમારે તો ઘર સસાર નભાવવા માટ ... પડે, તો ... કરે છે, એ માન્યતા ... તો બધા ...

વડે ગુણ થાય એમ કેમ બને? જેણે એના ઊંધા સિદ્ધાંત માન્યા છે, તે ક્રોધ કપટ છોડી શકે નહિ માટે શઠ પ્રત્યે શઠતા કરવી તે ગરર અપરાધ છે તેના પ્રત્યે પણ સરળતા મર્દનતા હોવી જોઇએ પ્રયોજનવશ કોઈને સૂચના આપવા સબંધી વિકલ્પ આવી જાય એ જુદી વાત છે પણ ક્યાર કરવા જેવા છે એ માન્યતા તો મિથ્યા છે થોડો ઘણો ક્રોધ માન માયા લોભ કરૂં તો જ બધુ ઠીક ઠીક બની રહે એવુ માન્યુ તેમા એમજ આવ્યુ કે અવગુણ કે દોષ-દંભ કરે તોજ સારૂ રહે વ્યવસ્થા રહે એ બધી ઊંધી માન્યતા છે દોષ કરવા જેવો માન્યો તેને દોષ રાખવાની બુદ્ધિ થઈ તો તેનાથી ગુણ કેમ પ્રગટે? માટે આત્માનુ હિત કરવુ હોય તો મારો સ્વભાવ બેહદ સમતા, ક્ષમારૂપ છે તેવો નિર્ણય કરવો

સંસાર દેહાદિ પરદ્રવ્યની વ્યવસ્થામા કોઇનું ધાર્યું થતુ નથી દરેક વસ્તુનું કાર્ય સ્વતંત્ર છે કોઈ ચીજ પરને આધીન નથી વળી કોઇ સાથે રાગભાવવડે તે તે ચીજ અનુકૂળ થતી નથી, પણ પૂર્વના પુણ્ય હોય તો તે તેના કારણે અનુકૂળ દેખાય છ પણ કોઈ ચીજ કોઈ આમા અન્ય કોઈને વશ નથી

કોઇ કહે 'વ્યાપક પ્રેમ વડે જગત વશ થાય છે માટે વિશ્વ ઉપર પ્રેમ કેળવવો જોઇએ' તો એમા એ સિદ્ધાંત આવ્યો કે ઘણો રાગ કરૂં તો બધા મને અનુકૂળ થાય ત્યારે મને શાન્તિ થાય પ ! તેમ બનતુ નથી કારણકે બધા સ્વતંત્ર છે દ્રવ્યથી ધર્મ અને શાન્તિ નક્કી કરનાર પરને માધાન કરવા માગે છ, તેના બધા સિદ્ધાંત જૂઠાજ

છે, નિર્દોષ મોક્ષમાર્ગમા તો પર સંયોગની અપેક્ષા રહિત રાગદ્વેષ વિકાર કષાય રહિત ત્રિકાળી જ્ઞાયક છુ, પરથી ભિન્ન પૂર્ણ પવિત્ર જ્ઞાનપણે છુ, રાગાદિપણે નથી, દેહાદિની ક્રિયા કરવા પણે નથી, પુણ્યાદિ પર ચીજની મદદની ઓશિયાળવાળો નથી, એકનો પૂર્ણજ્ઞાન આનંદ સ્વભાવી છુ, એવી પવિત્રતા પ્રગટ કરવાનો જે સ્વલક્ષની સ્થિરતારૂપ પુરુષાર્થ તે પોતાથી થાય છે તેમા પર ચીજ મને મદદ કરે—અનુકૂળ થાય એવી પરા ધીનતા નથી કારણકે દરેક આત્માનો જ્ઞાન સ્વભાવ સદાય સ્વ તંત્ર છે, પૂર્ણ છે શુદ્ધ સ્વભાવની દૃષ્ટિમા અંશ માત્ર રાગ નથી, પર આલબન નથી, છતા સ્વભાવની પૂર્ણ સ્થિરતા ન કરી શકે ત્યા નિર્દોષ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર તથા વીતરાગી ધર્મ પ્રત્યે વિનય ભક્તિરૂપે વલણ રહે છે, તે ગુણની રુચિનુ વલણ છે તેમા અંશ પણ રાગદ્વેષ આદરણીય નથી તો પછી પરનુ કરવુ-ન કરવુ તેની વાત કરાથી હોય? કારણકે કોઈ આત્મા પરનુ કાંઈ કરી શકતો નથી માટે જેને કાંઈ કરવુ છે, સ્વા ધીનપણે ટકી રહે તેવુ સાચુ હિત કરવુ છે, તેણે પોતે નિર્દોષ જ્ઞાનસ્વભાવવડે સમજવુ જોઈએ કે દોષથી ગુણ પ્રગટ ન થાય માટે વસ્તુ સ્વરૂપને નિર્મળ અબાધિત ન્યાયવડે સમજે

આત્મા સદાય જ્ઞાન આનંદ સ્વરૂપ નિર્દોષ સાક્ષી છે હુ જ્ઞાતા છુ, પૂર્ણ છુ, શુદ્ધ છુ, તેની પ્રતીતિ, તે સ્વાધીન પૂર્ણ સ્વરૂપનુ જ્ઞાન અને તેનુ જ વલણ રહે ત્યા અલ્પ પણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદરણીય ન જ હોય વર્તમાન પુરુ ષાર્થની નબળાઈથી અલ્પ કષાયની અસ્થિરતા થાય... સાત છે, પણ અમે ગુરુથી ટકીએ માટે અમારે...

રાગરૂપ કરવા જોઈએ તોજ બધા સરખા રહે, એ અભિપ્રાય મિથ્યા છે કારણકે પૂર્વના પુણ્ય વિના બહારની સગવડતા મળતી નથી ખરેખર તો બહારની સગવડતા છે એમ કહેવુ તે કલ્પના માત્ર છે, છતા જે એમ કદાચિત લોક વ્યવહારથી માની લ્યો પણ હુ ઘર સંસાર, દેહાદિને આમ જ ઠીક રાખી શકુ બધાને દાબમા રાખી શકુ પર મને મદદગાર છે, હુ પરને મદદ કરી શકુ છુ એ માન્યતા અજ્ઞાન છે, મિથ્યાદર્શન શલ્ય છે

પરદેશી રાજા મહાન રાજ્યનો સ્વામી કડક સત્તાપ્રિય હતો છતા એવો વખત આવ્યો કે રાણીએ ઝેર ખવડાવ્યુ પોતે જાણ્યુ છતા સ્ત્રી ઉપર ક્રોધ ન કર્યો અને જાણ્યુ કે આ દેહનો અંત આ પ્રકારે જ લાગે છે હું કોઈ પર વસ્તુનો સ્વામી નથી, સ્ત્રીએ મારા શરીરથી લાભ ન દીઠો તેથી તેણે તેનુ કષાયરૂપ કામ કર્યું, હુ મારૂ જ્ઞાનરૂપ કામ કરૂ, ઝેર ખવડાવ્યુ તે પણ જાણ્યુ હુ તો અસંયોગી જ્ઞાતા જ છુ એમ વિચાર કરતા કરતા પોતાના પવિત્ર સ્વભાવના મહિમામા સ્થિર થઈને મહા પવિત્ર સમાધિદશામા જ્ઞાન ભાવે દેહ છોડ્યો પોતાની પાસે રાજ્યસત્તા હતી પણ વાપરી નહિ એ ભૂલ ન હતી પણ એ તો જ્ઞાનીની વિચક્ષણતા છે વિવેક કે કોઈ કહે કે અમે પર ચીજમા ધાર્યું કામ કરીએ પણ તેમ કદી કાંઈ કોઈવડે થઈ શકતુ જ નથી. જ્ઞાનમાં સ્વને ભૂલીને માત્ર રાગની કલ્પના થઈ શકે દરેક આત્મા પોતાના અનંતગુણપણે અનંત [illegible] પણે છે, પરપણે–પરની ક્રિયા કરવાપણે ત્રણકાળ ત્રણ [illegible] ય નથી એમ દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનુ કાંઈ કાર્ય કરી શકે

નહિ, નિમિત્તપણે કર્તા છું એમ માનવું તે પણ અજ્ઞાન છે. માટે પર ઉપર દબાણનો ભાવ-અભાવ કરે તોપણ પરથી લાભ અલાભ થઈ શકે નહિ; પણ પોતાના ત્રિકાળી સ્વભાવના લક્ષે જ્ઞાન સ્વભાવની જાગૃતિ અને શાન્તિરૂપ ગુણવડે ગુણ ઉઘડે છે. કોઈ વસ્તુ પરાધીન નથી. દરેક પદાર્થ પૂરેપૂરા સ્વતંત્ર છે, જુદા છે. અનાદિ અનંત પોતાવડે પૂર્ણ છે, માત્ર સ્વભાવનું લક્ષ કરી અનાદિનો ઊંધો અભિપ્રાય (ખોટી માન્યતા) બદલવાની જરૂર છે.

સાચું જ્ઞાન અંતરથી સમાધાન કરે છે; અને અજ્ઞાનભાવ પરમાં ઠીક અઠીક કલ્પના કરીને સંયોગની ઉપાધિ પામે છે. મારા તરફથી કોઈને દુઃખ ન થાઓ, એવી સમજણમાં સર્વ સમાધાન છે. એવો અભિપ્રાય હોય તો, નીતિ-ન્યાયનું વર્તન થયા વિના રહે નહિ. કુટુંબમાં કોઈની ભૂલ થઈ જાય તો જ્ઞાનમાં (સમજણમાં) સમાધાન કરવું જોઈએ. પતિમાં ખુદ હોય તો જેમ સ્ત્રી જતું કરે છે, સહન કરે છે તેમ કદી સ્ત્રી ભૂલ કરે તો તેનો પતિ જરાપણ સહન ન કરે એ ન્યાય નથી. લૌકિકનીતિ-વહેવારમાં સજ્જનતાનો દાવો કરનારા પોતાના માનેલા સિદ્ધાંત ખાતર ઘણું સહન કરે છે, અને એ નીતિની ખાતર બીજું બધું જતું કરે છે; તો લોકોત્તર આત્મધર્મમાં વહેવાર સજ્જનતા તો હોય જ. આખો સંસાર કર્મ સ્થિતિએ છે તે વિવેકથી અને સમજણની ધીરજથી જોને જાણતાં આવડે છે તે બીજાને દોષ, દુઃખ આપવાના ભાવ કરે નહિ.

પ્રશ્ન—આપની વાત સાચી છે પણ પર સમાગમા રહીને એમ થવુ અસભર છે

ઉત્તર પર સયોગ કોઇને લાભ કે નુકશાન કરી શકતા નથી અજ્ઞાનવડે માનો ભલે જેને એવુ અભિમાન છે કે અમે ક્રોધ દિ ઉપાય ન કરીએ તો અમારૂ કામ ન ચાલે માન આ મરુ ભગવન્તા જળનાય નહિ લે મા નમાના (નપુસકજેવા) કહેવાશુ તો તે માન્યતા ખોટી ?

(૧) જેણે તીવ્ર ક્રોધ માન માયા લોભમા ચૈતન્ય વીર્યને ખૂબ જોડ્યુ છે પરને દમાવ અનીતિ જૂઠા આચાર સેવ્યા સેવ્યા છે તે નરકગતિના નપુસક થયા (નપુસકને નારી ઉભને સ્ત્રી પુરુષ બેઉના કામ ભોગની અનતી કડક તીવ્ર આકૂળતા હોય છે)

(૨) જે જીવો ક્રોધ માન લોભમા થાડા જોડાયા અને પર વધારે કર્યું તે તિર્યંચ ગત થયા

(૩) જે મદકષાયના મધ્યમ ભાવપણે રહ્યા તે મનુષ્ય થયા

(૪) જે શુભભાવમા વધ્યા તે દેવ થયા

(૫) જેણે સ્વરૂપ સ્થિત થઈ કાર્યમા તદ્દન વીર્ય ન જોડ્યુ તે વીતરાગી સિદ્ધ પરમાત્મા થયા

સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ જે સમજે તે થાય સિદ્ધ પરમાત્મા સમાન પૂર્ણ પવિત્ર શક્તિ દરેક આત્મામા ભરી છે પર ભેદ જ્ઞાન સમના સ્વરૂપની પવિત્ર શક્તિને ભૂલીને ક્રોધ માન લોભ રૂપ વિકાર વાસનામા જે હુ પર વસ્તુમા સુખ

બુદ્ધિ કરવી તે મહાપાપ છે. સ્વાધીન સ્વરૂપની અનંતી હિંસા છે. ક્રોધાદિ તુચ્છભાવને ધારણ કરવામાં પોતાની હીણપ, નપુંસકપણું છે; માટે પ્રથમજ આત્માને યથાર્થ સ્વરૂપે જાણી, પરથી ઠીક અઠીક માનવાનો, પરમાં કર્તા-ભોક્તાપણાનો અભિપ્રાય ફેરવી, એવો નિર્ણય કરે કે મારા નિત્ય જ્ઞાનસ્વભાવમાં અલ્પ પણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ નથી, માટે તે કરવા જેવા નથી. ક્ષિણ અહિતરૂપ તો પોતાના જ ભાવ હોવાથી પોતે પોતાના ભાવને વશ રાખી શકે, એવો સમજણરૂપ સ્વભાવ નક્કી થવાથી એ પણ નક્કી થયું કે ક્રોધાદિ દોષવડે સ્ત્રી પુત્રો આદિ સરખાં રહે, દબાઇ જાય એ માનવું પણ જૂઠું જ છે; માટે ત્રિકાળી ગુણદૃષ્ટિ રાખીને અવગુણ (દોષ) કરવાનું લક્ષ સ્વપ્નામાં પણ ન રાખો. અલ્પ પણ ક્રોધાદિ કષાય મારામાં નથી માટે ન થવા દઉં એવો ચોક્કસ અભિપ્રાય ટકાવી રાખવો.

"માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની" જેમ જ્ઞાન સ્વભાવની જાગ્રતિ છૂપાવીને બીજા પ્રત્યે કપટભાવ કરતો હતો તે પર વલણ પલટીને અખંડ જ્ઞાનસ્વભાવની જાગ્રતિ એવી રાખું કે, કોઇ પ્રકારના કપટનો અંશ આવે તો તેનાથી જુદો રહી, નિર્દોષ સાક્ષી ભાવની જ્ઞાનદૃષ્ટિ વડે જાણી લઉં. સ્વભાવની જાગ્રતિમાં અંશમાત્ર કપટ આવવા ન દઉં. માયા-કૂટિલભાવને પવિત્ર સરલ સ્વભાવી દૃષ્ટિવડે અંતરીને (ટાળીને) જીતી લઉં.

"લોભ પ્રત્યે નહિ લોભ સમાન જો" જેમ લોભમાં લોભ કરવા જેવો છે એમ મમત્વભાવ હતો, તે લો[illegible] અંશમાત્ર લોભ નહિ એવા નિર્લોભતારૂપ અકષાયી

આ મામા સ્થિર રહુ પરમ શાન્તિમા માગ આ મામા તૃપ્ત રહુ હુ અનત બેહદ જ્ઞાન શાન્તિ સ્વભાવી હુ જ્ઞાનસ્વભાવમા સ્થિરતાવડે નિર્મળતા પ્રગટ થતા ત્રણકાળ ત્રણલોક જણાય કે તે પૂર્ણ આનદ સ્વભાવને ભૂલીને પર સયોગમા સુખ બુદ્ધિ માની ઊધો પડયો તેથી ત્રણભાગ ત્રણલોકના પરિગ્રહની તૃષ્ણા વધારી ત્યાર છ પણ તે તૃષ્ણાનો ખાડો પૂરો થાય તેમ નથી અજ્ઞાનભાવ અનતી તૃષ્ણાવડે જેમ લોભ કરવામા બહુ તા હતી તેમ જ્ઞાનસ્વભાવમા સરળો થતા બેહદ સતોષ સ્વરૂપ પૂર્ણ શુદ્ધતાના ભાનવડે અનતગણો અનત સતોષ રાખી શકુ છુ અનતા સસારની વાસના ટાળીને હુ પુણ્યપાપ રહિત પૂર્ણ શુદ્ધ પવિત્રતામા ઠરૂ અને નિરતર ભાવો સતોષ પામુ એવી અહીં ભાવના છે

પૂર્ણ પવિત્ર સિદ્ધપદ પોતામા શક્તિરૂપે છે તેની પ્રાપ્તિના લોભનો વિકલ્પ છઠ્ઠા ગુણસ્થાન સુધી આવી જાય છે પણ દૃષ્ટિના મૂળ વિકલ્પનો નકાર છે અને ભવિષ્યમા પૂર્ણ થાઉ તેવુ સ્વરૂપ છે તેનો વર્તમાનમા સતોષ વર્તે છે એટલે સસારના પુણ્યાદિ પદના ઓની ઇચ્છા નથી પણ મોક્ષ ઇચ્છાનો વિકલ્પ ટાળીને સ્વરૂપ સ્થિરતાની અપૂર્વ અવસ્થા ક્યારે આવશે? એવી અહીં ભાવના છે ૭

બહુ ઉપસર્ગ–કર્તાપ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં
વદે ચક્રિ તથાપિ ન મળે માન જો,
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમા,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો અપૂર્વ ૮

અપૂર્વ અવસરની ભાવનામા એવી રુચિનુ રટન થાય છે કે ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા પ્રગટે, અને શુભાશુભ પ્રકૃતિના કોઇ પણ ઉદયનો એવો ક્ષય કરે કે ફરીને બંધન ન થાય. જે કંઈ વિકલ્પ ઊઠે તે જ ક્ષણે અખંડ, અબંધ, અપૂર્વ દશાવડે તેને છેદુ, એટલે કે મારી શુદ્ધ દશારૂપ બાણને ઉગ્ર કરીને, કર્મની સૂક્ષ્મ સંધિના જોડાણ ભાવને પુરુષાર્થવડે તોડી નાખુ, એવી ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા ક્યારે આવશે એ ભાવના અહીં છે. ઉપસર્ગ કરનાર પ્રત્યે પણ લેશમાત્ર ક્રોધ ન થાય. કોઇને ક્ષમા કરવાનો અભિપ્રાય નથી, પણ જે પૂર્વે ભૂલનુ નિમિત્ત પામી આવેલા કર્મ, તેની પ્રગટ થતી અવસ્થા શીઘ્ર ટળી જાય એવી સ્વરૂપ સ્થિરતાની જમાવટનો ઉગ્ર પુરુષાર્થ લાવુ

પોતે નિરપરાધી છતા પણ કોઇ દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ અથવા અચેતન પ્રકૃતિનો ઘોર ઉપસર્ગ–અશાતાના ઉદયમા આવે તો પણ તે પ્રત્યે લેશમાત્ર ક્રોધ કરે નહિ, કારણકે પૂર્વ કર્મકૃત અશાતાવેદનીયાદિ ઘણા પ્રકારના કર્મ બંધાયેલા છે તે તેની સ્થિતિ પૂરી થતા ફળ દઇને ખરી જવાના છે, તે અસ્થાયી ઉદયવાળા ક્ષણિક છે તેનાથી જ્ઞાનગુણને હાનિ નથી કોઈ માને કે મે ઘણું સહન કર્યું તો તેની માન્યતા જૂઠી છે કારણકે જ્ઞાનનો સ્વભાવ ભેદરહિત જાણવું છે છદ્મસ્થ તો અલ્પ જાણે છે, કેવળજ્ઞાન પ્રગટે ત્યા બધુ–અનતનું સહેજે જાણવુ થાય છે તે દશા વિના પોતે ઘણુ જાણ્યુ, વાહ! સહ્યું એમ માનવુ તે ભૂલ છે કોઈ કહે કે કોઇ મને ગાળ દે, નીંદે તો કેવળીનાં માર સહન કરવું, સહન કરવાની મર્યાદા હોતી નથી પણ તેમ નથી. એટલે સમજણનું ...

રહેવું તે છે અનંતી ભગવત્તાના સંપો દેખાયા કરે છે જ્ઞાન આત્માના સ્વભાવવાળું નથી જાણવું તમાં દોષ કે દુઃખ નથી જેમ છે તેમ જાણવું તે ગુણ છે તેમાં અનંતી સમતા છે આત્મા સ્વાય ભેદજ્ઞાન—સમતાનો સમુદ્ર છે પર ચીજને જાણું છું એમ કહેવું વ્યવહારમાત્ર છે ખરેખર પોતે પોતાના જ્ઞાનની સ્વચ્છતાને પોતામાં જાણે દેખે છે, પર ચીજ કોઈને બગાડનાર કે સુધારનાર નથી આત્મા સ્વાધીન જ્ઞાનસ્વરૂપે છે રાગાદિ કે દેહાદિ વગેરે પર ચીજપણે ત્રણુંકાળમાં નથી એક દ્રવ્યમાં પરનું કારણ-કાર્યપણું પરાધીનપણું કે પરને મદદગારપણું ત્રણલોક ત્રણકાળમાં નથી એક તણખલાના બે કટકા કરવાની તાકાત કોઈ આત્મામાં નથી છતાં માને તેની માન્યતા જૂઠી છે તેને સ્વતંત્ર જ્ઞાનસ્વભાવી આત્માનું ભાન નથી પર નિમિત્ત ઉપર દૃષ્ટિ છે તેણે રાગ કરવા જેવો માન્યો છે પરથી મને લાભ નુકશાન થાય તેમ માન્યું તેણે અનંતા પર સાથે અનંતો રાગ દ્વેષ કરવા જેવો માન્યો. તેની ઊંધી દૃષ્ટિમાં એકેકાળ [illegible] કરવા જેવા છે એમ આવ્યું, પણ જ્ઞાનમાં સ્વલક્ષે જ્ઞાનનું સમાધાન કરવા જેવું છે એમ ન આવ્યું જેણે સર્વજ્ઞ વીતરાગના ન્યાયથી યથાર્થ જ્ઞાનસ્વભાવને ઓળખી અનાદિ અનંત એકરૂપ પરથી ભિન્નપણે જાણનાર છું એવા બેહદ અપરિમિત જ્ઞાન સમતાસ્વરૂપની પ્રતીતિ કરી છે તેનો જ્ઞાનસ્વભાવની ધીરજ કોઈપણ રીતે છૂટે તેમ નથી માટે સ્વદ્રવ્યમાં પણ જ્ઞાનસ્વભાવની પ્રતીતિમાં બેહદ સમતા [illegible] છે જ્ઞાન તો ગુણ છે ગુણથી દોષની ઉત્પત્તિ [illegible] જેણે જ્ઞાનને પોતાનું સ્વરૂપ માન્યું તેણે પરથી

અગનુ માન્યુ નથી એટલે જ્ઞાન ભાવે જેમ છ તેમ જાણી લેવુ તે તો ગુણ છે, જ્ઞાનનુ કાર્ય જાણવાનુ છે, રાગનુ કાર્ય પર ચીજમા ઠીક અઠીક કલ્પના વડે અટકવાનુ છે જ્ઞાન તો દરેક આત્માનો સ્વતંત્ર અખંડ સ્વભાવ છે તે કોઈ કાળે જાણવામા ખૂટે–અટકે તેવા સ્વભાવે નથી

જેને પર ચીજમા તીવ્ર સ્નેહ છે, તેને તૃષ્ણા મોહ રહિત જ્ઞાન સ્વભાવી આત્માની ઓળખાણ નથી અમુક મોહ ટાળ્યા વિના ધર્મની નજીક અવાય નહિ પૈસો ખરચે ખૂટે નહિ એ ન્યાયનો સિદ્ધાંત છે મધ્યસ્થ વિચારથી યથાર્થપણે કુદરતી નિયમ સમજવા જેવો છે કે, દાન દેવાથી ધન ન ખૂટે પણ પુણ્ય ખૂટે તો ધન ખૂટે નિર્લોભી અકષાયી પવિત્ર આત્મસ્વરૂપની ઓળખાણ થયા પછી, વીતરાગી શુદ્ધાત્માનું લક્ષ નિરંતર રાખી જ્ઞાનભાવમા વર્તે છે તેથી પ્રથમ અસાર તરફનો અશુભ રાગ બદલી સાચા ધર્મની પ્રભાવના અર્થે, લોભ કષાયનો ત્યાગ કરે છે સાચા ધર્મને આરાધનાર ટકી રહો એટલે મારો વીતરાગભાવ વધી જાય, એવી ભાવનામા ગૃહસ્થને અશુભથી બચવા માટે દાનાદિ ક્રિયા થયા વિના રહે નહિ. પરની ક્રિયા સાથે સંબંધ નથી પણ ગુણની રુચિમા સર્વથા રાગ ટળ્યો નથી, તેથી રાગ રહ્યો તેની દિશા બદલે છે પણ શુભરાગને મદદગાર માનતો નથી પરથી તદ્દન નિવૃત્તિસ્વરૂપ–જ્ઞાનસ્વરૂપ છુ એવી સ્વાધીન તત્ત્વની રુચિ રાગનો નાશ કરનાર છે, તેથી બ્રહ્મચર્ય, સત્ય વગેરે સદ્‌ગુણની રુચિ થયા વિના રહે નહિ ... સાચી ઓળખાણ થઈ કે તરત જ ત્યાગી થઈ જાય એવા

નથી સાચી ઓળખાણ થાય તેને વ્યવહાર નીતિ તથા પરમાર્થ સત્ય પ્રગટ્યા વિના રહે નહિ, જ્યાં પરમાર્થ સત્ય છે, ત્યાં વ્યવહાર (નિમિત્ત) સત્ય વચનાદિ હોય જ સત્યનુ ભાન પ્રગટ્યું ત્યાં અસત્નો (ખોટી સમજણનો) અંશ પણ ન રહે એવો ચોક્કસ નિયમ છે

' રુચિ અનુયાયી વીર્ય ' જેમાં જેનો પ્રેમ હોય તે ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ કરવા માટે પુરુષાર્થ કરે જ, જેનુ પ્રમાણ થાય તો માર મરી રીગીને પણ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે જ એવો નિયમ છે પરાધીનતાનુ દુઃખ દેખે તો હોય દુઃખ વિનાનો હુ એકલો છુ એમ વિચારે, અને બીજુ બધુ જતુ કરી, છૂટવાનો ઉપાય ગોતે જેમ નાની ઇયળ અથવા અળશીયુ પથ્થરતળે દબાણ આ જીવતન લોને દેહ ઉપર ઘણુ વજન છતા દેહનો કટકો થઈ જાય તેનુ જોર કરી બહાર નીકળે છે મકોડો જો કોઈને ચોંટે તો અર્ધુ શરીર તૂટી જાય પણ મૂકે નહિ, એમ દરેક જીવ પોતાને ગોઠતુ (ગમવા ધારેલુ) કરતો જણાય છે તેથી એમ સિદ્ધ થયુ કે સમજણ અનુસાર રુચિ, રુચિ અનુસાર વીર્ય હોય જ જેને જે જાતનુ પોષાણ નક્કી થયુ, ઇષ્ટ માન્યુ, તેને મેળવવાનો પૂરો પુરુષાર્થ કરે જ તેને માટે દેહ જતો કરે પણ માનેલ ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ કરે જ (પર ચીજને કોઈ પ્રાપ્ત કરી શકતુ નથી કલ્પનાથી માને ભલે.) લૌકિક કહેવત છે કે ' દેહં પાતયામિ કિંવા કાર્યં સાધયામિ " તેમ અનંતકાળની પરાધીનતાથી=રાગદ્વેષ અજ્ઞાનભાવથી છૂટવાનો ઉપ[illegible] પોતાના ચેતન સ્વભાવવડે જાણ્યો તેની રુચિ કેમ

ન થાય! હું સદાય જ્ઞાનાદિ અનંત ગુણવડે પૂર્ણ છું, શુદ્ધ છું, રાગાદિ, પુણ્ય પાપ, પર ઉપાધિ, મળ–મેલ મારામાં નથી. પરથી જુદો જ છું એમ જેણે જાણ્યું તે યથાર્થ સ્વરૂપની નિઃશંક શ્રદ્ધામાં જ્ઞાનવીર્યવડે, સ્વાધીનસ્વરૂપની એકાગ્રતાથી આખું સિદ્ધ-પદ લેવા સ્વરૂપ રસમાં ચોંટ્યો, લીન થયો તે કેમ ઉખડે? પેલો મંકોડો તો તૂટી જાય પણ આ પૂર્ણ સ્વભાવની શુદ્ધતાની રુચિ અને શુક્લધ્યાનની શ્રેણી તૂટેજ નહિ; કેવળજ્ઞાન લાવે જ, વચ્ચે કષાયાદિમાં અટકવું થાય નહિ એવો અવસર [અંત=નિશ્ચય, પરં=શ્રેયમાર્ગ] ક્યારે આવશે એવી અહીં ભાવના છે.

પરથી ભિન્નપણે ત્રિકાળી જ્ઞાનસ્વભાવપણે છું. કોઈવડે અટકનાર નથી, પરપણે નથી, રાગાદિપણે નથી, પર વલણનો અશુદ્ધભાવ તો એક સમયમાત્રની અવસ્થા જેટલો છે; હું નિત્ય ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક એકરૂપ છું, કોઈ નિમિત્તની અપેક્ષાવાળો નથી, એવો દરેક આત્મા પૂર્ણ સ્વતંત્ર ભગવાન છે, સર્વજ્ઞ ભગવાનના શાસનમાં આખા જગતના ન્યાય ભર્યા છે, મધ્યસ્થપણે સ્વતંત્ર સ્વભાવથી વિચારો તો સર્વજ્ઞના ન્યાય અનુસાર બધું જ્ઞાન આત્મામાં ભર્યું છે. શ્રીમદે એજ કહ્યું છે, કે,—

"બહુ ઉપસર્ગકર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહિ," 'બહુ' શબ્દ અહીં ભેદવાચક છે, બહુ ઉપસર્ગ સામે પણ ક્ષમા સ્વભાવ જાગૃત છે. ક્ષમા એટલે સ્વભાવથી ભરેલી દૃષ્ટિમાં કોઈને દોષ ન દેખાય, કારણકે કોઈ વસ્તુ દોષરૂપ નથી. ગમે તે અગવડતાના પ્રસંગો જ્ઞાનની સ્વચ્છતામાં બાધા નથી. અશુભ કર્મના સંયોગને [illegible]

ઊંધા પુરુષાર્થવડે વિકારી પર્યાયનો પૂર્વે સ્વીકાર કર્યો હતો તે ભૂતનું ફળ વતમાનમા દેખાય છે પણ હવે ત્રિકાળી અખંડ જ્ઞાનસ્વભાવનો સ્વામી હોવાથી ભૂતરૂપે પરિણમતો (થતો) નથી પણ નિર્દોષ જ્ઞાતાપણે અભૂલ સ્વભાવના ભાનમા રહીને ભૂતકાળની અવસ્થાનું તથા નિમિત્તનું જ્ઞાન કરું છું જ્ઞાની જે સયોગો દેખે તેમા હર્ષ શોક કરતા નથી નિર્દોષ જ્ઞાન સ્વભાવનું લક્ષ ગણીને જ્ઞાનીને અ પ રાગદ્વેષમાં જોડાવું થાય છે તેની મુખ્યતા નથી પણ ત્રિકાળી જ્ઞાનસ્વભાવી છુ તે જ મુખ્ય છે એવુ વિચારી નિ શક સ્વભાવમા સાચો અભિપ્રાય લાવો કે રાગદ્વેષ મોહરૂપે હું નથી કારણકે તે મારો સ્વભાવ નથી માટે અ તમાત્ર ક્યાર કરવો નથી ગ દ્વેષ ન થવા દઉં એટલે કે જાગૃત જ્ઞાનસ્વભાવની મેહતામા સ્થિર રહું એવો અભિપ્રાય રાખી રાખવો તે જ જ્ઞાનની ક્રિયા છે અ પ રાગનો ભાગ થાય છે તે જુદી વાત છે પણ અમારે તો રાગદ્વેષ કરવા પડે એવુ માને તેમા તો વાડ અહિત છે હું બીજાઓને સમ જાવી દઉં મારાવડે બીજા સ જે છે મારી સહાયથી બધુ શરીરને નભે છે એમ પરની અવસ્થા પ્રત્યે કર્તૃત્વ કે મમત્વ રાખવુ એવી માન્યતા તે મ ાપ છે પરનું કાંઈપણ કાર્ય કરી શકું એ ઊંધો અભિપ્રાય છે તે અભિપ્રાયમા અનતી આ સક્તિ છે માટે તે અભિપ્રાય પ્રથમ બદલવો જોઈએ

હું સર્વ પરથી જુદો જ્ઞાન આનદસ્વરૂપી છુ જ્ઞાન સિવાય મારુ કરી શકનો નથી પરવસ્તુમા અશનો ભાર નિત્ય સ્વભાવની ભાવનાવડે ટાળનાર છુ પર મને મદદગાર હોઈ શકે નહિ.

ય કરજ તા એ છે કે રાગ રહિત જ આનંદમન

રહિત જ્ઞાન કરવાનું છે. પૂર્ણ પવિત્ર જ્ઞાનપણે છુ, એવો અભિપ્રાય સળંગ ટકાવી રાખવો અને સ્વરૂપ રુચિની દૃઢતા વધારવી એજ હિતકર છે.

કોઇને પ્રસંગવશ સલાહ સૂચના વગેરે કહેવુ પડે તેમા કોઇ જાતનો આગ્રહ-મમત્વ ન જોઇએ. હું જે વાત કરવાનો ભાર કરૂં છુ તેનાથી કોઈ સુધરે કે બગડે એવું કર્તૃત્વ-મમત્વ છોડી દેવુ. પછી તે સુધર્યો કે ન સુધર્યો તે તેના આધારે-તેના ભાવે છે, મેં કોઇનુ કાઈ કરી દીધું નથી, ત્રણેકાળે મેં ન જ કર્યું છે એમ માન્યુ એટલે રાગદ્વેષ થવાનો ખાસ અવકાશ રહેતો નથી સુધરવાનુ પોતાને છે ત્રિકાળી દ્રવ્ય સ્વભાવમા કંઈ બગાડ થતો નથી. વર્તમાન એક સમયની અવસ્થામાં પર તરફ વલણ કરી નવા રાગદ્વેષ કરે છે તે ભૂલ, નિત્યજ્ઞાનસ્વભાવનુ લક્ષ અને સ્થિરતાવડે ટાળી શકાય છે, માટે સમાધાન કરવાનું પોતાને છે; પરથી કાંઈ નથી આમા અનેક પ્રશ્નોના સમાધાન આવી જાય છે. બીજાને રીઘ્ર સમજાવી દઉં, પરની વ્યવસ્થા રાખી શકું એ આદિ માન્યતા ત્રણેકાળે જૂઠી છે. જે પોતે એકજ સુધર્યો તેને આ સુંજગત સુધર્યું, જેણે સ્વાધીન સ્વરૂપે એક આત્માને અવિરોધપણે જાણ્યો, તેને કોઇ નિમિત્તનુ વિઘ્ન નથી. ગમે તેવી અનુકૂળતા કે પ્રતિકૂળતાના નિમિત્ત આવનારા બહુ ઉપસર્ગ આપે તેમા જ્ઞાનને શું? ઉપસર્ગ ચાર પ્રકારે કહ્યા છે. દેવ-મનુષ્ય-પશુ, અને અચેતનકૃત; તેમા કોઈ પ્રત્યે ક્રોધનો વિકલ્પ પણ આવે

કોઇ માને કે-હું મારા ભાઇ, મિત્ર, પુત્રાદિ ઉપર,

આટલો ઉપકારી રહ્યો છતાં તેનો બદલો તેઓ નિંદા આદિ અગવડતા આપી મને હેરાન કર્યા કરે છે, એ માનવું તે મિથ્યાભ્રમણા છે. એ બધા સંયોગો પૂર્વકર્મના નિમિત્ત છે, તેમાં તું ઠીક અઠીકની–મારાપણાની કલ્પના કરે છે, નિમિત્ત આત્મામાં નથી; માટે તેની અસર ન લે તો તને કોઇ જબરજસ્તીથી બગાડનાર નથી.

કોઈપણ પરવસ્તુ પરાણે રાગ–દ્વેષ, ક્રોધાદિ ઉપજાવતી નથી. આત્મા અરૂપી જ્ઞાનઘન, જ્ઞાનપિંડ છે, તેમાં રાગ–દ્વેષ ઉપાધિનો અંશ નથી; તો પછી પર વસ્તુ પ્રત્યે ક્ષોભ શા માટે કરવો ? પર વસ્તુ છે તે તદ્દન ભિન્ન, તેના ભાવે સ્થિત છે. એમ સ્વતંત્ર વસ્તુસ્વભાવને ભિન્ન જાણે, તો 'મારામાં ક્રોધ નથી, દ્વેષ–અણગમો નથી, ઉપાધિ નથી' એમ દેખાશે.

આત્મા જ્ઞાતા–સાક્ષી છે, અરૂપી જ્ઞાનમાં ગમવું–ન ગમવું આદિ વિકલ્પ (ઉપાધિ) નો અંશ નથી. લોકો પર વસ્તુથી સુખ–દુઃખ કલ્પી બેઠા છે, અને પોતાને રાગવાળો માને છે. પણ જો આત્મા રાગાદિરૂપ થઇ ગયો હોય તો રાગ ટળી શકે નહીં. વળી જીવ પરના કારણે પોતાને સુખી દુઃખી કલ્પે છે તે પણ ખરું નથી. જો બીજાથી જીવને દુઃખ થાય એવું હોય તો જીવ ક્ષમા રાખી શકે નહિ; પણ તેમ તો થતું નથી. આત્મા ગમે તેવા પ્રતિકૂળ સંયોગોમાં–પ્રસંગમાં ક્ષમા, સમતા, શાંતિ રાખી શકે છે તેમાં કોઇ ના પાડી શકે નહીં. નિમિત્ત તેવાં મળો, પણ તેનો સવળો અર્થ થઇ શકે છે. પવિત્ર જ્ઞાનીની પણ કોઈવાર નિંદા થાય, નિંદાના પુસ્તકોનાં

પુત્ગલ વખાય, પણ તેમા આત્માને શુ ? આણુ આની નિંદા કરે ?

એક અક્ષર અનત પરમાણુઓનો બનેલો છે, તે (વાણી) તો પરમાણુની અવસ્થા છે તે નિંદાના શબ્દો કહેતા નથી કે તુ દ્વેષ કર, પણ અજ્ઞાની પોતાની ઊધી માન્યતાને લીધે અમારી નિંદા કરે છે' એમ માની પોતે પોતાના ભાવે દ્વેષ કરે છે પણ જ્ઞાનીને રાગ-દ્વેષ કરના નથી તો પછી પરાણે કોણ કરાવી શકે ?

જ્ઞાની જાણે છે કે નિંદાના શબ્દોના જડ રજકણો પુત્ગલ પણે થવાના હોય તેને કોઈ શક્તિ રોકી શકે તેમ નથી, એમ જાણનાર જીવને ગમે તે પરિષહ આવે ત્યારે ક્ષમા કરવી તે મારુ સહજ સ્વરૂપ છે, સમતા સ્વરૂપની સ્થિરતા વધારવાની ઉત્તમ કસોટીનો આ કાળ છે, સામો જીવ મને દુ ખ દેવામા નિમિત્ત થાય છે એમ તેનો દ્વેષ ન થાય, પણ તેની અજ્ઞાનદશા જોઈ કરુણા આવે, પણ કોઈ પ્રત્યે વેર કે ક્રોધ ન થવો જોઇએ એમ સમતાભાવ રાખે છે

જ્યાસુધી પરવસ્તુમા જીવે સ્વત્વ મમત્વ માન્યુ છે અને પરથી જુદાપણુ સમજ્યો નથી, ત્યાસુધી તે અભિમાન અને રાગદ્વેષ કરશે, તથા પરનો કર્તા-ભોક્તા છુ, એવી કલ્પના કરશે પરસબધી ધાર્યું કદી થાય નહીં અને ઊંધી માન્યતાથી રાગ દ્વેષ ટળે નહીં (માટે પ્રથમ વસ્તુસ્વરૂપને જાણો, તેનો અભ્યાસ, વાંચન, શ્રવણ મનન કરો સાચી સમજણ વિના ઊંધી અને રાગી થશે લોકોને એમ થાય છે કે મારાથી રાગ થઈને

ભઈ થઈને હદથી આગળ વધીને અમારૂ આનુ અહિત કેમ કરે ! પણ ભાઈ રે ! સસારનો એવો જ નિયમ છે એ કઈ નવીન નથી અને તે ટાળવાનો સાચો ઉપાય એક માત્ર આત્મજ્ઞાન છે લોકોમા વહાલી વસ્તુને ટકાવી રાખવા માટે કેટલી ઉત્કૃષ્ટ કાળજી રાખે છે તો પછી સાચુ હિત આત્મસ્વરૂપ તેની પ્રાપ્તિ થઈ તેમાં કોઈ પણ પ્રમાદનુ વિઘ્ન કેમ આવવા દે ? ન જ આવવા દે

તા ૭-૧૨-૩

અકષાયદ્રષ્ટિ વડે કષાય ટાળવાની આ ભાવના છે પૂર્વ ભૂતના કારણોથી સત્તામા પડેલા આવરણો તે ચારિત્રમોહને ટાળવાનો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે ? ગમે તેવા પ્રતિકૂળ પ્રસંગે આવે પણ તે કરનારા પ્રત્યે ક્રોધ નહીં પણ ક્ષમા એટલે હુ મને ક્ષમા દઉ છુ તેના નિમિત્તોને દૂર કરવા નથી કારણ કે નિમિત્તો દૂર કર્યા થતા નથી પણ તે સબધીનુ નિર્દોષ જ્ઞાન થાય છે અથવા રાગ-દ્વેષ થઇ શકે છે, પણ નિમિત્તોના પ્રસગને દૂર કરવાનુ કોઇનુ સામર્થ્ય નથી માટે તે વખતે ક્ષમા ટકાવી રાખવી તે પોતાના પુરુષાર્થને આધીન છે અજ્ઞાની પર નિમિત્તને ટાળવા-દૂર કરવા માગે છે, પણ તેનુ દૂર થવુ જીવને આધીન નથી જીવની સત્તાની તે વાત નથી તેથી ધાર્યો પુરુષાર્થ તે (અજ્ઞાની) કરી શકે નહિ તેથી અશાન્તિ ટળી શકે નહીં અને શાંતિ મળે નહીં ધર્માત્મા નિમિત્તનુ લક્ષ નહીં કરતા સમતાભાવને ક્ષમાસ્વભાવને ધારણ કરે છે

૧ જીવને ક્રોધ કરતા અટકાવવો તે આ જીવના સામ

ર્થની વાત નથી, પણ મારા સહજ સ્વભાવમાં હું સમતા રહે, તે મારી સ્વસત્તાની વાત છે. ઘાણીમાં પીલી નાંખે છતાં અશરીરી ભાવ ટકાવી રાખવાની આ વાત છે. અહીં ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશાની ભાવના છે, તેથી જ ઉત્કૃષ્ટ પરિષહની વાત કરી છે. આ સહજ વીતરાગદશાની ભાવના છે. નિર્ગ્રંથ મુનિદશામાં સળંગ આત્મસમાધિ જ્યારે વર્તે છે, ત્યારે બહાર શું થાય છે તેની કાંઈ ખબર રહેતી નથી. બોલે કોણ? સમજાવે કોણ? સાંભળે કોણ? એવી મધ્યસ્થ વીતરાગ ભાવનાનો હકાર સાચા સ્વરૂપની ઓળખાણ થયે આવે. પર નિમિત્તને ટાળવું, રાખવું કે તેમાં કાંઈ ઘાલ-મેલકે ફેરફાર કરવો તે ચેતનના આધારે નથી; માટે તેનો નિર્ણય લાવી એકવાર સાચા અભિપ્રાયની હા તો લાવો! આત્માની સ્વાધીનતા જેમ છે તેમ તેની હા લાવો તો રાગ-દ્વેષ કરવાનો ઉપાધિભાવ [બંધભાવ] આખો ઊડી જશે. જે કર્તવ્ય આત્માને હાથ છે તે જ કરવું એવો જ્ઞાનીનો આશય છે. અજ્ઞાની બાહ્ય સંયોગોને હડસેલવા (દૂર કરવા) માગે છે, અને તેથી રાગ-દ્વેષ મોહ કરે છે; ત્યારે સમ્યક્જ્ઞાની ધર્માત્મા જે પોતાને આશ્રિત જ્ઞાનપરિણમનચક્ર છે તે વડે સમતાસ્વભાવના ચક્રમાં પરિણમે છે, તેથી સહજે રાગ-દ્વેષ, વિષય-કષાયનું તેને છૂટવું થાય છે.

કદી ઘોર અશાતાના ઉદયયોગે શરીરને ઘાણીમાં પીલી નાંખવાનો ઘોર ઉપસર્ગ આવે તોપણ જ્ઞાની તે સંબંધી રાગ-દ્વેષ રહિત જ્ઞાન કરે છે; જ્ઞાનમાં જાણે છે પણ જાણવું નહીં. જ [illegible] પરમાણુઓ છૂટા પડે છે

છે આવો અભિપ્રાય તો લાવો! હા તો પાડો! આત્માની શ્રદ્ધા જેને હોય તેને ગમે તેવા પ્રતિકૂળ પ્રસગમા ખેદ હોય નહીં, તેનો વિચાર નહીં અતરંગમા ક્ષોભ નહીં, એવી જ્ઞાનની દૃઢતા હોય છે જ્યાસુધી ગૃહસ્થ અવસ્થા છે અને પુરુષાર્થમા નિર્બળતા છે, ત્યાસુધી તે જ્ઞાની હોવા છતા પૂર્વ પ્રારબ્ધવશાત્ બહારથી જરા અસ્થિરતા થઈ જાય, પણ અભિપ્રાયમા તો અશરીરી વીતરાગ ભાવનુ લક્ષ છે, અને તેની જ પ્રગટ અવસ્થાની ભાવના હોય છે આગળ મહાન મુનિવરો થઇ ગયા તેઓએ ગમે તેવા ઉગ્ર પરિષહમા પણ અપૂર્વ સમતા–સમાધિભાવે સહજ શાતિમા ઝૂલી, જ્ઞાનની રમણતા ટકાવી રાખી દેહ પીલાય છે એવો વિકલ્પ પણ તોડીને જ્ઞાનઘન વીતરાગ દશા રાખી, જેમા રાગ દ્વેષના વિકલ્પોનો પ્રવેશ ન થાય એવી અપૂર્વ સાધકદશા જલદી આવો એવી ભાવના રાખી છે આ ધર્માત્મા ગૃહસ્થાશ્રમમા બેઠા હતા કે આત્મામાં બેઠા હતા? સ્વરૂપની યથાર્થ જાગૃતિના ભાનવડે અપૂર્વતાના આ સદેશા છે, આત્મબળનુ જોડાણ સ્થિરતામા અધિકપણે વર્તે છે, અને વીતરાગ સ્વભાવને સિદ્ધ કરીને તે રૂપ થવાની ભાવના અહીં ભાવે છે, એમના નિ શક અભિપ્રાયમા ભવનો અભાવ દેખાય છે

ગૃહસ્થદશામા પણ દૃઢતર સમ્યક્ત્વ હોઈ શકે છે, પરિચય કરો તો સમજાય લોકોને બાહ્ય સયોગની કાળજી અને લક્ષ રહે છે કે, આવા સયોગો જોઇએ અને આવા ન જોઇએ એ આદિ આગ્રહવાળા વિચાર જ્ઞાનીને ન હોય, ગમે તે પરનિમિત્ત પણ તેમા રાગ કે મમતા કરતા નથી અને અશરીરી

ભાવનો મહિમા લીધો છે કે –'ધન્ય તે મુનિવરા રે, જે વર્તે સમભાવે ' એ ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશાની રુચિ જેના અંતરમાં યથાર્થપણે વસી છે તેની આ ભાવના છે

' વંદે ચક્રિ તથાપિ ન મળે માન જો ' ૭ ખંડનો અધિપતિ ચક્રવર્તી મહા વૈભવવંત હોય છે તેની બે હજાર દેવો સેવા કરે છે, ૪૮ હજાર પાટણ, ૭૨ હજાર નગર, ૯૬ કરોડ પાયદળનો તે ધણી છે (આ વાત સાધારણ માણસની બુદ્ધિમાં ન પણ બેસે) આવો રાજા વર્તમાનકાળે પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં હયાત છે, ત્યાં સનાતન જૈન નિર્ગ્રંથ મુનિધર્મ સદાય વર્તે છે એ ચક્રવર્તી સમ્રાટ્ મોટા ભપકાથી મુનિને વંદન કરવા આવે, ત્યાં બહુ જ સ્તુતિ કરે –' હે મુનિ મહારાજ! આપ બહુ જ પવિત્ર દશાવાળા છો ' એમ તેમને બહુમાનથી વંદન કરે, પણ મુનિને તે સંબંધે માનનો અંશપણ નથી જેને જે ગોઠે તેવું તે કરે, એ ન્યાયે ગુણનો આદર કરનારને ગુણ ગોઠ્યા છે, તે તેના કારણે છે. અને કદી નિંદા કરનારને દોષ ગોઠ્યા, તો તે પણ તેના કારણે છે તેથી મુનિને તે પરસંબંધી કાંઈ પણ વિકલ્પ નથી ચૈતન્ય આનંદ મૂર્તિ ભગવાન આત્મા પોતે જ્ઞાનાનંદની સહજ સમતામાં મહા સુખ પૂર્ણ સ્થિરતામાં, એકાગ્રતામાં ટક્યો છે, તેને સ્વ સ્વરૂપથી બહાર નીકળવું કેમ ગોઠે ? ન ગોઠે

મુનિપણાની ...દશા પ્રત્યક્ષ પ્રગટપણે વર્તે,
ઉત્કૃષ્ટ સાધક ...યામાં આદર છે તે દશા

વર્તમાનમા પ્રગટી નથી તેથી અહીં તેની રુચિ વધારે છે પો તામા પાનતા છે અને તેવી દશાનો આદર છે તેથી પૂર્ણતાના લક્ષે આ ભાવના ભાવી છે યથાર્થ સ્વરૂપની ઓળખાણ જેને વર્તે છે તે સમ્યગ્દષ્ટિ આવી ભાવના કરે છે

લક્ષ્મી ભવ્યતા મોટુ માન ગણુ અભવ્ય ત્રિભુવન અપ માન ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ સર્વજ્ઞ ભગવાનના ન્યાયમા ધર્મ સભા વચ્ચે વાણી છૂટી કે આ જીવ ભવ્ય છે તે સમાન બીજુ જગતમા મોટુ માન ક્યુ હોય? તથા કોઇ જીવને દૂરથી દેખીને સહેજે વાણીમાં શબ્દ નીકળે કે એ જીવ અભવ્ય છે તો તેથી જગતમા મોટુ અપમાન ક્યુ સમજવુ? સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ ભગવાનની વાણી એક જીવને ઉદ્દેશી ખાસ કહે કે આ જીવ સુપાત્ર છે અહો ધન્ય! એના જેવુ જગતમા મોટુ માન બીજુ ક્યુ? જ્યારે ગૌતમ ગણધરદેવ સમવસરણ (ધર્મસભા) મા પેઠા અને માન થંભ એળગીને પ્રભુ સન્મુખ થયા કે પ્રભુનો દિવ્ય ધ્વનિનો ધોધ છૂટ્યો તેમા પ્રથમ વાક્ય અહો ગૌતમ ભવ્ય છે એમ સાક્ષાત્ પ્રભુની પ્રથમ દિવ્ય ધ્વનિમા પ્રથમ માન ગૌતમને મળ્યુ

તીર્થંકર ભગવાનને પહેલા કેવળજ્ઞાન પ્રગટ્યુ હતુ છતા છાસઠ દિવસ સુધી વાણી છૂટી ન હતી સર્વજ્ઞ ભગવાન તો વીતરાગ છે તેમને ઇચ્છા નથી પણ ભાષાના રજકણોનો કુદરતી યોગ એવો હતો કે સેકેટરી પુણ્યવંત ગણધર પદવી પામનાર જીવનુ ઉપાદાન જ્યાંસુધી પ્રભુ સન્મુખ ન હોતુ ત્યાંસુધી તીર્થંકર ભગવાનની વાણી ખીરવાનો નિમિત્ત થઈ નહીં

સો ઇંદ્રો, લાખો દેવ વગેરે અસંખ્યાત પ્રાણીઓ પ્રભુના દર્શને તથા વાણી સાંભળવા આવે છે, ઇન્દ્રો પણ ભગવાનની ભક્તિ કરે છે, છતાં છાંસઠ દિવસ સુધી વાણી ન છૂટી અને ગૌતમ ગણધર પ્રભુ સન્મુખ આવતાં જ દિવ્ય ધ્વનિ છૂટી, માટે હું મોટો એમ તેને (ગૌતમને) અભિમાન ન આવ્યું, પણ પ્રભુ પાસે દીનતાથી-નમ્રતાથી વિનયમાં ઢળી પડયા, અને તે જ ક્ષણે સાતમી અપ્રમત્ત ભૂમિકા-નિર્વિકલ્પદશા અને ચોથું (મનઃપર્યય) જ્ઞાન પ્રગટ્યું, અને ગણધર દેવની પદ્વી મળી

સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ પરમાત્માથી નીચલી પદ્વી ગણધરદેવની છે, તે મળી છતાં પોતે અતિ નિર્માનતા વર્ણવે છે કે, 'ધન્ય પ્રભુ!' આપની વાણીને પણ વંદન કરૂં છું, ધન્ય પ્રભુ! આપનો વીતરાગ માર્ગ! શું પૂછવું! બધાં સમાધાન થઇ ગયાં ધન્ય પ્રભુ! અપૂર્વ ઉપકારી આપનાં વચન ભવ્ય જીવોને આત્મામાં ટચ થતાં સર્વથા સંદેહ ટળી જાય છે, અને તેઓ નિર્માનપણે આત્મામાં ઠરી જાય છે તે અનંત ઉપકારનું વાણીદ્વારા શું વર્ણન કરીએ! આ ગણધરદેવને ઉત્કૃષ્ટ સાધક દશા વર્તે છે પાંચમું જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) પ્રગટ કરવાનો પુરુષાર્થ વર્તે છે આવી નિર્માની નિર્ગ્રંથદશાનો અપૂર્વ અવસર મને ક્યારે આવશે? અહીં એ ભાવના ભાવી છે.

મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ કરવાનો આ નિર્ગ્રંથ માર્ગ છે, બીજે નથી મુનિને ચક્રવર્તી ગજ ઘણું માન આપે હજારો જન-સમૂહ, અનેક [illegible] તથા નોકરવર્ગ સહિત દર્શને

છતા મુનિને તેનુ માન ન આવે તે જાણે છે કે આત્માનુ માન શબ્દોથી કે વિક પથી થતુ નથી પોતાના ભાવનુ તો કૃ૧ છે કોઇ નિંદા કે સ્તુતિ કરે તો તે નામકર્મની પ્રકૃતિ છે તેથી મને લાભ હાનિ નથી એમ માનનારા મુનિવરોને ધન્ય છે

દેહ જાય પણુ માયા થાય ન રોમમાં સર્વોત્કૃષ્ટ સાધક શાવાળા મુનિ પૂર્ણ શુદ્ધતાના પુરષાર્થની રમણતામાં વર્તે છે તેમા ક્દી દેહનાશનો પ્રસગ આવે કદી ઘોર પરિષહો પ્રસગ આવે તોપણ દેહમા અશમાત્ર પણ મમતા ન થાય પુરુષાર્થની સ્થિરતાથી ક્દી ગગદ્વષમા અટકવુ ન થાય સીધો પુરષાર્થ વર્તે, તેમા કુટિલતા ન થાય સળગ પુરષાર્થ પૂર્ણતાના લક્ષે ચા યો જ જાય પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન ઉપર જ અડોલ મીટ મા ી ૧ એટલે તેમા વીર્યને જોડતો સળગ સ્થિરતા ટકાવી રાખે વચ્ચે ક્દાપિ દેહ જવાનો પ્રસગ આવે તોપણ પુરષાર્થની ગતિ બદલાય નહીં મોહભાવ કે માયાનો અશ પણ આવે નહીં ક્દી પણ પુરષાર્થની વક્ર કુટિલ ગતિ ન થાય આવા વીતરાગ ભાવનો પુરષાર્થ જ્યારે પ્રગટ કરીશ તે સ્વકાળને ધન્ય છ એવી ભાવના અહીં ભાવી છે

અહીં કહેવાનો આશય એ છે કે દેહ નાશના સમયે પણ મારો અતીન્દ્રિય પુરષાર્થ સળગ રહો દેહ છાવનો વિક પ પણ વચ્ચે નહીં ક્દી ઘોર ઉપસર્ગ હો તો અપૂર્વ સમાધિ ણ (પડિતમરણ)ની જાગૃતિ વધી જાઓ દેહ જાય છતા ા રોમમા પણ ન આવો કોમળ સ્વભાવ પરિણતિની

ગતિ વિપરીત ન થાઓ એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે તેની આ ભાવના છે

લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો' વચનસિદ્ધિ અણિમા–આદિ સિદ્ધિ, લબ્ધિ યોગરૂપે પુણ્ય પ્રકૃતિઓ પ્રગટે છતા તે સન્મુખ જોવાનો વિકલ્પ પણ ન આવે નવવાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય નિષ્પરિગ્રહ સત્યવ્રત, અહિંસા આદિ સંયમ ભાવના ગુણો વીતરાગતા સમતા વધતા મહાપુણ્યવંતને જ ઋદ્ધિઓ (વચનસિદ્ધિ અણિમા મહિમા વગેરે) પ્રગટે છે, 'રિદ્ધિ સિદ્ધિ દાસી સહી ઘરમા પેસે પણ એ સિદ્ધિઓ પ્રગટી છે કે નહીં તે જોવામા હુ અટકુ નહીં એવી ભાવના છે મારામા અનંતસુખ છે હુ સ્વયં આનંદધામ સિદ્ધ છુ, એમા ઉપાધિ જન્ય જડ પુણ્યની લબ્ધિનો શા માટે વિચાર? અમૃત જેવા ઉત્તમ આહાર ખાનારા વિષ્ટા મળનો વિચાર ન કરે, તેમ મુનિને પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મા સિવાય બીજાનો એટલે કે રાગાદિનો વિચાર ન હોય પૂર્ણ શુદ્ધ નિજપદ ન પ્રગટે ત્યાસુધી એક સમય માત્ર પ્રમાદમા અટકુ તો ઘણુ નુકસાન છે એમ જેણે જાણ્યુ છે અને પૂર્ણ થવાની દઢતર રુચિ જેને વધતી જાય છે તે પોતાના પુરુષાર્થને ઉપાધિમા કેમ જોડે? જોડે જ નહીં કોઇ મુનિને થૂકમા કે પેશાબમા પણ લબ્ધિ હોય છે, પણ એવી પુણ્યની લબ્ધિ છે કે નહીં તેનો વિચાર પણ આત્માર્થી ન કરે ત્યા તદ્દન નિર્લોભતા–વીતરાગ સ્થાનો પુરુષાર્થ છૂટાય છે ત્યાં કોઈ પર્ [illegible] વુ ન બને વિશેષ બળવાન પ્રગટ [illegible] વિકલ્પ ન રહે એવી

અપૂર્વ સ્વ સમાધિયોગ ક્યારે આવશે ? એ અહીં ભાવના છે ॥ ૮ ॥

નગ્નભાવ, મુંડભાવ સહ અસ્નાનતા,
અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃંગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો અ૦ ૯.

તે અપૂર્વ અવસરને ધન્ય છે કે જ્યારે દેહ તે માત્ર સંયમ હેતુ હોય, નગ્ન રહે વસ્ત્ર નહીં દ્રવ્ય અને ભાવે નગ્ન નિર્ગ્રંથ, અંતરમાં દેહાદિની આસક્તિની લૂખાશ-અનાસક્તિ અને બાહ્ય કુદરતી દિગંબર દેહ પણ લૂખો એટલે કે જગતની લાગણીના લુગડા નહિ, દેહનો રાગ નહીં, તેથી રાગનું નિમિત્ત વસ્ત્ર પણ નહીં શરીરમાં શાતાની આસક્તિનો જેને ભાવ નથી, અશરીરી ભાવે જેનું વર્તન છે એવા મુનિને, ' માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો " ૨૯ મા વર્ષે શ્રીમદ્ આ ભાવના ભાવે છે હઠથી કાંઈ થતું નથી, પણ રાગ ટાળતા કૃત્રિમતા ટળી જાય છે પ્રથમ દૃષ્ટિમાંથી દેહ ભાવ ટળ્યો છે નગ્ન ભાવે બાહ્યાતર નિર્ગ્રંથતાની ભાવના વધારે છે એવી મુનિદશા દ્રવ્યભાવથી પ્રગટ કરે કે, માત્ર અવિકારી ચૈતન્યસ્વરૂપમાં અંતરંગમાં પુણ્ય-પાપ નહીં, અસ્થિરતા નહીં, ઇષ્ટ-અનિષ્ટ લાગણી નહીં તેમ બાહ્યથી વસ્ત્ર નહીં. એવી ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા વિના મોક્ષ પ્રગટે જ નહિ અહીં તો આસક્તિના ભાવના મર્યાદા ...નો દ્દઢતર અભિપ્રાય રજૂ થાય છે બાર ગાથા સુધી ...ની ભાવના છે માત્ર પૂર્ણ સ્વરૂપમાં સ્થિર રહેવાનો

ઉત્સાહ (અર્થાત્ સ્વરૂપમા સાવધાની) વર્તે પણ તેમા અ-સાવધાની-(પ્રમાદ) નો અંશ પણ ન હો.

પ્રતિકૂળતાની અગ્નિરૂપ લાગણીમા સાધકને બળવુ પાલવે નહી, અને અનુકૂળતાની બરફરૂપ લાગણીમા ગળવુ પાલવે નહી, એવી અદરમા પરમ ઉદાસીનતા (લૂખાશ) જોઇએ ધ્યાતા, ધ્યાન, ધ્યેયનો વિકલ્પ તૂટીને તદ્દન સ્થિરતા વર્તે એવી દશા ક્યારે આવશે, તેની આ ભાવના છે

'મુંડભાવ' મસ્તક, દાઢી આદિના કેશ વધારવા નહી, (મુડનના દસ પ્રકાર હોય છે) દેહની આસક્તિનો અભાવ (અશરીરી ભાવ) જ્યા વર્તે છે ત્યા ઇન્દ્રિયો અને વિષય કષાયોનુ મુડન હોય જ, અને બાહ્ય પણ મુડન હોય, એવો કુદરતી નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સબધ છે પાચ ઇન્દ્રિય, ચાર કષાય અને કેશલુચન (શરીરની શોભાનો ત્યાગ) એમ દસ પ્રકારે મુડન છે પાચ ઇન્દ્રિયના વિષય વિકલ્પની લાગણીને ખૂદી કરી નાખવી તથા ક્રોધ, માન, માયા, લોભને ટાળી નાખવા, એમ કષાયભાવ મુડન થયે તે વિભાવની જાત ફરી પાગરે નહી. તેનો મૂળથી ક્ષય થાય એવી સાધકદશા હોય ત્યા બાહ્યથી કેશલુચન (વાળને ઉપાડવા) નુ નિમિત્ત કાર્ય અવશ્ય બને જ, એવો સનાતન નિયમ છે પણ કાળનો મહિમા છે તેથી વીતરાગ માર્ગથી ઊંધુ કહેનારા વેષધારી સાધુઓ જગતમા જાગ્યા, જે કહે છે "અસ્તરા વડે વાળ કાઢવા, સ્નાન કરવુ," પણ ભાઇ રે! જે સનાતન મુનિ ધર્મ છે તેમા પોતાની દૃષ્ટિએ બીજું ઘાલવુ કે કહેવુ તે અનંતજ્ઞાનીથી પ્રતિકૂળ

છે પોતાથી તેવો પુરુષાર્થ ન બને એ જુદી વાત છે તથા જાડું માનવું તે જુદી વાત છે ત્રિકાળ નિયમ છે કે મુનિ ધર્મ નિગ્રંથ જ છે; બાહ્ય પરિગ્રહથી રહિત અને અંતરંગ રાગાદિ કષાયથી રહિત એ રીતે છે; અને બાહ્યથી લૂખાશપણું હોય ત્યાં નગ્નપણું જ હોય એવો ત્રણેકાળને માર્ગ છે કોઈ જાતના શસ્ત્ર કે અસ્ત્ર વિના હાથ વડે જ કેશનો લોચ કરવાનો વ્યવહાર છે બાહ્ય નિમિત્ત એમ જ હોય ત્રિકાળ સર્વજ્ઞનું શાસન એક જ વિધિથી છે તેમાં બીજો માર્ગ કેમ કહેવાય? પોતાથી તે જાતનો પુરુષાર્થ ન થઈ શકે એ જુદી વાત છે પણ તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મને હીનો કેમ કહેવાય? અભિપ્રાયમાં ભૂલ ત્યાં આખા તત્ત્વની હાનિ છે તત્ત્વ શું છે તેની શ્રદ્ધા વિના આગળ વધી શકાય એમ માને તે અનંત જ્ઞાનીઓથી અધિક થવા માગે છે પોતે વીતરાગ માર્ગ મુનિ ધર્મમાં ન રહી શકતો હોય તો એમ કહેવું કે હું રહી શકતો નથી જિનશાસનનો ધર્મ તો આમ જ છે એમ સાચી પ્રરૂપણા કરે તેણે અવિરોધ માર્ગને ઉભો રાખ્યો છે પણ પોતાનું મતવ્ય (અભિપ્રાય) તેથી (જિનશાસન-ધર્મથી) વિરુદ્ધ જાહેર કરે તેણે સનાતન માર્ગનો વિરોધ કર્યો છે એટલે કે પોતાનો જ વિરોધ કર્યો છે

જે ન્યાય અનંત જ્ઞાનીઓએ કહ્યો છે તેના વિચાર વિના કોઈ તેનાથી ઊંધું અનુમાન કરે તો કરો! પણ તેથી કાંઈ સાચા માર્ગને બાધ નથી લોકોને શરીરની મમતા વધી તેથી ભોગ બચાવના કુતર્ક શોધી કાઢે અને કહે કે આમ હોવું જોઈએ અમને આમ લાગે છે પણ આ જે વિધિ કહી તે

દષ્ટિનો અભિપ્રાય અને આવી જ ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા વિના મોક્ષમાર્ગ નથી. પોતે મુનિ ધર્મમાં ન રહી શકે તો પણ સનાતન વીતરાગ માર્ગની શ્રદ્ધા–ન્યાયમાં બીજું ન માને. અત્રે જે વિધિએ કહેવાય છે તેવી સાધકદશા જ મોક્ષનું કારણ છે પૂર્ણ શુદ્ધ આનંદઘન આત્માને પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ ત્રિકાળ આ જ છે, બીજો નથી.

પ્રશ્નઃ–દેશ કાળના કારણે તેમાં કોઈ સુધારો ન થાય?

ઉત્તરઃ–એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમારથનો પંથ,
પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત.
(આત્મસિદ્ધિ ગાથા ૩૬.)

હું પૂર્ણ શુદ્ધ છું તે નિશ્ચય (પરમાર્થ), અને રાગ-દ્વેષ ટાળીને સ્થિર થવાનો પુરુષાર્થ તે જ્ઞાનની ક્રિયાનો વ્યવહાર. જ્યાં અંદરમાં (ભાવમાં) લુખાશ છે ત્યાં બાહ્ય નિમિત્ત પણ તેને અનુકૂળ જ હોય. પરમ ઉપશમભાવ–(વૈરાગ્યભાવ)–વંત જીવને લૂખો દેહ જ હોય, એવો કુદરતી નિમિત્ત-નૈમિત્તિક યોગ છે. ત્રણેકાળ પરમાર્થનો એક જ માર્ગ હોય. અનંતકાળ પહેલાં ઘી, ગોળ અને લોટની સુખડી બનાવતા હતા અને આજે પણ તે જ ત્રણ વસ્તુઓની સુખડી બનાવે છે, પણ તેને બદલે રાખ, માટી અને રેતીની સુખડી કોઇએ બનાવી નથી. અનંતકાળ પહેલાં જે જાતની, જે પ્રકારે સુખડી થતી હતી તે જાતની, તે જ પ્રકારે ત્રિકાળ હોય. પણ હા! પ્ર[illegible] કાળ અને [illegible] કરતાં મીઠાશ સહેજ ઘટે [illegible] તેની [illegible] માં કોઈ બીજું કાંઈ [illegible]

જેમ તે મિથ્યા (ખોટુ) છે, તેમ સમ્યક્દર્શન સમ્યક્જ્ઞાન અને રાગ રહિત જ્ઞાનની સ્થિરતા રમણતારૂપ વીતરાગ ચારિત્ર તે ત્રણરૂપ મોક્ષમાર્ગ ત્રિકાળ અબાધિત સનાતન માર્ગ છે નિર્ગ્રંથ વીતરાગદશાવાળા સાધક મુનિનો દિગંબર વેષ ત્રણે કાળે એક જ વિધિનાળો હોય છે તેમા કોઈ બીજો માર્ગ કહે તો તે મિથ્યા છે ૨૪૬૫ વર્ષ પહેલા આ ભરતક્ષેત્રમા એ જ મુનિ ધર્મ હતો હજારો સત મુનિઓના ટોળા હતા સાક્ષાત્ શુદ્ધ ચિદાનંદ આનંદઘન ચૈતન્યમૂર્તિ, જ્ઞાન-પૂંજ ભગવાન તીર્થંકર દેવ સર્વજ્ઞ પ્રભુ આ જ ક્ષેત્રે બિરાજતા હતા ત્યારપછી અમુક વર્ષો વીત્યા બાદ બાર દુકાળી કાળમા શિથિલાચારી ધર્મ વીતરાગના નામે ચાલ્યો તે અવસર્પિણી કાળનો મહિમા છે તે કાળનુ માપ સર્પના આકારે છે પ્રથમ સાપનુ શરીર પુષ્ટ-જાડુ હોય અને ઉતરતા છેડે પાતળુ હોય, તેમ અવસર્પિણીમા ધર્મનો પ્રથમ ચઢિયાતો કાળ હોય પછી ઊતરતો કાળ હોય પણ ધર્મનો અભાવ થાય નહીં પાચમા આરાના છેડા સુધી એટલે આ વર્તમાન કાળમા ચૈતન્યની સમૃદ્ધિ ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા મુનિધર્મ તારતમ્યપણે ઘટતો જાય પણ સર્વથા અભાવ ન થાય વળી ગૃહસ્થ હોય તો પુરુષાર્થની મંદતા હોય પણ શ્રદ્ધામા એટલે કે સાચા અભિપ્રાયમા મુનિ તથા ગૃહસ્થને આતરો ન હોય એક જ સનાતન નિર્ગ્રંથ માર્ગની શ્રદ્ધા હોય

કોઈ કહેતુ હોય કે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ બદલાય તેમ ધર્મ બદલાય તો તે વાત જૂઠી છે સમ્યક્દર્શન સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની એકતા તે જ મોક્ષમાર્ગ છે બીજા બધાને

કોઇ સુધારો માને તો તે ન્યાય નથી, પણ કુતર્ક ઊભો થાઈ છે નિર્ગ્રંથ મુનિધર્મ ન પાળી શકાય તો ગૃહસ્થપણું માને મનાવે પણ અભિપ્રાયમા (શ્રદ્ધામા) ઊધી માન્યતા અને વિપરીત પ્રરૂપણા ન કરે પોતાને વીતરાગનો માર્ગ ન સમજાય કે ન રુચે તેથી તે સનાતન માર્ગને ઢીલો ન જ કહેવાય નગ્ન દિગબર નિર્ગ્રંથદશા, ઉત્કૃષ્ટ સાધકપણાનો મુનિમાર્ગ એ જ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ છે વર્તમાન કાળમા પચમ હાવિદેહક્ષેત્રમા તો બીજો માર્ગ નથી અને આ ક્ષેત્રમા પણ મોક્ષમાર્ગના પ્રયોગો મદ પડયા તેથી કાઇ સનાતન માર્ગને બીજો કહેવાય નહીં અન્યથા માનવામાં પોતાનુ જ મોટુ અહિત છે

અહીં "મુડભાવ" મા મસ્તકના વાળ હાથવડે ચૂટવાની વાત છે લોચ એટલે આલોચ્યપૂર્વક લોચ એ લોચનો નિશ્ચય અર્થ છે હુ જ્ઞાનાનદ પવિત્ર શુદ્ધ વીતરાગી છુ એવી શ્રદ્ધા, સ્વાનુભવ (સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન) સ્વરૂપ આત્મામા સ્થિરતા થતા અશરીરી ભાવ વર્તે છે, અને ત્યા સહેજે બાહ્ય અભ્યતર નિર્ગ્રંથપણુ હોય છે

"નગ્નભાવ, મુડભાવ સહ અસ્નાનતા" મુનિ પોતે શરીરને પાણીથી સાફ કરે નહીં, સત મુનિઓનો માર્ગ અસ્નાન વાળો જ છે, વીતરાગદશાનો સાધક જિનમુનિ લુગડુ પલા ળીને પણ શરીર લુછે નહીં અત્યારે કોઇ કહે છે કે, થોડા પાણીથી સ્નાન કરવુ તે યોગ્ય છે, પણ તે વા છે યથાર્થ [illegible]થી, ન્યાયપૂર્વક મુનિનો માર્ગ [illegible] જ હોય [illegible] [illegible]તા ન હોય લોકોત્તરમાર્ગ

નિત્ય સાધક જ્ઞાના પુરુષાર્થની હદ (સ્થિતિ) શુ છે તે માર્ગનો અનુભવ કર્યા વિના ખબર પડે નહીં વિષયના સેવનાર બ્રહ્મ ચર્યનો મહિમા જાણે નહિ તેમ અહીં સમજવુ

વિકારકજ્ઞાનના ખીજા શરીરને ધોઇને સારા લુગડા પહેરે છે ત્યારે વીતરાગદશાને સાધનાર સમ્યચારી મુનિ જીવન-પર્યંત સ્નાન કરતા નથી નિર્દોષ સુનાવાળા મુનિ બાહ્ય અને અભ્યંતર સુદર અને પવિત્ર છે મુનિનો લૂખો દેહ જોતા પણ તે મહાન પવિત્રતાનો નિધિ હોય તેવી સૌમ્ય મુખમુદ્રા દેખાય છે સ્નાન કરવાનો વિકલ્પ પણ તેને નથી જડ મડ ને શોભા શી? વિષ્ટાના ઉકરડા ઉપર કોઇને મોહ અને મમતા નથી તેમ મુનિને શરીરની શોભા કરવાની ઇચ્છા ન જ હોય આ સમ-જવુ સાધારણ બુદ્ધિવાળાને અઘરૂ પડે તેમ છે.

જૈનધર્મ તે લોકોત્તર માર્ગ છે, તેનો પરિચય કર્યા વિના તે સમજાય તેમ નથી સમજ્યા વિના કુતર્કથી પાર પડે તેમ નથી છ ખંડના ધણી-ચક્રવર્તી પણ રાજ્ય છોડીને નગ્નમુનિ થઇને ચાલી નીકળે છે દેહાદિની મમતા તજીને વીતરાગ સમાધિમા સ્થિર ચૈતન્ય જ્ઞાનપિંડના સહજ આનંદમા રસભર ભર્યો પડ્યો હોય છે, જ્ઞાન ધ્યાનમા, વીતરાગદશામા મસ્ત રહે છે, ક્ષણેક્ષણે છઠ્ઠુ સાતમુ ગુણસ્થાનક પલટે છે, સાતમા ગુણસ્થાનકે ધ્યાતા ધ્યાન અને ધ્યેયનો વિકલ્પ છૂટીને સમતા-સમાધિમા ઠરીને હીમ જેવો થઇ જાય છે (જાણે સોગવણા સુવર્ણનો તાજો લહલહતો ઢાળીઓ પડયો હોય,) તથા જેમ ગંભીર મહા

મધ્યબિંદુથી ભરતીના મોજા ઉછળતા હોય તેમ તામા-સ્વરૂપલીનતામા એવો પુરુષાર્થ ફાટફાટ થાય છે

કે અમે હમણા કેવળજ્ઞાન લીધુ કે લઉ, એવી ઉત્કૃષ્ટ દશા કેવી હશે તે વિચારો!

જેમ સમુદ્રમા ભરતી અન્ત્નાજ મધ્યબિંદુથી આવે છે તેમ ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા જ્ઞાન સમુદ્ર છે તેને બાહ્યથી કો ઇની મદદ નથી, પણ અતરમાથી જ પુરુષાર્થ ટે છે, એમ અપ્રમત્ત ભૂમિકામા બેહદ ગભીરતાની સ્થિરતા યતા, અદરમા બેહદને લક્ષમા લેતાં, અપૂર્વ પુરુષાર્થ સહિત સ્વરૂપ ઉત્સાહમા સ્થિરતાની સાધક જમવટ કરે છે અને અનતી વિશુદ્ધિ ઉજ્જ્વલતા વધારે છે તે સહજ આનદ દશા છે, તેની સામે જોવુ કે બાહ્ય નિમિત્તને જોવા ? દેહાધ્યાસ રહિત આત્માનો જે સનાતન નિર્ગ્રથ મુનિ માર્ગ છે તે જ નિકાળ વસ્તુસ્થિતિ છે સાધારણ બુદ્ધિવાળા જીવાને એમ ના કે આ તો જુના જમાનાની વાતો હાકયે રાખે છે પણ બાહ્ય નિમિત્તની પાછ ળો પરમ પવિત્ર પુરુષાર્થ આ વીતરાગ સાધક દશાની ભૂમિ કામા કેવો હોઈ શકે તેનો ગભીર આશય સમજવાની પાત્રતા થી જીવને તેના બધા પ ખા વિરોધ રહિત સમજાય છે કાળ નાશ ગયો અને સ ડી ચોકી વીતરાગ માર્ગથી ખીજુ માનવા લાગ્યા જેમ જેમ લોકોમા શાતાશીલતા અને દેહની મમતા વધતી ગઇ તેમ તેમ વીતરાગ જિન શાસનના નામે ૨ ળ શિથિલાચાર ખૂબ વ યો, અને તેને પોષણ આપવાના નિમિત્ત વસ્ત્ર પાત્ર આદિ પરિગ્રહ વધ્યો, મુનિ ધર્મને પણ ગૃહસ્થ જેવા મ ્યો શ્રી મહાવીર ભગવાન તીર્થંકર દેવ પછી અમુક વર્ષે બાર વર્ષનો મોટો દુષ્કાળ પડયો અને તેમા શિ થિલાચારથી ી ગયા

લોકો પક્ષપાત બુદ્ધિ છોડીને મધ્યસ્થપણે તત્ત્વને વિચારે તો વસ્તુસ્થિતિ સમજાય તેમ છે બધા પડખાથી વિરોધ ટાળીને યથાર્થ વીતરાગ સ્વરૂપની શ્રદ્ધા કરે તો મુનિ ધર્મ-નિગ્ર નિર્ગ્રંથ દશા કેવી હોઇ શકે તે સમજાય તેમ છે નિગ્રંથ મુનિ મહાન વૈરાગ્યવંત ઉપશમ સમતા વગેરે ગુણોમા ઠરેલ હોય છે જેમ અંગારા ઉપર રાખ ભારી (દાબી) હોય તે ઉપરથી માત્ર રાખ દેખાય પણ અંદરમાં અગ્નિમય અંગારો ભર્યો પડ્યો છે તેમ નાનીનું શરીર લૂખું દેખાય પણ અંદરમા મહા પવિત્ર શાન્ત આનંદનો અનુભવ ચૈતન્યઘન નિરંતરૂપ વર્તતો (ઝળકતો) હોય છે મુનિની દશા વરૂપ સમાધિમા ચૈતન્ય જ્યોત અતિ પવિત્ર ઉજ્જ્વળતાથી ઓપીત શાંત વીતરાગ હોય છે વારંવાર છઠ્ઠું-સાતમું ગુણસ્થાન આવ્યા કરે છે પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન સંપૂર્ણ વીતરાગતા સાધક પ્રયોગ તે અપૂર્વ મુનિ દશા છે બાહ્ય અને અંતર નિર્ગ્રંથ દશા વડે જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયોગ વર્તે છે

કોઇ કહે આત્માનો મોક્ષ થાય તેમા વસ્ત્રાદિ સાથે શું સંબંધ છે? ગમે તે વેશમા પણ મુનિ ધર્મ હોય તો શું વાંધો છે? એવા કુતર્ક લાવનારો ઉત્કૃષ્ટ વીતરાગ દશા સાધક મુનિ માર્ગની સ્થિતિ પુરુષાર્થ (ઉપાદાન) ની તૈયારી અને વૈરાગ્ય દશા કેવી હોય તેના મહિમાની ખબર નથી તેથી તે અયથાર્થ કલ્પના કરે છે

વળી કોઇ કહે કે શરીરની શોભા લજ્જા તથા શાતા લીલાપણ આદિ રાગ કરવા પોતાના માટે વસ્ત્ર પાત્ર રાખતા

નથી, પણ સંયમના નિભાવ માટે વસ્ત્ર-પાત્ર રાખે છે તો તે નિર્ગ્રંથ માર્ગમાં ન્યાયથી પ્રવેશ કરી શકે તેમ નથી. આ ગાથામાં કહ્યું કે જિંદગી ભર સ્નાન નહીં. એમાં મુનિ થવાની ભાવનાનું બળ કેટલું છે કે દેહ પ્રત્યે અણુ માત્ર પણ મમતા નહિ, પછી દેહની શોભા શી ? " ઉકરડે પુષ્પ હોય નહીં, " તેમજ મડદાનાં સામૈયાં કે આદર હોય નહીં.

મુનિને અચેતન એવા આ શરીરનો આદર ન હોય; શરીર તો મુડદું છે, તેવા અચેતન ધર્મવાળા દેહાદિ પ્રત્યે મુનિ ઉદાસીન હોય છે. અંશમાત્ર પણ દેહ પ્રત્યે જેને રાગ કે આસક્તિ નથી, તે દેહને સ્નાનાદિવડે સારૂં રાખું, તેની સેવા કરૂં એવો વિકલ્પ કેમ કરે ? શરીરને સ્નાન તે મડદાંને સામૈયા જેવું છે. જગત દેહાદિની ઉપાધિમાં સગવડતાનો આનંદ તથા સુખની કલ્પના કરે છે, અને મુનિ અશરીરી ભાવે અતીન્દ્રિય ચૈતન્ય સમાધિમાં સહજ આનંદની અખંડ ધારાવાહી સમતા વેદે છે. જે વીતરાગદશામાં વર્તે છે તે કેવળજ્ઞાન નિધાનનાં આમંત્રણ કરે છે. દેહ રહો કે ન રહો તેનો વિકલ્પ પણ નથી. આવી ઉત્કૃષ્ટ મુનિદશાની ભાવના કોણ ન ભાવે ? શ્રીમદ્ પોતાને જે સ્થિતિ જોઇએ છે તેની ભાવના કરે છે. એટલે કે મુનિપણાની તૈયારી વર્તમાનથી જ કરી રાખી છે. તેથી હવે અલ્પકાળ પછી સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ તીર્થંકર ભગવાન આદિ કોઇ મહત્પુરુષ પાસે મુનિપણું લેશે, અને જિનઆજ્ઞાનું આરાધન કરતાં સ્વરૂપસ્થિરતા વડે, એ અપૂર્વતાથી " જાણું સ્વરૂપ સ્વદેશ જે " એટલે કે મોક્ષદશા લેવાના છે. એ ઉત્કૃષ્ટ નિર્ગ્રંથ દશાવડે જિન આજ્ઞાએ વિચરતાં " પ્રભુ આ-

જ્ઞાએ થાશું તેમ સ્વરૂપ જો' એટલે કે પૂર્ણજ્ઞાન પામશું કહ્યું છે કે –

' અવશ્ય કર્મનો ભોગ જ ભોગવવો અવશેષ રે
તેથી દેહ એક જ ધારીને જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે '
ધન્ય રે દિવસ આ અહો !

સૂક્ષ્મપણે અંતરંગ પરિણામની હદ (સ્થિતિ) ઉપર લક્ષ કરતા કંઈક કર્મ બાકી રહ્યા છે એમ જણાયું, તેનો તેનો ક્ષય કરવા માટે હજી એક દેહ બાકી છે, એમ અંતરમા સાક્ષી લાવીને પુરુષાર્થ સહિત તેઓએ કહ્યું છે, કોઈ આવ અપૂર્વતાના સંદેશા લાવે તો ખરા ! અહા ! ગૃહસ્થ વેશમા બેઠા પણ કેવળજ્ઞાનના ભણકારા અંતરંગમા પોતાની સાક્ષીએ આવે છે ! કોઈને પૂછવા જવું ન પડે લોકો પક્ષપાત છોડી મધ્યસ્થપણે ન્યાયથી વિચારે તો જ જ્ઞાની ધર્માત્માનુ હૃદય જાણી શકાય

' ધન્ય રે દિવસ આ અહો ! જાગી રે શાંતિ અપૂર્વ રે

આ વાણી આત્માને સ્પર્શીને આવી છે, એ ભાવનાના નિમિત્તે સાચા અભિપ્રાયનું ઘોલન અને પુરુષાર્થ વધારે છે

નિર્ગ્રંથ મુનિ દશામા અંતર્ઘોલન અસ્નાનતા, દિગંબર દેહ વીતરાગતા આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ છે પોતાના બેહદ જ્ઞાન સ્વરૂપમા ઉત્કૃષ્ટ વીર્યનો જેને બેહદ વિશ્વાસ છે, તેનુ જીવન કુદરતી સહજ હોય છે દાંત બગડે નહીં દુર્ગંધ થાય નહિ શરીરની પ્રકૃતિ પણ અનુકૂળ જ હોય એવા મહા બ્રહ્મચારીના જીવડ છે અને જગતમાં પ્રયોજક રહેનારા હોય છે

વસ્ત્રનો કટકો પણ રાખે નહી એવી ઉત્કૃષ્ટ સાધનદશાની અ મિમામા ‘ અહત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો ’ એવી ના ગેર છ આ ભૂમિકામા વધુ પરમ ઉત્કૃષ્ટ અને છેલ્લી મર્યાદાની સ્થિતિવાળુ હોય છે તેમા એો ગની એટલે કે નિર્ગ-ગતાની—મદ પુરુષાર્થની કલ્પના રહે નહીં તેને નનસાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય, સમિતિ, ગુપ્તિ, પચ મહાવ્રત આદિ સહજ પણે હોય જ

“ કેશ રોમ નખ કે અંગે શૃંગાર નહી ” શરીરને સુધારવા, સમારવા, સુશ્રુષા કે સભાળ કરવાનુ તેને હોય નહિ

“ દ્રવ્ય ભાવ સયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો ” સ્વરૂપ આચરણમય સયમ, એ જ્ઞાન સ્વરૂપની રમણતા, લીનતા, એ મગ્નતા છે બાહ્ય અભ્યતર નિષ્પરિગ્રહી મુનિ છઠ્ઠી સાતમી ભૂમિકામાં ઘણો કાળ રહે છે બાહ્ય અને અભ્યતરે કૃત્રિમતા જેમાં નથી એવી સહજ નિર્દોષ નિર્ગ્રંથ દશા ત્યા હોય મુનિપદ એટલે નિર્ગ્રંથ માર્ગવડે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ, તેમા જ્ઞાનની સ્થિરતારૂપ ચારિત્ર એ જ જ્ઞાનક્રિયા છે આ વીતરાગસ્વરૂપ મારગની ભૂમિકામા બાહ્ય પણ નગ્ન દેહ, નિર્ગ્રંથ દશા જ સહજ નિમિત્ત હોય એ ચોક્કસ નિયમ છે તે નિયમને શ્રીમદ્ રાજચદ્ર જાણતા હતા, તેથી પ્રથમ ગાથામા જ કહે છે કે “ ક્યારે થઇશુ બાહ્યાતર નિર્ગ્રંથ જો ? સર્વ સબધનું બધન તીક્ષ્ણ છેદીને, વિચરશુ કવ મહત્પુરુષને પથ જો ”

“ માત્ર દેહ તે સયમ હેતુ હોય જો ” એવી દશા ન

મહત્પુરુષો તદ્દન નિષ્પરિગ્રહી નગ્ન દિગંબર મુનિને જ હોય છે આભ્યંતર પણ રાગ દ્વેષ અજ્ઞાનની જેને ગ્રંથિ નથી, એવા મુનિપણાની આ દશા હોય છે ॥ ૯ ॥

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો;
જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો. અ૦ ૧૦

અને સમભાવની પરાકાષ્ઠા કહી છે શત્રુ કે મિત્ર સર્વે આત્મા શક્તિપણે સિદ્ધ ભગવાન જેવા છે, તો હું કોની ઉપર રાગ કે દ્વેષ કરું? વાસનાવડે કોઇ છેદનાર મળે કે કોઇ ચંદન ચોપડનાર મળે તો પણ તેમાં કોઇ ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ નથી, એ દશા અહીં જણાવી છે કોઇ પૂર્વના વૈરથી શત્રુ થઇને આ શરીરને ઉપસર્ગ કરે તો પણ દ્વેષ નથી, તેથી વીતરાગ ભાવ છે કોઇ મિત્ર હોય શરીરની બધી સગવડતા પૂરી પાડે એ-વચનની આજ્ઞા સાંભળતા અને સગવડતા હાજર રહે બહુ વિનય કરે તેના મિત્ર પ્રત્યે પણ રાગીપણું નથી એમ શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે સમદર્શિતા છે તેથી કોઇ દુર્જનને સજ્જન માને એમ કહેવું નથી, પણ જ્ઞાનમાં જાણે કે તેની પ્રકૃતિની મર્યાદા તેટલી છે જેને જેમ જાણે, ક્રોધીને ક્રોધ પ્રકૃતિવાળો જાણે સજ્જનને સજ્જન જાણે, પણ બન્ને સરખા ગુણી છે એમ ન માને જેમ છે તેમ જાણે પણ કોઇથી હર્ષ શોક કે હીન અધિકપણું ન થાય એમ સમ પ્રત્યે "સમ"નું જોડવું વટે

ન્યૂનાધિકતાએ વર્તે છે "જીવિત કે મરણે નહીં

ન્યૂન અધિકતા, ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો ' એવી એ ધારાએ સમભાવ પ્રગટે એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે ? એવી ભાવના ભાવી છે

' અવસર શબ્દનો અર્થ આ પ્રમાણે છે—અવ-સર અવ-નિશ્ચય, સર એટલે બાણ—શુદ્ધનયરૂપી ધનુષ્ય અને શુદ્ધઉપયોગની તીક્ષ્ણતાની એકાગ્રતારૂપી બાણ વડે સર્વ કર્મ નો નાશ થઇ જાય તેવો અવસર જલદી પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના છે

દેહનુ આયુષ્ય લાબુ હોય કે તેનો શીઘ્ર અત આવવાનો હોય તે બન્ને સરખુ છે, જીવન અને મૃત્યુ એ પુદ્ગલના અનત રજકણોની અવસ્થા છે, તેનુ મળવુ ગળવુ ટળવુ ત પુદ્ગલને આધીન છે, તેને આત્મા ટકાવી શકે નહીં ધર્માત્મા આ દેહ છૂટવા ટાણે અપૂર્વ પુરુષાર્થથી સમાધિ મરણે શાંતિ લઇ જાય છે જગતમા જેમ શ્વાન ભૂડા આદિ અનેક જતુ મરે છે અને તેનુ જીવન વૃથા જાય છે તેમ ધર્મહીન મનુષ્યો જે જે મરે છે તેનુ જીવન વૃથા જાય છે કોઇ પુણ્યમા કદી મોટા હોય છતા પરમાર્થમા તેની કાઇ કીમત નથી પણ જેને યથાર્થ સ્વરૂપની પ્રતીતિ છે, માત્ર મોક્ષ-અભિલાષ જેને છે અને સ્વરૂપના ભાનની જેને કીમત છે તે સ્વરૂપની સાવધાનીથી જાગતુ (સફળ) જીવન જીવે છે જ્ઞાની ધર્માત્મા અકષાય સ્વરૂપમા ઉદ્યમવત થયો થકો આયુષ્ય વખતે અપૂર્વ [illegible] ધિ મરણનો ઉત્સવ લાવે છે

અત [illegible] ભાવનાનો ઘોષ તને [illegible]

શ્રદ્ધાનો પુરુષાર્થ સ્વરૂપની એકાગ્રતામાં તેને વર્તે છે, ભવનો અભાવ કરીને તે જાય છે દેહનું ગમે તે થાય તેનું લક્ષ, તેની ગભરામણ કોણ ગણી શકે? આયુષ્યની સ્થિતિ પૂર્ણ થયે જે ક્ષેત્રે, જે કાળે જેવી રીતે દેહનું છૂટવું નિર્માણ થયેલ છે તેવી રીતે જ થાય છે, એક સમય માત્રનો પણ ફેર પડે નહીં કોઈ કહે કે સાત પ્રકારે આયુષ્ય તૂટે છે પણ તેમ ન સમજવું. આયુષ્યની સ્થિતિ પૂર્ણ થાય છે ત્યારે તે સાત પ્રકારમાંથી કોઈ એક નિમિત્ત હોય છે એવો નિયમ ત્યાં જણાવ્યો છે પણ તેથી કોઈના આયુષ્યમાં વધઘટ કોઈ કરી શકે નહીં

પ્રશ્ન તો પછી કોઈને મારવાનું પાપ લાગશે નહિ મરણ કે જીવાડવું કે મારવું કોઈના હાથની વાત નથી

ઉત્તર હા, સાચી વાત છે કોઈ કોઈને મારવા કે જીવાડવાની ક્રિયા ન કરી શકે પણ જે વખતે એવું નિમિત્ત થવાનું હોય તે વખતે મારવા જીવાડવાનો ભલો–બૂરો ભાવ જીવ કરી શકે. જીવ કાં તો જ્ઞાન કરે અથવા અજ્ઞાન કરે અથવા પુણ્ય પાપના પરિણામ કરે જીવાડવાનો રાગ અજ્ઞાનપૂર્વક પુણ્ય ભાવ છે, અને મારવાનો ભાવ તે પાપ ભાવ છે હું પરનું કાંઈ કરી શકું એવો ઊંધો ભાવ તે અજ્ઞાન છે

જ્ઞાની દેહના વિયોગને સન્મુખ જ જુએ છે એટલે તેને દેહનું ગમે તે થઇ જાય પણ તેને રાખવાનો કે નહીં રાખવાનો ભાવ (ઇચ્છા) જ નથી કારણ કે દેહ તેના પોતાના (દેહના) કાળે આયુષ્ય સ્થિતિ પ્રમાણે ટકવાનો છે તેથી ચિંતા જ જ્ઞાનીને નથી

ચરિત્ર શાશ્વત નિર્ધન છે પણ વર્તમાન અવસ્થામા સ્મશાન નહીને જ્ઞાનીને અસ્થિરતા રહે છે

૭। ગુણસ્થાન સુધી શુભ વિકલ્પ મુખ્યપણે છે તેમા મોક્ષની ઇચ્છાનો વિકલ્પ રહે છે તે વિકલ્પ તોડીને એવી ઉત્કૃષ્ટ અંતર સ્થિરતા એકાગ્રતા કરું કે કેવળજ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટ સાધના થાય એમ અહીં કહ્યું કે તે પામવાની યોગ્યતા જે ઉત્કૃષ્ટ સાધક દશા તે આવો સમય ક્યારે આવશે? મોક્ષ ૨। નગરે જ બંધ અને મોક્ષ એ બે તો અવસ્થા છે આત્મા અવિનાશી નિત્ય છે બંધનરૂપ સંસાર પર્યાય છે શુભ કે અશુભ પરિણામના નિમિત્ત દ્રવ્ય કર્મ નોકર્મની અવસ્થા થાય છે તે બંધ અવસ્થા કહેવાય છે કર્મ-નોકર્મ રૂપ પુદ્ગલની અવસ્થા ટળવાને નિમિત્તની અપેક્ષાએ મોક્ષ કહેવાય છે બંધ અને મોક્ષ તે પર્યાય દૃષ્ટિએ પર નિમિત્તના બે ભંગ છે આત્મા તે બે ભંગની અવસ્થા રૂપે નથી કેમકે તે કોઈ નિમિત્તની અપેક્ષા રાખતો નથી પણ નિત્ય એકરૂપ છે આત્મભાન પૂર્વક ચારિત્ર આવરણ ટળવાને ઉગ્ર પુરુષાર્થની ભાવનાથી ઉપરનિ રંગ ભાવનુ આ વર્ણન કર્યું છે ॥ ૧૦ ॥

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમા
વળી પર્વતમા વાઘ સિંહ સંયોગ જો,
અડોલ આસન ને મનમા નહિ ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો અ૦ ૧૧

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની બાહ્ય સ્થિતિ ગૃહસ્થાશ્રમની દેખાય છે ભાવના કેવી ઉત્કૃષ્ટ ભાવ છે। અંતરમા પવિત્ર ઉદાસી

નના, નિવૃત્તિ ભાવ, મોક્ષ સ્વભાવને સાધવાની હોંસ-ઉત્સાહ તેમને ઊછળે છે. ધન્ય તે નિર્ગ્રંથ સાધક દશા !

જંગલમાં એકાકી એટલે કે સ્વરૂપ સ્થિતિના ભાનમાં અસંગપણે વિચરતા-બાહ્ય ક્ષેત્રથી સ્મશાન, જંગલ, પહાડ, ગૂફા-આદિ જ્યાં સિંહ પણ એકાકી વિચરતા હોય તેવા ક્ષેત્રમાં, અને ભાવે એકાકી અસંગતામાં વિચરવું-તે મહા પવિત્ર દશાને ધન્ય છે, ધન્ય છે તેવા શાંત એકાંત ક્ષેત્રમાં એકત્વદશા સાધના મુનિવરોને ! કોઇ પર્વતની ગૂફામાં અથવા ટોચ ઉપર ચડી બેહદ આનંદઘન સ્વભાવની મસ્તીમાં લીન થઇ, જાગૃત નાન દશાની એકાગ્રતાવડે કેવળજ્ઞાન નિધાનને પ્રગટ કરૂં: એકાંત નિર્જન સ્થાનમાં નગ્ન મહાન નિર્ગ્રંથ મુનિ થઇ સહજ સ્વરૂપમાં મગ્ન થઇ કેવળજ્ઞાન (પૂર્ણપદ) પ્રગટ કરૂં એવી પૂર્ણ પવિત્ર દશા ક્યારે આવે ? એ અહીં ભાવના છે.

જંગલ કે જ્યાં વનરાજ (સિંહ) તથા વાઘ ગર્જન કરતા હોય, જ્યાં સાધારણ પ્રાણી ધ્રુજી ઊઠે એવા વનક્ષેત્રમાં શાંત, એકાંત, અસંગ પરિણામે મહા વૈરાગ્યવંત, ઉપશમ-સમતાની મૂર્તિ, ચૈતન્ય જ્યોત બેહદ આનંદ સ્વરૂપની મસ્તીમાં (સહજ સમાધિમાં) હતું; એવો અવસર ક્યારે આવશે ?

અંતરંગ અભિપ્રાયમાં અશરીરી ભાવ વર્તે છે, અને વર્તમાન ચારિત્રમાં કાંઇક કચાશ હોવાથી જંગલની એકાંત સ્થિતિના વિકલ્પ આવે છે, તથા ઉત્કૃષ્ટ સાધ્ય દશાની ભાવના છે તેથી તે પૂર્ણ કરવાને માટે સિંહ વસે એવા ગાઢ જંગલ, પર્વતની ખીણ કે એવા એકાંત સ્થાનમાં જઇને અડોલ આ-

સા સ્સુ, બાહ્ય અને અતગમા અક્ષોભતા ગણુ એમ ચિંતવે ક ક્ષાભ રહિત પરિણામ સહજ જ હોય છે શરીર સ્થિર હેતુન રહેવુ તે જુદી વાત ક કેમકે તે આત્માને આધીન નથી પણ અતગ વીતરાગમય નિશ્ચલ સ્થિર સ્વભાવની એકાગ્રતા નથી જતા છે એવી સ્વરૂપ જાગૃતિમા સિંહ આવીને શુ કરે ? મ ર દેહ જોઈતા નથી તો તને લેવા અ વનાર એટલે તેની નિવૃત્તિ કરાવનાર ઉપકારી એવા ત મિત્ર આવી ભાવનાનો ઉ સદ આવા સાધકને જ આવ છે

કોઈ તો બાહ્ય સાધનનો પક્ષ કર છ પણ અહીં તો પૂર્ણ વરૂપના ઉત્સાહની ભાવના ક જે આ માથી થઈ શક તે વાનક્રિયા એ ને ક સ્વરૂપ મણુના (જિન સ્વરૂપ) નો વિચાર ક આવી જાતના અડાન નિશ્ચલ બેહદ વિશ્વાસની વા તે વાવા ! ટદી સિંહ આવી દેહના ફ ડીને કટકા કરે ના ક્ષોભ ન થાય. આ ભાવના વિવેક સહિતની છે મૂ તા ણી નથી લક્ષ હઠયોગ પ મનની ઉપનક સ્થિરતાથી મુ જેવા બને ક તેની આ વાત નથી અહીં તો ઉત્કૃષ્ટ સાધક દશાની ભાવન છ

શ્રી આનંદઘનજીએ પન કહ્યુ છે કે ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે ઓર ન ચાહુ રે કથ રીઝ્યો સાહેબ સગ ન પરિહર કે ભાગે સાદિઅનત એવી અખ વી તરાગ દશાની ભાવના ભ રી ક આગળ વધીને પોતાની શુદ્ધ ચેતન સખીને ક ક કે ચલો સખી વહા જઈએ જહા

નહીં કોઈ માની ખયજનાકગ સુવા ન રોવે કોઈ

દેહનું ગમે તે થાઓ, પણ અખંડ સમાધિનો ઉત્સવ-મંગળ વર્તે એવી અસંગ સ્વરૂપની સાવધાની, નિઃશંકતા, નિર્ભયતા, ક્યારે આવશે ? એની અહીં ભાવના છે. જેમ રાજમહેલમાં રાજા નિર્ભય થઇ સૂતો હોય તેમ મુનિરાજ બાહ્યઅભ્યંતર નિર્ગ્રંથ-દિગંબર દશામાં પર્વત, વન, ક્ષેત્ર જ્યાં સિંહ, વાઘ વસતા હોય ત્યાં બાહ્ય-અભ્યંતર અસંગ એકત્વ દશા સાધે છે, અને ધ્યાનમાં ઠરીને સ્વરૂપ મસ્તીમાં, સહજ આનંદની રમણતામાં રહે છે. જેમ સ્વચ્છ જળથી ભરેલું સરોવર પવન ન હોય ત્યારે, સ્થિર દેખાય છે અને પૂર્ણ ચન્દ્રના બિંબથી ઉજ્જવલ દેખાય છે, તેમ મુનિરાજ શાંત, ધીર, ગંભીર, ઉજ્જવલ સમાધિમાં મસ્ત રહી, જાણે હમણાં કેવળજ્ઞાન લીધું કે લેશે એવા અભેદ પૂર્ણ સ્વભાવમાં મીટ માંડીને એકાગ્ર થાય છે, તેમાં કદી વાઘ અથવા સિંહ ભૂખથી ત્રાડ નાખતો આવે તો પણ એમ જાણે કે પરમ મિત્રનો યોગ મળ્યો; કારણ કે જેને શરીર જોઇતું નથી તેવા પુરુષને શરીર કોઇ લઇ જાય તો લઇ જનાર તેનો મિત્ર છે. દેહથી મારાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને લાભ કે હાનિ નથી. સમયસારમાં કહ્યું છે કે, આ દેહ છેદાઇ જાઓ, ભેદાઇ જાઓ, કોઇ લઇ જાઓ, નષ્ટ થઇ જાઓ કે ગમે તે રીતે જાઓ, પણ દેહ મારો નથી. દેહ પ્રત્યે અણુમાત્ર જેને મમત્વ નથી, એવી અશરીરી ભાવનામાં વર્તનારા ધર્માત્માના ભાવ કેવા ઉત્કૃષ્ટ હોય છે તે જુઓ તો ખરા ! આ વખતે શ્રીમદ્ ઝવેરાતના ધંધામાં બેઠા હતા કે આત્મામાં ?

આ કાગળ લખ્યું તે વખતે મુંબઈમાં તેમનો ઝવેરાતનો વેપાર આદિ બાહ્ય વ્યવસાય ચાલતો હતો છતાં સર્વ પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થવાની અને ઉત્કૃષ્ટ સાધક દશાની ભાવના ભાવતા હતા આ કાગળના એકેએક શબ્દની પાછળ ગંભીર ભાવાર્થ છે તેઓ મહા વૈરાગ્યવંત હતા અને પુરુષાર્થ વડે મોક્ષ સ્વભાવ ક્યારે પ્રગટ કરું એવી ભાવના સહિત સ્વરૂપની સ્થિરતાની સાવધાની રાખીને મુનિદશાની ભાવના તેઓ અહીં ભાવે છે અને તેથી કહે છે કે આ શરીરની સ્થિતિ પૂરી થવાની જ છે તેમાં નિમિત્ત થનાર વ્યાધિ આદિ સંયોગ મિત્ર સમાન છે તેથી સંસાર પ્રવૃત્તિથી અમુક વખત નિવૃત્તિ લઈને સત્સમાગમ સત્શાસ્ત્રનું વાચન મનન અને શ્રવણની રુચિ ન કરે તો તેમને આ જ્ઞાનની ભાવનાનો અંશ પણ ક્યાંથી આવે?

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ગૃહસ્થ વેષમાં હોવા છતાં વીતરાગી મુનિપણાની દશા મને પ્રાપ્ત થાઓ એવી ભાવના ભાવતા હતા કે હું તેમાં ધ્યાનમાં બેઠો હોઉં અને હરણો મને (શરીરને) પથ્થરના ઠૂંઠા જેવો જાણીને આ દેહ સાથે તેના દેહને ખંજવાળે એવી સ્થિરતા ક્યારે આવશે? બાહ્ય રોગ થવો ન થવો તે કર્માધીન છે પણ આત્મ આરોગ્યની ભાવના તો લાવો પુરુષાર્થ કરવો તે ઉદયાધીન નથી પણ સ્વાધીન છે આવી ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાનો ઉત્સાહ ધર્માત્માને આવે જ.

સંસારી લોકોને બાહ્ય ઉપાધિના સંયોગના વૈભવની (ઠાઠમાઠ) મહત્તા હોય છે કે આમ હવેલી (બંગલા)

હોય, આમ ટેબલ, ખુરસી, ગાદી, તકિયા, પંખા વગેરે હોય, તેમાં એક મોહથી ઘેલાં થઇને હરખ સેવતા હોઇએ, એવી ઊંધી ભાવના તેઓ ભાવતા હોય છે; કેમકે તેમને સંસારનો પારાવાર પ્રેમ-તૃષ્ણા હોય છે. પર વસ્તુમાં સુખબુદ્ધિ અને રાગી-દ્વેષીપણું કરવામાં જે સંતોષ માનતા હોય તેને રાગ રહિત પવિત્ર આત્માની રુચિ, શ્રદ્ધા કયાંથી હોય ?

એક ભાઇ શ્રીમદ્ પાસે ગયા. તે સામે ગાદી ઉપર ઢળી પડયા, અને બીડી પીતાં પીતાં પૂછયું, " મોક્ષ કેમ મળે ? તમે જ્ઞાની છો માટે કહો. " તેને ઉત્તર મળ્યો કે, " એમને એમ. " તેમાં બે ભાવ આવ્યા કે તમે જેવા છો તેવા થઇ જાઓ (ઠરી જાઓ). વળી તેમાં ઠપકો પણ આવી ગયો કે તત્ત્વની રુચિ વિના જ્ઞાની પ્રત્યે પ્રેમ, વિનય કે બહુમાન [illegible] નહિ. દેહાદિમાં આસક્તિ અને પરથી સુખ-બુદ્ધિવાળા, [illegible] કષાયથી ભરેલા, સંસારની રુચિવાળા જીવોને મોક્ષની [illegible] કયાંથી થાય ? રાગદ્વેષ તથા દેહાદિથી સર્વથા મૂકાવું [illegible] મોક્ષ છે, તો ત્યાગ-વૈરાગ્યની ભાવના વિના તથા [illegible] મમતાનો કે આસક્તિનો ઘટાડો જેને નથી તેને [illegible] જોઇએ તે કેમ મળે ? પાનતા કોને કહેવાય [illegible] ન હોય અને શરીરની સગવડતા રાખવાની [illegible] કે તેને રાગ રહિત અતીન્દ્રિય આત્માની [illegible] માટે દેહની મમતા પ્રથમ ઘટાડવી [illegible]

શ્રીમદે આ ગાથામાં શરીર [illegible] છે, અને તેથી કહ્યું છે કે સિદ્ધનો [illegible]

" પરમ મિત્રનો પામ્યા જાણે યોગ જો. " મારે શરીર રાખવાની ઇચ્છા નથી અને સિંહને જરૂર છે. મારે શરીર જોઈતું નથી એવું રહસ્ય તું (સિંહ) ક્યાંથી સમજી ગયો ! એમ ગણી આ દેહનો નાશ (મડદાંની ઉપાધિનો નાશ) કરનાર સિંહ ! તું જ મારો ઉપકારી છે. એમ અશરીરી ભાવની ભાવના સંસારી વેશમાં બેઠા ભાવે છે. કેવળદર્શન, કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ વિચારે છે અને ભાવના કરે છે કે, એવું નિમિત્ત મળો કે ગજસુકુમારની જેમ શીઘ્ર મોક્ષ સ્વભાવ મને પ્રગટ થાય. એ રુચિના રસિયા પૂર્ણ વીતરાગ સ્વરૂપની ભાવના ભાવે છે. સંસારના રસિયા (સંસારની રુચિવાળા) મોહી જીવો ઊંધા મનોરથ ભાવે છે કે મને ખૂબ ધન, ઘર, લાડી, વાડી મળો હું ધન-વૈભવ, પુત્રાદિમાં ખૂબ વધું, અને મારી લીલી વાડી મૂકીને મરું. તેથી વિરુદ્ધ જ્ઞાની ધર્માત્મા એમ ભાવના ભાવે છે કે હું બેહદ અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવમાં ઠરતો, પુરુષાર્થ ઉછાળતો બે ઘડીમાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરું. મુનિ જંગલમાં આત્મ સ્વરૂપનાધ્યાન-વિચારમાં બેઠા હોય અને ફડાક છલંગ મારીને સિંહ ગળું પકડે ને જ વખતે ચૈતન્યનો અતીન્દ્રિય બેહદ પુરુષાર્થ કેવળજ્ઞાન ઉપર મીટ માંડીને ઉપડે છે. સિંહના મોઢામાં ચૈતન્ય કેમ પકડાય ! ચૈતન્ય તો જે થાય તેને જાણે. ' સિંહે પકડ્યું ગળું ત્યારે જ્ઞાનીએ પકડી અડોલ સ્થિરતા. ' ક્ષપક શ્રેણિ માંડીને અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરું, એ ભાવના સંસારી વેષમાં શ્રીમદ્ ભાવી ગયા. એ જાતનો અપૂર્વ ભાવ તો કોઈ ક્ષે ! ॥ ૧૧ ॥

इन्छा निरोध तप हवे तपश्चर्यामा पण उत्कृष्टता देखाडे छे

घोर तपश्चर्यामां पण मनने ताप नहीं,
सरस अन्ने नहीं मनने प्रसन्न भाव जो;
रजकण के रिद्धि वैमानिक देवनी,
सर्वे मान्या पुद्गल एक स्वभाव जो. अपूर्व॥

पूर्ण वीतराग दशामा (स्वरूपनी रमणतामा) साधक जीवनो उग्र पुरुषार्थ वधता निर्ग्रंथ मुनि दशामा विकल्प आवता कोई कोई वखत बब्बे महिना अणाहारक दशानो सहज अवसर बनी जाय छे कदी ७ महिना पण आहार छूटी जाय छता मनमा ताप नहीं, क्रूरतानी ग्लानि नहीं एम नहीं, पण समता (स्थिरता) नी वृद्धि थती जाय सहज आनंद आगर दशामा झूलता-रमता एदेनो अश पण केम होय ? न ज होय एवी मोक्षसाधकदशाने धन्य छे

लोकोने मोक्ष जोईए, अने एक दिवसनो उपवास न छूटके करवानो अवसर आवे त्यारे थनगनाट अने खावा पीवानी लोलुपताना आगला-पाछला पडखां तैयार राखे घणा प्रकारना नाटक भजवे त्यारे मुनिने घोर तपश्च्या आ त्माना भान सहित छे तेथी ७ ७ महिना कसारे पूरा थवा नेनुं स्मरण करवानी वृत्ति पण नथी स्वरूपस्थिरतानी (अनु भव) दशामा एक क्षण मात्रनो विरह न पडवा दउ, एवी जेनी भावना छे एवा महर्षिओमा भगवान ऋषभदेव तीर्थंकर

પ્રભુ હતા તેઓ વૈશાખ સુ ત્રીજને દિવસે સસાર છોડી નિષ્પરિગ્રહી થઈ જગલમા ચાલ્યા ગયા દીક્ષા વખતે જ ચોથુ (મન પર્યવ) જ્ઞાન પ્રગટ્યુ, તે જ ભવે મોક્ષ જવાના છે અન્તરાય સ્થિરતાનુ ઘોતન વધતા વિકલ્પ આવ્યો કે ૭ મહિના આહાર ન લઉ ૭ મહિના પૂરા થયા ત્યારે આહાર લેવાની વૃત્તિ ઊઠી પણ આહારનો યોગ ન મળ્યો હજી ૮ મહિના સુધી આહારની અતરાય હતી તેથી બીજા ૮ મહિના આહાર ન મળ્યો, પણ વિકલ્પમા ખેદ નથી એમ બાર મહિના આહાર વિના પસાર થયા એવા વીર, ધીર, શૂરવીર મુનિધર્મમા સાવધાન રહે છે નહો કાળે જ્ઞાન દશા આકરી છે કોઇ ઢીલી વાત કરે તો તે મોક્ષમાર્ગમા નથી, છતા આત્મામા બેહદ સામર્થ્ય છે તે કદી ઘટતુ નથી ૩૬૦ દિવસ સુધી ચોવિહાર કડાકા (ઉપવાસ) એવી ઘોર તપશ્ચર્યામા દેહ કૃષ દેખાય, હાડકાની કડકડાટી બોલે છતા અતરમા ચૈતન્ય ભગવાન બેહદ સમતાથી તૃપ્ત છે મારે જડનો ખોરાક નથી શરીરની સ્થિતિ છે તેને રહેવુ હોય તો રહે એમ તે જાણે છે અશાતાનો ઉદય હોય તો ક્ષુધા લાગે, અને શાતાનો ઉદય હોય તો આહાર મળે, ઉદય ન હોય તો ન મળે, પણ મનમા તાપ નહીં જેને દેહની આસક્તિ ઘણી છે તે આ સાભળતા જ ધ્રૂજે તેવુ છે પણ એ દશાની તૈયારી જેને થાય તેને બેહદ સામર્થ્ય તૈયાર હોય છે, પછી તેવા યોગ બને કે ન બને તે જુદી વાત છે પણ ભાવના ઓછી કેમ હોય ? આત્મા બેહદ અતર સામર્થ્યથી દરેક સમયે ભર્યો છે, માટે તેની ભાવના પણ ઉત્કૃષ્ટ બેહદ હોવી જોઇએ

સસારી જીવો મમતાને વશ પૂરુ ઇચ્છે છે અને તેથી લગ્ન વખતે ગીત ગાતા કહે છે કે, ' થાળ ભર્યો શગ મોતીએ ' ભલે થાળનુ ઠેકાણુ ન હોય અદર એકપણ મોતી ન હોય પણ મનોરથ પૂર્ણના છે એમ મમતાની શિખા પણ પૂર્ણ માગે અધૂરુ ન ઇચ્છે જીવ ઊંધી ગુલાટ ખાઇને ઉત્કૃષ્ટો ઊંધો પડયો, તેથી અનતી તૃષ્ણાવડે પોતાને પૂર્ણ કરવા માગે છે તેમ મોક્ષનો ઇચ્છક, સસાર ભાવથી ગુલાટ મારીને સવળો પડયો પૂર્ણ સમતાની ભાવના ભાવે છે કે – **सिद्धा सिद्धि मम दिसतु** ' સમતાવાળો ભાવે કે મારૂ પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપ શીઘ્ર પ્રગટ થાઓ એ ભાવના ધારાવાહી અખડપણે જ્યા ઘૂટાતી હોય ત્યાં તે ભાવના સસારના ભાવને ટકવા ન દે અનાહારી ચૈતન્યની રમણતામા બેહદ પુરુષાર્થની જમાવટ ઘૂટાતી હોય ત્યા એવી અપૂર્વ દશાનો અશ ઉઘાડીને ધર્માત્મા તેવી ભાવનામા વર્તે છે ઉત્કૃષ્ટ સાધક દશાનો ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થ સાદિ અનત કાળ સુધી શાશ્વત નિરાકુળ અનત સુખમા જઇને ઠરે ત્યાસુધી હોય મુનિપણામા ઘોર પરિષહની વાત સાભળી મૂઝાય છે ત્યારે ધર્માત્મા સમ્યક્દૃષ્ટિ તેવા ઘોર તપ તથા પરિષહ સામે કહે છે કે, મારામા બેહદ અનત શકિત છે એક સમયની અવસ્થામા અનત સમતા ભરી છે અનત કાળ આહાર ન મળે તો પણ જ્ઞાનાપણે ટકવાનુ બેહદ સામર્થ્ય ચૈતન્યમા છે સ્વભાવને હદ શી ? જેનો બેહદ સ્વભાવ તેમા હદ હોય નહીં

ચૈતન્ય જ્ઞાતા અનાદિ–અનત, બેહદ સામર્થ્યથી પૂર્ણ જ્ઞા

નધન છે હુ શરીર નહીં, તેમજ શરીરના કારણે મારો કોઈ ગુણ પ્રગટે નહીં ઘોર તપસ્યાથી શરીર જીર્ણ થઇ ગયુ હોય સૂકા કોલસા અથવા સૂકા તનસરા ગાડામા ભર્યા હોય અને તે ખખડે તેમ છ છ મહિનાના ઉપવાસ સહજ થઇ જતા શરીરના હાડકા ખખડતા હોય એવા મુનિપદની ભાવના શ્રીમદ્ સસારમા રહીને કરે છે આ ભાવના ભાવે છે ત્યારે રોમ્લા થાય છે કે તપસ્યા કરે છે ? પ્રથમ સાચી દૃષ્ટિ સહિત આવી ભાવના શ્રાવક ધર્મમા ભાવવી જોઈએ પછી પૂર્વનાં કારણો મળી આવતા તે દશા થાય કે ન પણ થાય પણ ભાવના ઉત્કૃષ્ટપણે હોવી જોઇએ ' અપૂર્વ અવસર ' પુરુષાર્થથી આવે કે અને બેહદ ચૈતન્યશક્તિનો અનુભવ વધતા પોતાની શક્તિને છુત ગોપવે નહીં

' સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો ' માગમા જ અનતી તૃપ્તિ છે તો કોનાથી રીઝુ ? મુનિને કોઈ વખત આહારની વૃત્તિ આવી, ચક્રવર્તી રાજાને ત્યા આહાર દાન થયુ અને પુષ્ટ સુદર આહાર મળ્યો, છતા તેમા પ્રસન્નતાનો વિકલ્પ નહીં, તે આહાર સબધી પ્રસન્નતા નહિ એવી ઉત્કૃષ્ટ સમભાવ દશા મુનિને સહજ હોય છે ચક્રવર્તી રાજાને ત્યા ખીરના ભોજન અતિ ઉત્તમ કહેવાય છે, કદી તે આહાર લેવાનો યોગ બને તો તેમા મુનિને પ્રસન્નતાનો ભાવ આવે નહીં આહારનુ શરીરમા આવવુ તે ઉદયાધીન એટલે પ્રારબ્ધ–અનુસાર બને છે શાતાનો ઉદય હોય અને શરીર ટકવાનુ હોય આહાર મળી જ રહે તેમા હર્ષ કોનો કરે ? મુનિને બાહ્ય જ નથી તેથી આહાર પ્રત્યે રાગ નથી જેને વિષય,

અને ગશ માન પુણ્ય નથી તેમા રાગવડે હુ અટકુ તો મને ઉપાધિ બંધન થાય પોતાને જે અનંત સુખ સ્વરૂપ લક્ષ્મ છે તે રૂપ પૂર્ણ પવિત્ર થવાનો પુરુષાર્થ વધારવાનો સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાનો ઉત્સાહ વત છે કોઇ નિમિત્તમા અટકવાનો ભાવ નથી અહીં બારમી ગાથા સુધી ચારિત્ર મોહનો ક્ષય કરવાની ભાવના છે

હવે બાકીની નવ ગાથામા ઝીણી વાત છે એકેક શબ્દ ઉપર વિસ્તાર કરતા દિનમો વીતી જાય તેમ હોવાથી ટૂંકાણમા યન સક્ષેપવુ પડે છે, તેમા જે આશય ભાવ તને વિચારજો અહીં સર્વથા કર્મ ક્ષયની વાત આવે છે આ કાળે આ ક્ષેત્રે મોક્ષ નથી છતા પણ આ બાર ગાથામા કહેલ સાતમી ભૂમિકાનો પુરુષાર્થ એટલે કે ચારિત્રદશા (સાતમુ ગુણસ્થાન) પ્રગટે એવો અવસર છ

હવની નવ ગાથામા જે કહેવાય છે તેવો પુરુષાર્થ ક્ષપક શ્રેણિ શુક્લ ધ્યાન આ કાળમા નથી છતા ભાવના ભાવી શકાય પ્રથમ આત્માની સાચી ઓળખ અને તે શ્રદ્ધાને દૃઢતર કરવાનો પુરુષાર્થ તથા અભ્યાસ જોઇએ સત્સમાગમ વિના અપૂર્વ અવસર અને તે અવસરની પ્રાપ્તિ હોય નહીં જેમ લશ્કરમા નોકરી કરવી હોય તેણે પ્રથમ નિશાન-(ગોળીબાર) શીખવાનો અભ્યાસ કરવો પડે છે પછી ખરે વખતે તે અભ્યાસ કામ આવે તેમ ધર્માત્મા મુમુક્ષુએ પ્રથમથી જ અહીં જણાવેલ ભાવનામા રમવુ જોઇએ

સમ્યગ્દર્શન થયા પછી મુમુક્ષુને ચારિત્રની ભાવના બળ

નાન લક્ષે વધતી જાય છે, અને અનાહારક, અશરીરી ક્યારે થાઉં એ વિચાર આવે છે ઘણા લોકો માને છે કે આહાર વિના શાંતિ ન થાય પણ ઘણી વાર લોકોમા જ દેખાય છે કે આહાર વિના પણ અશાંતિ થતી નથી જેમકે વેપાર, ધધામા કલાકના સો રૂપીઆનો લાભ દેખાતો હોય તો લોભને વશ એક ટાણુ ખાવાનુ ભૂલી જાય, અને કહે કે અહો ! આજે ભૂખ પણ લાગી નથી તે ભાવની રુચિ સવળી થતા અકષાય, અલોભ દષ્ટિના લક્ષે સહેજે આહાર છૂટી જાય કે સસારી જીવો અવગુણના લક્ષે (વિકારના લક્ષે) આહાર લેવાનુ ભૂલી જાય છે તેમ સાધક જીવોને અનાહારક શુદ્ધ સ્વભાવના લક્ષે અકષાયમા જવાના પુરુષાર્થની જાગૃતિથી છ ૭ મહિના સહેજે આહાર છૂટી જાય છે, આહારની ઇચ્છા પણ ન થાય એવી દશામા આત્મશાંતિ એટલે કે પરમ સતોષ હોય છે, તેથી બાહ્ય વૃત્તિ કે આકુળતા હોતી નથી

ઋષભદેવ ભગવાનને બાર માસને પારણે શેરડીનો રસ મળ્યો, છતા સહજ સમતા સ્વરૂપમા તે સબધી વિકલ્પ નથી કે હર્ષ નથી ભક્તો હોય કરે કે ધન્ય ઘડી ! ધન્ય સુપાત્રે આહાર દાન ! અમારા નિમિત્તથી મુનિશ્વરના સયમ સાધનને પોષણ મળ્યુ એવો વીતરાગ ભાવ સદાય ટકી રહો તેનાથી દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર આદિ સયમની પુષ્ટિ થશે એમ ભક્તિ ભાવથી ભક્તો પ્રમોદ (હર્ષ) કરે અને ભાવના ભાવે કે એવો અપૂર્વ [illegible] જીવનને ક્યાર આવશે ! ॥ ૧૨ ॥

એમ પરાજય કરીને ચારિત્રમોહનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો,
શ્રેણી ક્ષપકતણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો અ૦ ॥૧૩॥

આ રીતે ચારિત્ર મોહનો નાશ કરવાનો એટલે કે અસ્થિરતાનુ નિમિત્ત કારણ મોહકર્મ તેનો નિશ્ચય અડોલ સ્વરૂપની સ્થિરતાવડે ક્ષય કરવાનો અધિક પુરુષાર્થ જેને ઉપજ્યો છે તેને બુદ્ધિ પૂર્વક વિકલ્પ તૂટીને સ્થિરતા વધી જાય છે, તે દશાને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાન કહેવાય છે છઠ્ઠી-સાતમી ભૂમિકાએ ત્રણ કષાયની ચોકડીનો અભાવ છે છતા ચારિત્ર ગુણમા કંઇક મલીનતા છે અપ્રમત્ત ગુણસ્થ ને બુદ્ધિ પૂર્વક વિકલ્પ રાગનો અંશ નથી સૂક્ષ્મ કષાય અંશ છે તે કેવળીગમ્ય છે અહીંથી ઉપર એટલે કે આઠમી ભૂમિકાએ ક્ષપક શ્રેણિ માંડે છે ઉપશમની વાત નથી ચારિત્ર મોહનો ક્ષય કરવાના પરિણામ તે ક્ષપકશ્રેણિનો ઉગ્ર પુરુષાર્થ છે આ ક્ષપક શ્રેણિ એટલે શુક્લ ધ્યાનનો પ્રથમ પાયો આ ગુણ શ્રેણિમા સમયે સમયે અનંતી પરિણામ વિશુદ્ધિ અધિક અધિક વધતી જાય છે અને જેમ સોનાને ચોખ્ખુ કરતી વખતે ભઠ્ઠીમા નાખીને પંદરવાન સુવર્ણને તાપ દેતા દેતા છ ના તાપવી તરે કે તુરત સોળ વનું શુદ્ધ સુવર્ણ થઇ જાય છે તેમ બારમે ગુણસ્થાને શુક્લ ધ્યાનનો બીજો પાયો શરૂ થતા ચાર ઘાતી કર્મોનો ક્ષય થઇ અપૂર્ણ નિર્મળ કેવળજ્ઞાન પ્રગટે છે એ સમયમા સર્વ વિશ્વ (સર્વ છવ અજીવ વસ્તુ સામાન્ય વિશેષપણે) સર્વજ્ઞ પણુના

જ્ઞાનમા પ્રતિભાસે છે આ કેવળજ્ઞાન યુક્તિ, આગમ પ્રમાણ અને સ્વાનુભવથી સિદ્ધ છે, તેમ છતા સાધારણ બુદ્ધિવાળા જીવોને સમજવુ કઠણ છે

અહીં ચારિત્રમોહનો ક્ષય અને શુક્લ ધ્યાનની ક્ષપકશ્રેણિના ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થની વાત છે બારમા ગુણસ્થાન સુધી સાધક દશા છે ચારિત્રમોહનો ઉદય દસમા ગુણસ્થાન સુધી રહે છે અગિયારમે ગુણસ્થાને ચારિત્રમોહનો ઉદય ન હોય બારમે ગુણસ્થાને ચારિત્રમોહનો સર્વથા ક્ષય થાય છે ક્ષપકશ્રેણિ માડીને આઠમા ગુણસ્થાનથી વચ્ચે અટકયા વિના આગળ વધીને બે ઘડીમાં કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, અનતસુખ, અનતવીર્ય જે શક્તિરૂપે છે તે પ્રગટ કરે છે જેને તે ઉત્કૃષ્ટ અપરિમિત સુખની રુચિ થઇ છે, તે સાધકને વચ્ચે ક્યાય અટકવાની વૃત્તિ થાય નહીં. આ જાતનો નિર્ગ્રંથ મુનિમાર્ગ તે ત્રણે કાળ સનાતન મોક્ષમાર્ગ છે પચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ત્રિકાળ આ એક જ ધર્મ પ્રવર્તે છે

"કરણ" નો અર્થ પરિણામ છે અપૂર્વ કરણ એટલે પૂર્ણ સ્થિરતા લાવવાનો તથા કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ, અર્થાત્ સ્વરૂપ સ્થિરતાની શ્રેણિમા આરૂઢ થવુ તે. સમ્યગ્દર્શન થતા જે અપૂર્વ કરણરૂપ પરિણામ થાય છે તેની અહીં વાત નથી. આ અપૂર્વ કરણમાં સમયે સમયે અનત અનતગુણી વિશુદ્ધિની વૃદ્ધિવડે જીવ પૂર્ણ અકષાય સ્વરૂપ થવાનો પુરુષાર્થ કરવા માટે શુક્લ ધ્યાનની શ્રેણિમા પ્રવેશ કરે છે તે અપૂર્વ કરણમા પૂર્વે નહિ થયેલા વિશુદ્ધ–

શુદ્ધ પરિણામની એકાગ્રતા (સ્વરૂપ લીનતા) વર્તે છે આ સ્વરૂપસ્થિરતામાં એકાગ્ર તન્મય અખંડ ધારાપ્રવાહી જ્ઞાનની એકાગ્રતા અને ગુણની ઉજ્જ્વળતા ક્ષણે ક્ષણે વધતી જાય છે

જે માંહ ચારિત્રમળનો સૂક્ષ્મ ઉદય આવે તેને ક્ષપકશ્રેણિવડે ટાળતો સ્વરૂપશ્રેણિની લીનતામાં આરૂઢ થઇ "અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો" એવી દશા પ્રગટ કરે છે અહીં તદ્દન એકરૂપતા વર્તે છે

લાખ રૂપીઆની કિંમતવાળા ઉત્તમ ઘોડા ઉપર લાયક સ્વાર આરૂઢ થયા પછી તેને પાંચ ગાઉનું અંતર કાપવાને કેટલી વાર લાગે ? તેમ અપૂર્વ કરણની સ્થિરતાવડે સ્વરૂપરમણતામાં એકાગ્રપણે જે સાધક આરૂઢ થયો તેને કેવળજ્ઞાન લેતા વાર લાગે નહીં અનન્ય ચિંતવનવડે અતિશય શુદ્ધ અતીન્દ્રિય જ્ઞાનસ્વરૂપમાં મારી રમણતા પ્રગટપણે વધતી જાય અને તેમાં આરૂઢ થઇ ક્ષપકશ્રેણિ માંડુ એવો અવસર શીઘ્ર પ્રાપ્ત થાઓ! એવી ભાવના અહીં શ્રીમદે ભાવી છે ॥ ૧૩ ॥

તા ૫—૧૨—૩૯

હવે આ [ચૌદમી] ગાથામાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટાવવાની ભાવના કરે છે –

મોહ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
 સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન જો,
અંત સમય ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
 પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો અ૰ ॥ ૧૪ ॥

જેમ રાજમહેલમા જવા માટે પગથિયા હોય છે, તેમ પોતાનુ સહજ સ્વરૂપ-સ્વરાજમહેલ છે, તેમા જનારનુ લક્ષ પોતાના પૂર્ણ પવિત્ર મોક્ષ સ્વરૂપમા છે મહેલમા જવાના લક્ષે નીચેનુ પગથિયુ છૂટતુ જાય છે તેમ સ્વરાજમહેલમા જવા માટે ચૌદ ગુણસ્થાન (ગુણ શ્રેણિ) પગથિયા છે પ્રથમ ગુણસ્થાન મિથ્યાત્વ નામે છે, તે ગુણસ્થાનના બહિરાત્મા જીવોને પોતાના વાસ્તવિક આત્મસ્વરૂપનુ જ્ઞાન નથી હુ કેવળ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા, વીતરાગ, ચિદાનંદ, શાશ્વત છુ, મારામા જ સ્વાધીન સુખ, બેહદ આનંદ-શાંતિ છે, એવુ નહિ માનતો અને પર વસ્તુ જે દેહાદિ, રાગ-દ્વેષ, પુણ્ય પાપ તેને પોતાના માનતો થકો દેહાદિ-બાહ્ય સંયોગોમા ઠીક-અઠીકપણાની, સુખ-દુ ખપણાની મિથ્યા કલ્પના કરીને રાગ-દ્વેષનો કર્તા અને શાતા અશાતારૂપ અશાન્તિ (અસ્થિરતા) નો ભોક્તા થાય છે. તે મોહી જીવ જે કાંઇ માને છે, જાણે છે તથા જેમા વર્તે છે, તે બધુ ઊંધુ છે, તેથી મિથ્યા અભિપ્રાય, મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યા ચારિત્ર તેને હોય છે, એટલે કે તેનુ માનવુ, જાણવુ અને વર્તવુ સદાય અસત્ય છે

બીજુ અને ત્રીજુ ગુણસ્થાન ચોથા ગુણસ્થાનેથી પડવાનુ છે ચોથા ગુણસ્થાનમા સમ્યગ્દર્શન થતા શુદ્ધ-આત્મ સ્વરૂપનુ જ્ઞાન થાય છે, જેમા દર્શનમોહનો અભાવ થઇ દેહાદિ તથા રાગાદિથી ભિન્ન કેવળ ચૈતન્ય સ્વરૂપનુ જ્ઞાન થાય છે તેમા સ્વાનુભવ-સ્વરૂપાચરણ પ્રગટે છે, પણ ચારિત્રગુણ પ્રગટ્યો નથી

પાંચમુ દેશવિરતિ ગુણસ્થાન છે, તેમા અને રિ

વિરતિ છે ત્યાર પછી છઠ્ઠા તથા સાતમા ગુણસ્થાનમા સર્વ વિરતિ મુનિપદ છે

આઠમા અપૂર્વ કરણ ગુણસ્થાનમા ક્ષપકશ્રેણિ જેને હોય છે તેને અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવમય પવિત્ર દશા વધતી જાય છે પછી ક્રમે ક્રમે નવમુ અને દશમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાથી સીધુ બારમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યા મોહનો ક્ષય થઇ તેરમા ગુણસ્થાને જીવ સયોગી કેવળી જિન વીતરાગ, સર્વજ્ઞ ભગવાન થાય છે ત્યા અનત ચતુષ્ટય ગુણ પૂર્ણ પણે પ્રગટ થાય છે આ ગાથામા પ્રથમ બારમા ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનના છેલ્લા સમયની વાત છે

મોહકર્મને સ્વયભૂરમણ સમુદ્રની ઉપમા આપી છે તે સમુદ્રનુ માપ બેહદ વિસ્તારવાળુ છે બે હજાર ગાઉનો એક જોજન એવા અસખ્યાત જોજનનો આ મહાસમુદ્ર છે આ મધ્યલોકને તિર્છાલોક કહેવામા આવે છે તેમા જબુદ્વીપ એક લાખ જોજન વિસ્તારવાળો ગોળ ચૂડી આકારે છે, તેને ફરતા વીંટળાયેલા અસખ્યાત દ્વીપ સમુદ્રોની પરપરા છે તેમા છેલ્લો સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર છે

સાધક એમ વિચારે છે કે જેમ મોહ મહાસમુદ્ર જેવો છે, તેમ મારામા તેનાથી પણ અનતગુણી અપરિમિત-બેહદ શક્તિ છે, તેથી હુ આત્મામા બેહદ સ્થિરતાને વધારુ કે જેથી મોહ કર્મનો મહિમા તેની અસર સર્વથા ટળી જાય, અને હુ શુદ્ધ પવિત્ર જ્ઞાનઘન છુ તેવો થઇ રહુ. સ્વરૂપમા અતિ સાવધાની રાખુ કે જેથી ચારિત્રમોહનો સ્વયમેવ સ ક્ષય થઇ જાય

અજ્ઞાની-મોહી જીવ અનાદિ સંસારથી લઈને મોહ કર્મની અસરમાં પોતાની ભૂલના કારણે ટકયો છે. પર દ્રવ્ય, પરભાવમાં પોતાપણાની ભ્રાન્તિ કરવાથી, પોતામાં સુખ-શાંતિ છે તે ભૂલીને પર વસ્તુમાં સુખ-શાંતિની કલ્પના કરી છે. દર્શનમોહનીય કર્મના રજકણો સ્વરૂપની અસાવધાની રાખવામાં, ભૂલ ટકાવી રાખવામાં (ઊંધી શ્રદ્ધામાં) માત્ર નિમિત્ત છે. જીવ પોતાની ભૂલથી રાગ-દ્વેષ, અજ્ઞાન વડે મહા અવિવેકી થયો છે. સાધક જીવે તે ભૂલને સત્સમાગમ અને સદ્વિવેક વડે ટાળી છે, તેથી ચારિત્રમોહની શક્તિ સંબંધે કહે છે કે, તે મોહની શક્તિ કરતાં અનંત ગુણી શક્તિ ચૈતન્યમાં છે; અલ્પ અસ્થિરતા છે તેને ટાળીને ક્ષપક શ્રેણિમાં આરૂઢ થઈ, આઠમા, નવમા અને દસમા ગુણસ્થાનકે જઈ અનન્ય ચિંતનવડે અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવની અધિક ઉજ્જ્વળ સ્થિરતાને વધારતો ચારિત્રમોહનો ક્ષય કરી, ક્ષીણમોહ [બારમું ગુણસ્થાન] પ્રાપ્ત કરે; અને તેના છેલ્લા સમયે ચારિત્રમોહનો અંશ પણ ન રહે. તદ્દન સ્થિરતા એટલે કે શુદ્ધ સ્વભાવની રમણતામાં એકલો ચૈતન્ય આનંદઘન શાંત રસ ત્યાં ઘોળાતો હોય છે.

જ્યાં વીતરાગ દશા પૂર્ણ કરવાનું વીર્ય-સ્વરૂપમાં ઘોળાવા લાગ્યું છે ત્યાં " પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો; " એવી દશા થાય છે. જે શક્તિરૂપે છે તે પૂર્ણ સામર્થ્યરૂપે પ્રગટતાં સહજ અનંત આનંદ સ્વરૂપ અને કેવળજ્ઞાન નિધાન [લક્ષ્મી] પ્રગટે છે. કેવળજ્ઞાનનું સ્વરૂપ ' શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર ' માં એવું કહ્યું છે કે:—

કેવળ નિજ સ્વભાવનુ અખડ વર્તે જ્ઞાન,
કહીએ કેવળજ્ઞાન તે દેહ છતા નિર્વાણ ' ॥ ૧૧૩ ॥

તે કેવળજ્ઞાનમા પરને જાણવાનુ લક્ષ કે વિકલ્પ નથી છતા પર જણાય છે એવો સહજ સ્વભાવ છે માત્ર સ્વભાવમા બેહદ અપરિમિત રમણતારૂપ કેવળજ્ઞાન ભર્યુ છે તે પૂર્ણતાના લક્ષે પુરુષાર્થ ઉપાડી પૂર્ણ સ્થિર થાઉ તો કેવળજ્ઞાન જ્યોતિ અને વીતરાગ સર્વજ્ઞ પદમા મધ્યમ પ્રગટે એમ સાધક જાણે છે પૂર્ણ શુદ્ધચેતનાસ્વરૂપ એવુ કેવળજ્ઞાન એ જીવનુ નિધાન છે કેવળજ્ઞાનને અનતચક્ષુ અથવા સર્વચક્ષુ પણ કહેલ છે

મનુષ્યના એક દેહ જેટલા ક્ષેત્રમા આત્માના અસખ્ય અરૂપી પ્રદેશ પૂર્ણ પવિત્ર થતા કેવળજ્ઞાન, પરમાત્મદશા સર્વજ્ઞદશા સ્વભાવદશા પ્રગટ થાય છે

કેવળજ્ઞાનમા લોક અલોક (આખુ વિશ્વ) આગળની જેમ ત્રિકાળ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય સહિત એક સમયમા સ્પષ્ટ દેખાય છે આવુ અચિંત્ય બેહદ જ્ઞાનશક્તિવાળુ કેવળજ્ઞાન દરેક આત્મા ચૈતન્ય સ્વાધીન હોવાથી તેના સ્વદ્રવ્ય અને સ્વભાવમા ત્રિકાળ શક્તિરૂપે વિદ્યમાન છે તેનો કોઇ સમયે અભાવ નથી સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ જે સમજે તે થાય એમ પૂર્ણતાના લક્ષે ગૃહસ્થ વશમા અહીં ભાવના વધારી છે કે કેવળજ્ઞાન નિધાન હુ જલદી પ્રગટાવુ નયમ સિદ્ધ એવુ શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપ જેમ છે તેમ ન પર લક્ષણથી યથાર્થપણે જાણીને સા ધર્મ જીવ તે પરમપદ પ્રાપ્તિની ભાવના કરે છે

વિનાળો આત્મદર્શને બધા પડખેથી જેમ છે તેમ જાણે

તો રાગ દ્વેષ થાય નહીં આકુળતા (અશાંતિ) રહિત કેવળ સમતા એટલે કે એહદ આનંદમય પરમ સુખ મારામાં જ છે, એવો યથાર્થ અનુભવ (સંવેદન) થયા પછી બાહ્ય વૃત્તિ તરફ વલણ રહેતુ નથી, અને તેથી કેવળજ્ઞાનની ભાવના વર્તે છે એ સ્વરૂપની પૂર્ણતા ક્યારે પ્રગટે તેની આ ભાવના છે ॥ ૧૪ ॥

હવે કેવળજ્ઞાન પ્રગટે ત્યારે આત્માની દશા કેવી થાય, તે જણાવે છે –

ચાર કર્મ ઘનઘાતી તે વ્યવચ્છેદ જ્યાં,
ભવનાં બીજતણો આત્યંતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો. અ૦ ॥ ૧૫ ॥

તેરમે ગુણસ્થાને પૂર્ણ શુદ્ધ પવિત્ર કેવળજ્ઞાન અને આત્માની સ્વતંત્ર દશા થાય છે, ભવનાં બીજનો નાશ થાય છે, ચાર ઘાતીકર્મનો ક્ષય થાય છે. અનંત ચતુષ્ટય [અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતસુખ અને અનંતવીર્ય] ને ઘાતવામાં (રોકવામાં) તે ચાર ઘાતીકર્મ [જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય અને અંતરાય] નિમિત્ત છે. પોતે ઊંધો પરિણમે તો તે નિમિત્ત થાય છે તે કર્મો ઘનઘાતી છે, અને આત્મા જ્ઞાનઘન છે કર્મનો બંધસ્વભાવ છે, આત્માનો મોક્ષસ્વભાવ છે. મોક્ષ એટલે મુક્તિ એ સ્વભાવ નિજમાંથી જાગ્યો પછી જડકર્મના અનંત રજકણો તેને રોકી શકે નહીં. તેરમે ગુણસ્થાને ચારે ઘાતીકર્મનો ક્ષય થાય છે, અને તેથી

બારમી ભૂમિકાએ ચારિત્રમોહનો ક્ષય થવાથી પૂર્ણ વીતરાગતાની શુદ્ધતા પ્રગટે છે તે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત સુખ અને અનંત વીર્યની પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રગટ થતા અંતર્મુહૂર્ત કાળ લાગે છે તેમા સહજ પુરુષાર્થવડે જ્ઞાનાવરણ દર્શનાવરણ, મોહનીય અને અંતરાય કર્મ ક્ષય થઇ જાય છે થોડા સમયમા અનંત ચતુષ્ટમય સુપ્રભાત કેવળજ્ઞાન જ્યોતિ પ્રગટ થાય છે રાગદ્વેષરૂપ મોહકર્મનો સર્વથા ક્ષય કરવાથી જિન કહેવાય છે પૂર્ણ કૃતકૃત્ય હોવાથી પરમાત્મા કહેવાય છે. એ આદિ પ્રકારે ઇશ્વર, શિવસ્વરૂપ, જિનેશ્વર, ભગવાન, વીતરાગ વગેરે અનેક નામથી સંબોધી શકાય છે તે સંપૂર્ણ દશાને **सर्व भावांतरच्छिदे** ' પણ કહેવાય છે તેનો અર્થ એવો છે કે કેવળજ્ઞાન-દર્શનમા પોતે અને પોતાથી ભિન્ન એવા સમસ્ત જીવ-અજીવ એવા ચરાચર પદાર્થો તથા તેના સર્વ ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ એકજ સમયમાં સહજપણે સામાન્યપણે અને વિશેષપણે જણાય છે

નિશ્ચયથી પોતાના છેલ્લા મનુષ્યદેહાકાર અરૂપી જ્ઞાનઘનમા કેવળ નિજ સ્વભાવનુ અખંડ જ્ઞાન દર્શન એક જ સમયમા વર્તે છે દેહ છતા સર્વજ્ઞ દશા તે તેરમુ ગુણસ્થાન છે કેવળજ્ઞાનમા સંપૂર્ણ સર્વજ્ઞતા નથી એમ માનનારના મતનુ એ રીતે નિરાકરણ થયુ એક જ આત્મા નથી પણ અનંત આત્મા છે એમ પણ સિદ્ધ થયુ અનંત અજીવ અચેતન પદાર્થો છે ઇશ્વર, સર્વજ્ઞ, ભગવાન, પરમાત્મા જે કહો તે કોઇ જગતની વ્યવસ્થા કરનાર નથી એ પણ સાથે સાથે નક્કી થયુ

હું શુદ્ધ છું એવી જેને આત્માની અપૂર્વ રુચિ આવે, તે દેહાદિ બાહ્ય નિમિત્તના કારણ તથા કાળના કારણને ન જુએ. પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાની ભાવના નિરંતર ભાવે.

સંસારની રુચિવાળાને જો કદી પુણ્યનો યોગ હોય અને એક જ દીકરો હોય તો તેના લગ્નનો ઉત્સવ કરવાની હોંશના સડકા ઘણા દિવસ અગાઉથી આવે; ચાર દિવસ બાકી રહે ત્યારે તે જ સંબંધી વિચાર ઘોળાયા કરે. તે છોકરાની મા તેનાં ગાણાં ગાઇને ખૂબ મલાવા કરે, અવાજ ઘોઘરો થઇ જાય, રાત દિવસના ઉજાગરાને કે થાકને પણ ન ગણે. એ લગ્ન પ્રસંગમાં તલ્લીન રહે, એવો ઊંધો પુરુષાર્થ સંસારની રુચિવાળા કરે છે તેને બીજું સાંભરતું નથી.

હવે તેનો ગુલાંટ મારીને અર્થ:—સંસારની રુચિને પુરુષાર્થ વડે ટાળીને હું શુદ્ધ જ્ઞાનઘન છું, પુણ્ય-પાપ, રાગાદિ રહિત અક્રિય જ્ઞાનમાત્ર છું, એવી યથાર્થ શ્રદ્ધા અને પરથી જુદા-પણાનો વિવેક વર્તતાં, પોતાના પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રગટ કર-વાની ભાવના ઉત્કૃષ્ટ રુચિવડે ભાવે છે. તેને બીજું સાંભરે નહીં. બાહ્ય દેહાદિ નિમિત્ત કારણ તથા કાળના કારણને જુએ નહીં; કારણકે આ તો અપૂર્વ માંગલિક છે, પૂર્ણ સ્વરૂપના લક્ષનો ઉત્સાહ છે.

જુઓ તો ખરા! ગૃહસ્થ વેષ છે, ૨૯ વર્ષની ઉમર છે, યુવાન અવસ્થા છે; છતાં અતીન્દ્રિય ભાવનામાં આખો આત્મા અને સાધક સ્વભાવ ઘોળાય છે. પાંચ વર્ષ પછી (શ્રીમદ્) સમાધિ મરણ કરવાના છે. એ અપૂર્વ જાગૃતિ કેવી હશે!

એક ભવે મોક્ષ સ્વરૂપ પ્રગટ થશે એ ભાવના એ જાતનો વિશ્વાસ અને દ તર ઉત્કૃષ્ટ રુચિ કેવી હશે ! એનો વિચાર, મનન ચિંતવન આત્મા વિષે કરવા યોગ્ય છે યથાર્થ શ્રદ્ધા થયા પછી તેની રુચિ અને પુરુષાર્થ વધતો જાય એ જાતની પ્રગટ ચારિત્ર દશા (નિર્ગ્રંથ મુનિદશા) વર્તમાનમા ન વર્તી શકાય તે જુદી વાત છે પણ તેની ભાવના ઊંચામા ઊચી ભારી રહ્યાય છે અભિપ્રાયમા પરમાણુ માત્રની ઇચ્છા નથી દેહાદિ સર્વ પરદ્રવ્યોથી નિર્મમત્વપણુ વર્તે છે હેય-ઉપાદેયનો યથાર્થ વિવેક વર્તે છે હુ પૂર્ણ શુદ્ધ સિદ્ધ સમાન છુ માટે તેવો થાઉ એ એક જ આદરણીય છે વર્તમાન પુરુષાર્થની અને અપૂર્વ અવસરની ભાવના ભાવી શકાય છે

આ કાળમા પણ સર્વજ્ઞ ભગવાન તીર્થંકર પ્રભુએ એકાવતારી જીવ કહ્યા છે સ્વરૂપની યથાર્થ શ્રદ્ધા સ્વરૂપના લક્ષે જિન આજ્ઞા વિચાર, વીતરાગ સ્વરૂપનુ ચિંતવન સ્વરૂપ સ્થિરતાની ઉત્કૃષ્ટ રુચિનુ જ રાત દિન ઘોલન ઉત્સાહ, જાગૃતિ આ કાળે પણ વર્તી શકે છે સસારનો પ્રેમ સ્વપ્ને પણ નહીં અને વીતરાગ ચારિત્રની ભાવના નિરતર ભાવે એવા ધર્માત્માને સસારી વેષમા રહેવુ પડ્યુ હોય, છતા એકાવતારીપણાની નિ સદેહ ખાત્રી આવી શકે છે આ બાઇ માત્ર વાતો નથી અપૂર્વ દશા, અપૂર્વ વિચાર અને સાચા આત્મધર્મની રુચિ કોને આવે ? નિવૃત્તિ લઈને કોણ વિચારે ? લોકોએ સસારની ઉપાધિમા સુખ માન્યુ છે આબરૂ માન ઘર બાર, સ્ત્રી કુટુબ, દેહાદિના વ્યવસાયમાથી મમતા છોડીને થોડી પણ નિવૃત્તિ

લઇ આ તત્ત્વનો કોણ વિચાર કરે છે ? લોકોમાં ખોટી પ્રવૃત્તિ ખૂબ પેસી ગઇ છે; તેથી ખાવું-પીવું આદિ અનેક પ્રકારની શરીરની સગવડતામાંથી નિવૃત્તિ મળતી નથી. ભોજનમાં પણ કેટલી ઉપાધિ ? રોજ બે-ત્રણ જાતનાં શાક આદિ ઘણા પ્રકારના સ્વાદની વૃત્તિઓને પોષણ આપવાનું જોર ઘણું, વળી સ્ત્રીને પણ રસોડાના કામમાંથી નિવૃત્તિ ન મળે, એવા અનેક ઊંધા પરિણામ અને વ્યવસાયમાં આત્માની વાત કોને રુચે ?

આખો સંસાર દુઃખથી સળગી ઊઠયો છે. ઉપાધિ કેટલી વધારી દીધી છે ! તેમાં કેટલી બધી અશાંતિ છે ! છતાં દેહાદિની મમતા આગળ અશાંતિ કે દુઃખ દેખાતું નથી. વિવિધ પ્રકારનાં શાક, મિષ્ટાન્નના વિચારો તથા આબરૂ, રૂપીઆ, માન, સન્માન, મોટાઇ વગેરેના વિચાર ઘોળાયા કરે છે. વિષય-કષાય અને દેહાદિની આસક્તિ ઘટાડયા વિના આત્માની રુચિ, સાચી પ્રતીતિ કયાંથી થાય ? જેને સત્પુરુષને લક્ષે ચાલવું હોય તેણે સંસારથી સુખ-બુદ્ધિની મમતા છોડવી જોઇશે. મુમુક્ષુતાનાં લક્ષણો ધારણ કરીને સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે સત્સમાગમનો અભ્યાસ તથા તે રુચિમાં દૃઢ થઇ તેની પાછળ ઝૂરણાં કર્યા વિના સાચા માર્ગનું અંશે પણ ભાન થતું નથી. ભવનો ભય કયાં છે કે રાત દિવસ ભવનો અંત કરવાનો વિચાર કરે ! ધન્ય તે મુનિ, ધન્ય તે વીતરાગ દશા ! અપૂર્વ અવસરની સ્થિરતા-રમણતા કયારે આવશે ? તેની તૈયારી કરવાની આ ભાવના છે.

"...યાચી વીર્ય" એટલે જેને

ણાય ત્યા તેનો પુરુષાર્થ થયા વિના રહે નહીં પોતાને શેની જરૂરિયાત છે તે મધ્યસ્થપણે નક્કી કરવુ જોઈએ તેમા વિરોધી કારણો શુ છે તેનુ જ્ઞાન પ્રથમ હોવુ જોઇએ જેને સાચુ હિત એટલે મોક્ષપદની રુચિ છે તેને સસારના કોઇ પણ પદાર્થની રુચિ ન જોઇએ આ દેહ મારો ટકી રહે, બા ળની સગવડ મળે તો ઠીક એ આદિ કોઇ ઇચ્છાનો અવકાશ રહે નહિ એવો પ્રામાણિક અભિપ્રાય પ્રથમ થવો જોઇએ વિચારો કે આત્માને પરથી જુદો માનો છો ? તેની જો હા કહો તો તેનુ લક્ષણ શુ ? હુ આત્મા છુ તો કેવો છુ, કેવડો છુ, અને મારૂ કાર્ય શુ, તે પણ નક્કી કરવુ જોઇએ કારણ કે અનતકાળથી સમજણમા (અભિપ્રાયમા) ભૂલ ચાલી આવે છે પોતાના સ્વભાવની ખતવણીમા મોટી ભૂલ છે, તેના પેટામા બધી ભૂલ સમાઇ જાય છે મન, વાણી દેહાદિ જડની કોઇ ક્રિયા ચેતનને હાથ નથી, કારણ કે અરૂપી આત્મા, રૂપી જડની ક્રિયા કરે અથવા સસારની વ્યવસ્થા કરે એ સર્વથા અસભવિત છે

પુણ્ય પરિણામ શુભ જોગની ક્રિયા એટલે કે શુભ પરિણામ તે મોહકર્મ જનિત ઉદય ભાવ છે અનત વિકારી પરિણતિની સહાયતાથી થતા શુભ પરિણામથી અવિકારી આત્માને ગુણ માનવો તે ભૂલ છે પુણ્ય પરિણામ કરવા જેવા માનવા કે ઠીક માનવા કે તેને આત્માના ગણવા એ ભૂલભરેલી માન્યતા છે એવા ઊંધા પુરુષાર્થથી અબધ એવો શુદ્ધ આત્મા પણ કેમ જાગે ? બધભાવે (કર્મભાવે) અબધ

પણ-નિષ્કર્મ અવસ્થા ન જ પ્રગટે માટે પ્રથમ સ્વ પરની જુદાઇ વિરોધ રહિત જાણવી આત્માની યથાર્થ શ્રદ્ધા (રુચિ) વિના " સહુ સાસન બધન થયા " જડ કાર્યો કે સસારની વ્યવસ્થા આત્મા કરે છે એમ માનવુ તે ચક્રવર્તી રાજાને માથે વિષ્ટાનો બોજો નાખવા જેવું અનુચિત કાર્ય છે આત્માનો અબધ સ્વભાવ છ તેને જીવે અજ્ઞાનપણે બધવાળો માન્યો છે જડનો બધ સ્વભાવ છે તેનો ઉપચાર આત્મામા કરીને હુ પુણ્ય કરૂ તો ઠીક, એનાથી આત્માનુ સાધન થશે, ગુણ થશે, એમ જે માને છે તેણે સ્વગુણનો ઘાત કર્યો છે આત્માનુ ભાન થયા પછી હુ અબધ છુ, અસગ છુ એવા લક્ષ સહિત તીવ્ર કષાય ટાળવાનો પુરુષાર્થ થતા મદ કષાય, શુભ જોગ, પુણ્ય પરિણામ થયા વિના રહેશે નહીં, પણ ધર્માત્મા તેમા હિત માનતો નથી તેના ઉપર ધર્માત્માને લક્ષ નથી, પણ પોતાના અભિપ્રાય તથા પુરષાર્થ ઉપર તેનુ લક્ષ છે શુભાદિ ક્રિયા થઇ જાય છ તેને વિવેક સહિત જાણે છે જે થાય તે ઉત્પભાવ છે તેને કરવા જેવુ કે ઠીક કેમ મનાય ? ચૈતન્ય ભગવાન પુણ્યાદિનો કે દેહાદિની ક્રિયાનો કર્તા નથી ' હુ પરથી જુદો કેવળ શુદ્ધ ચૈતન્ય માત્ર છુ , એ ભાવનાથી ચારિત્ર દશા આવ્યા વિના રહે નહીં ભાવે ભવનો અભાવ કહ્યો છે

શ્રીમદ્‌ને સાતમે વર્ષે જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયુ હતુ' તેમની યાદ શક્તિ એવી તીવ્ર હતી કે કોઇ પણ પુસ્તક એક વખત વાચી જાય તો ફરીને વાચવુ પડે નહીં, એટલી તો જ્ઞાનની ઉઘાડ શક્તિ હતી. શ્વેતાબરના ૪૫ આગમ-સૂત્રો તેઓ ટકા

વખતમા વાચી ગયા હતા આખા જિનશાસનનુ રહસ્ય તેમના અતરમા ભર્યું હતુ એવી વિશાળ અને તીક્ષ્ણબુદ્ધિ તેમની હતી પોતે તો પ્રસગથી દૂર રહેવા માગતા હતા, અને નિરતર સ્વરૂપની સાવધાનીનો વિચાર, શાસ્ત્રવાચન, ઊડુ મનન કરતા હતા તથા ભાવના ભાવતા હતા કે હુ કયારે નિવૃત્તિ લઉ

ધર્માત્મા પોતાની અતરગ સ્થિરતા વધ્યા વિના હઠથી ત્યાગ કરીને ચાની નીકળે નહીં હઠથી કાઇ થતુ નથી. પુરુષાર્થ વધતા સહેજે મુનિપણાનો વિકલ્પ અને મુનિપણુ આવે છે

ધર્માત્મા ગૃહસ્થને અસ્થિરતાને કારણે શુભ–અશુભ વૃત્તિ થઇ આવે પણ તેનો આદર નથી દ્રષ્ટિમા સસારનો અભાવ વર્તે છે, અને વૈરાગ્ય વધારતો મોક્ષની ભાવના ભાવે છે જ્યા રુચિ હોય ત્યા પુરુષાર્થ થયા વિના રહે નહીં ધર્માત્માને નિવૃત્તિના જ વિચાર આવે સ્વપ્નામા પણ તેના જ વિચાર હોય આત્માની રુચિ પગળે થતી નથી સસારની મમતા ઘટાડી થોડા મહિના નિવૃત્તિ લઇ સત્સમાગમ કરે, અને વારવાર શાસ્ત્રનુ વાચન મનન અને તે સબધીના વિચાર ર્યા કરે તો રુચિ વધે તત્ત્વની યથાર્થ રુચિ થયા પછી સસારનુ વલણ રહે નહીં મોક્ષની યથાર્થ રુચિ થયા પછી સ્થિરતાની ભાવના થાય અને અનત વીર્ય પ્રગટાવુ એવો પૂર્વ અવસર [સ્વકાળ દશા] કયારે આવશે ?

આ તેરમી ભૂમિકામા આત્માની પૂર્ણ શાત સમાધિ

[બેહદ સુખ સ્થા] પ્રગટે છે પરમાવગાઢ સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્ર ઘાતી કર્મોનો નાશ થતા પ્રગટે છે ॥ ૧૫ ॥

હવે સોળમી ગાથામા કેવળજ્ઞાનીને ચાર અઘાતી કર્મો કેવા હોય છે તે બતાવે છે—

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
મળી સીંદરીવત્ આકૃતિ માન જો;
તે દેહાયુષ્ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ પૂર્ણે મટિયે દૈહિકપાત્ર જો અ૦ ॥ ૧૬ ॥

તેરમી ભૂમિકામા અનત જ્ઞાન, અનત દર્શન અનત સુખ અને અનત વીર્ય પ્રગટે છે પણ હજી ચાર અઘાતી કર્મ મળેલી દોરડી જેવા વિદ્યમાન છે પણ તે બાધક નથી અઘાતી કર્મમા શાતા–અશાતા (વેદનીય) આદિ અલ્પ પ્રારબ્ધ બાકી રહે છે અને આયુષ્ય પૂર્ણ થતા સુધી તેની સ્થિતિ છે આયુષ્ય પૂરુ થતા દેહમા રહેવાની જીવની સ્થિતિ પૂરી થાય છે તેથી ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવ પ્રગટ થઇ સ્વતત્ર તત્ત્વ સિદ્ધ, બુદ્ધ મુક્ત થાય છે

જ્યા સુધી આત્માનુ યથાર્થ ભાન નથી ત્યા સુધી પર વસ્તુમા, દેહાદિમા પુણ્યાદિમા કર્તૃત્વ, મમત્વ અને સુખબુદ્ધિ ગયા નહીં મટી અજ્ઞાનપૂર્વક શુભ પરિણામ કરશો તો પાપાનુબંધી પુણ્ય બાધશે અને પરપરા નરક નિગોદમા જશે આત્માના ભાન–શ્રદ્ધા વિના ભવ ન ટળે

સાચા હિતની સમજણ વિના અનત કાળથી જીવને રખડવુ થયુ છે મટી અપૂર્વ ભાનવડે આત્મા પરથી જુદો જેમ

નેમ મા ા નરી તેરી આ મા કર્મબંધન અવસ્થામા રહ્યો થકો દેહ રહિત થા નથી એક દેહથી છૂટી બીજા દેહમા જતા ન ને તૈજસ અને કાર્મણ શરીર સાથે જ રહે છે વળી સમ્યગ્દર્શન વિના સહાગથી રૂપ રણી નતિકૂળતાના સંયોગો દેખાય

કારણકે નિદોષ જ્ઞાતાશક્તિ ભૂલીને પર સત્તાનો સ્વીકાર કરી ક્રમ બંધભાવમા ટકી રહ્યો છે તેથી પર વસ્તુમા સુખ બુદ્ધિ તથા ઇષ્ટ અનિષ્ટપણાની કલ્પના કરીને તે રાગી દ્વેષી થાય છે એ માને ભૂલીને પુણ્યાદિ પર ઉપાધિમા સુખ માન્ય છે જેવી માન્યતા તેવી રુચિ અને રુચિ તેવું વર્તન થયા વિના રહે નહિ પોતામા જ અનંત આનંદ ભર્યો છે તેનો વિશ્વાસ નથી તથી તે આનંદની ઊંધી અવસ્થા દુઃખ તથા અશાંતિ છે જ આત્મા સ્વય સ્વતંત્ર આનંદસ્વરૂપ છે તેની પ્રગટ અવસ્થા ન હોય ત્યા તેની બીજી અવસ્થા દુઃખ રૂપ છે તે જ સ્વભાવ દુઃખપણુ પોતાથી ન જ હોય પણ જીવ પોતાને ભૂલીને પરનુ મમત્વ કર્યું તેથી તે આનંદને ક્રોધ માન માયા અને લોભરૂપ અશાંતિપણે ઓળખ્યો એટલે સ્વાધીન સ્વરૂપનો [જ્ઞાતા સ્વભાવનો] જીવે નિરોધ કર્યો

સ્વભાવનુ અનંત સુખ છોડીને પુણ્ય-પાપ માન-અપમાનમા પરે ... હુ સુંદર છુ બીજાને આમ રાખતા મને આવડે છે હુ બીજાને સુખી કરૂ-દુઃખી કરૂ જીવાડુ મારૂ અથવા આમ વ્યવસ્થા રાખી દઉ એમ જે માને છે તે ચૈતન્યના શાંતિસ્વરૂપને ભૂલે છે જે પોતાને આધીન નથી એવા જડ સંયોગની વ્યવસ્થા રાખવાનુ માની રહ્યા છે તેઓ ઉપાધિરૂપ અશાંતિને આનંદ માની લે છે

નોકો એ બીજાની ખબર પૂછે, ત્યારે જવાબમા કહે કે આનંદ છે, અમને દુખ નથી પણ ધીરો થઇને વિચાર કરે કે મહા મોહે આત્માના આનંદને લૂટી લીધો છે ક્રોધ માન માયા અને લોભથી ક્ષણે ક્ષણે સ્વની હિંસા અને અશાંતિ થાય છે તે કોણ જુએ છે ? જેમ કોઇ ખૂબ દારૂ પીને મળમૂત્રમા પડ્યો-પડ્યો આનંદ માને છે તેમ આત્મજ્ઞાનથી રહિત મૂઢ જીવો પર વસ્તુમા આનંદ માને છે

કોઇ કહે છે કે અમે આત્માને દેહથી જુદો માનીએ છીએ, અને ધર્મક્રિયા કરીએ છીએ તો તે જૂઠ છે જેને પોતાની રુચિ કે વર્તમાન પરિણામની ખબર નથી તે ધર્મના નામે શુભ ભાવ કરે તો પાપાનુબંધી પુણ્ય બાંધે અને સાથે-સાથે મિથ્યાત્વ મોહનીયનું (ભવ અભિનાશનું) અનંતુ પાપ બાંધે

પોતાના અનંત આનંદસ્વભાવને ભૂલીને અનંત આનંદની ઉત્કૃષ્ટ રાધી અવસ્થામા-એટલે કે દુખ અશાન્તિ, ક્રોધ માન, માયા, લોભમા જે જીવ ટક્યો છે તે ક્ષણે ક્ષણે સ્વ આત્માની ભાવહિંસા કરે ? અનંતી અશાંતિમા સુખની કલ્પના કરે છે તે પોતાની જ અનંતી હિંસા છે પોતે પોતાને ભૂલીને પરાશ્રિત ધર્મ માને તેને પરાણે કોણ સમજાવી શકે ? પોતે ધીરજથી પોતાના આત્મગત પરિણામને ઓળખે અને અનાદિની ભૂલ ટાળે તો સુખ (ધર્મ) થાય.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે યુવાન વયે અપૂર્વ વૈરાગ્ય, ઉપશમ સહિત મોક્ષદશાની પ્રાપ્તિ માટે વિશાળ વીતરાગ સ્વરૂપના સદુપયોગ કર્યો હતો

વર્તમાન સઘાગણ બુદ્ધિવાળા જીવો આ જમાનો સ્વ તન્ત્રતાનો છે બુદ્ધિવાદનો છે અમારુ આમ માનવુ છે અમે તર્યુ પાર પામી શકીએ વગેરે ઘણા પ્રકારે સ્વચ્છંદથી જેના ચલેલા દેખાય છે દર્શનિશ ભ્રષ્ટ હોય તો તે પોતા વિર પણા મહાપણનુ સ્થાપન કરે છે અને વડીલોને આગ ગણે છે તથા ધર્મનુ લબાસ (ધર્તિંગ) લઈ બેઠા છે એમ બોલે કે જગી જે કદી પુણ્યની અનુકૂળતા હોય તો સ્વચ્છન્દતામા ખૂબ ફાવે ... પહોળો અને ટરી સાંકડી એવી દશા તેમની હોય છે ત્યારે જ્ઞાની ભાવના ભાવે છે કે હુ પૂર્ણ શુદ્ધ અસગ છુ પૂર્ણ પવિત્રતા પ્રગટ કરવાની રુચિમા સ સરતી રુચિને અવકાશ નથી પરમાણુ માત્ર મારુ નથી એમ જ્ઞાની સ્વરૂપની ભાવનામા નિશ્ચલ રોકાયા છે સ્વરૂપમા ત્યાં છે સસારથી નિર્મમત્વ થયા છે

અજ્ઞાની જીવો સસારમા દેહાદિ વિષયોની આસક્તિ (રુચિ) મા રોકાયા છે અને આ મે કર્યુ ... આમ કરી શકુ મે સુખી કર્યો મારાથી આ બધુ થાય છે એવા એવા પ્રકારે આત્માને અપરાધી તથા ઉપાધિવાળો જડવાદી પરાધીન અને પુદ્ગલનો ભિખારી તેઓ બનાવી દે છે (પોતે જ બને છે) તેઓને રાત્રે પણ સ્ત્રી ધન વ્યાપાર આદિના જ સ્વપ્ના આવે છે

જ્ઞાની ધર્માત્મા (શ્રીમદ્) ૨૮ મા વર્ષે તો અપૂર્વ અવ
એવી ભાવના ભાવે છે કે દેહાદિ ઉપાધિની યાતના
અને પૂર્ણ અસગ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરી અશરીરી

રુકે પરમ તત્ત્વની ગાઢ રુચિ વધતા સ્વપ્ના પણ તે સબ ધીના જ આવે રાત્રિ દિવસ આત્માને જ દેખે જાણે અને વિચારે, " હુ અશરીરી થઇ જાઉં, મહાન સંત મુનિવરોના સત્સંગમા બેઠો છુ, મોક્ષની મંડળી ભેગી થઇ છે, નગ્ન નિર્ગ્રંથ મુનિઓના ટોળા દેખાય છે," એ આદિ પ્રકારના જ જ્ઞાનીને સ્વપ્ના આવે

જેને સંસારની રુચિ છે, તેને તે જાતના વિચાર તથા વચન થયા વિના રહે નહી પુણ્ય-પાપ, દેહાદિના સર્વ સંસારી કાર્યો પોતાને આશ્રિત માનવા તે કર્તૃત્વભાવ છે, ઉપાધિરૂપ બંધભાવ છે હુ નિરાકુળ ચૈતન્ય આનંદમૂર્તિ છુ " ચૈતન્યરૂપ અનૂપ અમૂરત, સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો " એ સિદ્ધપદ ક્યારે અને કેવી રીતે પ્રગટે એજ ભાવના અંતરમા ખૂબ ઘોળાતા ચારિત્રગુણનો વિકાસ થઇ વીતરાગતા પ્રગટે છે સંસારી મોટી જીવ બાહ્ય ઉપાધિથી તથા ધર્મના નામે પાપાનુબંધી પુણ્ય વડે ફાલવા માગે છે, ત્યારે જ્ઞાની એમ માને છે કે હુ આનંદસ્વરૂપની સ્થિરતામા ફાલુ, એક પરમાણુ માત્રની ઉપાધિ રહેવા ન દઉ એવા અબંધભાવે વીતરાગ દૃષ્ટિવડે સ્વરૂપની સાવધાની વધારે છે, અને અપૂર્વ સ્થિરતા (જ્ઞાનની એકાગ્રતા) ને સાધે છે એ પવિત્રતાની રમણતામાં દેહાદિ પરમાણુમાત્રનો સબંધ ટળી જાય એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે ? તેની આ ગાથામા ભાવના ભાવે છે આ જ્ઞાનની અંતરંગ ભૂમિમા પામ્યા વિના કોઇ પણ મોક્ષમાર્ગ સાધને

તા—૬—૧૨ ૭૧

અહીં શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ કેમ પ્રગટ થાય તેની ભાવના છે જેમાં જેની રુચિ તે બાકું ન માગે જેને સંસારના ધન આબરૂ વગેરેની રુચિ છે તે રાગાદિ તૃષ્ણા દ્વારા પૂર્ણ પરિણાને ઇચ્છે છે અને તે જલદી પ્રાપ્ત થાય એવા મનોરથ (ભાવના) ભાવે છે તેનાથી વિપરીત સવળો પુરુષાર્થ જ્ઞાનીને હોય છે આ સંસાર એકાન્ત દુઃખે કરીને અજ્ઞાનમય અશાંતિની બળી જળી રહ્યો છે મારું આત્મસ્વરૂપ તેનાથી ભિન્ન બેહદ શાંતિ આનંદમય જ્ઞાનઘન છે એવું ભાન થતાં શુદ્ધ તત્ત્વસ્વરૂપની ભાવના થાય છે અને પૂર્ણની ભાવના (રુચિ) વધતી જાય છે

કેવળજ્ઞાન કેમ પ્રગટે તેની ભાવના શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી મગત અહીં વિચારે છે અને સિદ્ધદશાની ભાવના છે

પોતાનું પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મપદ જેવું છે તેની જ યથાર્થ પ્રતીતિ (સમ્યક્ શ્રદ્ધા) જ્ઞાન અને સુવિચારદશાથી સહજ આત્મસ્વરૂપનું વેદન ધર્માત્માઓ ચાખે છે તે પૂર્ણતાને લક્ષે પૂર્ણ થવાની ભાવના જ્ઞાની ભાવે છે ॥ ૧૬ ॥

હવે ચૌદમી અયોગી જિન ભૂમિકાની વાત છે

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્‌ગલ સંબંધ જો,
એવું અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તતું,
મહાભાગ્ય સુખદાયક પૂર્ણ અબંધ જો અ૰ ॥ ૧૭ ॥

જ્ઞાનાવરણ દર્શનાવરણ આદિ આઠ કર્મ એ પુદ્‌ગલ

ગજગ્લોનો સંયોગી સબધ હતો તે અને કેટલાકે હતા જુના ટળે અને નવા કર્મ બધાતે [illegible] અટકે છે નવા કર્મ બધાવામા નિમિત્ત [illegible] તે નિમિત્તનો પોતાનામા ભાગ [illegible] અસાવધાન થઇ પુણ્ય-પાપ ગગ [illegible] એ અજ્ઞાનભાવ (બધભાવ) છે એ રીતે [illegible] નવા શુભ-અશુભ કર્મ બાધે છે

આત્મા અબધ છે એટલે [illegible] લીને બધભાવમા ટળીને પોતે [illegible] ત્યારે બધા પડખાથી વિશેષ [illegible] સમ્યક્દર્શન) આત્મા પ્રગટ કરે ત્યારે [illegible] નો પુરુષાર્થ વધતા વધતા છેવટ [illegible] જ્યારે કેવળજ્ઞાન પ્રગટે છે ત્યારે [illegible] જિનેશ્વર ની પ્રાપ્ત કરે છે ચૌદમા [illegible] બાકીના ચાર અઘાતી આવરણ [illegible] [અ, ઇ ઉ, ઋ લૃ] કહીએ તે [illegible] પાચ હ્રસ્વ ચુ અયોગ ગુણસ્થાન છે ત્યા [illegible] વખત [illegible] ગણુ કે ત્યા કોઇ પણ પરમાણુનો [illegible] તે પાચ હ્રસ્વ સ્વરો બોલવા જેટલો [illegible] ગોત્ર અને વેદનીય એ ચારે [illegible] મુક્ત સિદ્ધ દશાને પામે છે

તેરમે ગુણસ્થાને સાક્ષાત્ સર્વ[illegible] ત્તા, યોગનુ કપન હોવાથી [illegible]

થાય છે તે જ સમય કર્મ ક્ષેત્રસ્પર્શના પામીને છૂટી જાય કે તેરમી ભૂમિકા પ્રાપ્ત થતા આ જડ દેહના રજમણા અતિ ઉજ્જવલ સ્ફટિક જેવા સ્વચ્છ થઈ જાય ક અને જમીનથી પાંચ હજાર ધનુષ ઊંચે સહજપણે (ટેકા વગર) દેહનુ વિચરવુ થાય ક

તીર્થંકર નામ કર્મની ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિનો ઉદય હોય તો ઇન્દ્રો વડે સમવસરણ (ધર્મસભા) ની અલૌકિક આ શ્ચર્યકારક રચના થાય છે ત્યા ગધકુટી રત્નજડિત સિંહાસન અશોકવૃક્ષ માન સ્તંભ આદિ ઘણા પ્રકારની અતિ સુન્દર રચના થાય છે સો ઇન્દ્રો ભગવાનની ભક્તિ કરે છ ના યક જીવોને અતિ ઉપકારી નિમિત્ત એવી દિવ્ય વાણીનો ધ્વનિ ૐ (ઓમ કાર) છૂટે છ આના સાક્ષાત્ પ્રભુ વર્તમાનમા પચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમા બિરાજે છે તમના દેહની સ્થિતિ પૂર્ણ થતાં અયોગી અસગ અવસ્થા (ચૌદમી શ્રેણિ) પૂર્ણ થઇ સિદ્ધ શિલાની ઉપર તેઓ શાશ્વત ધ્યાનદમા બિરાજે છે

સર્વ જીવ કે સિદ્ધ સમ જે સમજે તે થાય ક

દરેક આત્મામા અનુપમ અતીન્દ્રિય બેહદ સુખ શક્તિ પણ છે સ્વભાવ જ સુખરૂપ છે સ્વાધીન છે જો ન હોય તો કદી પ્રગટ થઇ શકે નહીં છે તે જાતની શ્રદ્ધા જ્ઞાન અને સ્થિરતાવડે જે છ તે પ્રગટ થઇ શકે ક તે વિના બીજા કોઈ ઉપાયથી મોક્ષ નથી આમા પરથી ઇન્દ્રિયોથી ક્રિયાનુ ન આયુ પુણ્યથી નહીં મનના શુભ પરિણામથી નહીં દેહથી ન પણ આત્મામા જ્ઞાન પ્રગટ કરતુ અને જ્ઞાનરૂપ ટ વાનુ

આવ્યું. શ્રીમદ્ આ જાતની ભાવના અંતર રમણતા સહિત ભાવતા હતા. તે ભાવના એક દેહ પછી પૂર્ણ કરવાની છે, તેનો આ નિઃસંદેહ કોલકરાર છે. 'અપૂર્વ અવસર' માં સાધક સ્વભાવને બરાબર મલાવ્યો છે, ક્રમે ક્રમે શ્રેણી લીધી છે. દર્શનમોહનો ક્ષય કર્યા પછી સાધક દશામાં આગળ વધતાં ક્ષપકશ્રેણિ-આઠમી ભૂમિકાથી શરૂ કરી ચારિત્રમોહ કર્મના ઉદયનો ક્ષય થતો જાય છે. બારમી ભૂમિકા ક્ષીણમોહની છે. ચાર ઘાતીકર્મોનો ક્ષય થતાં સર્વજ્ઞ પદ-તેરમી ભૂમિકા-પ્રગટે છે; અને પછી ચૌદમી અયોગી ભૂમિકા વર્તે છે. આવી મહા ભાગ્યવંત પૂર્ણ સુખદાયક અબંધ દશા પ્રગટ થાય, એવો સ્વકાળરૂપ 'અપૂર્વ અવસર' ક્યારે આવે તેની આ ભાવના છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત થતાં આત્માની અવસ્થા કેવી હોય છે, તે જણાવે છેઃ-

એક પરમાણુમાત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંકરહિત અડોલસ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલઘુ અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અ૦ ॥ ૧૮ ॥

ચક્ષુમાં જેમ એક રજકણ પણ ન ચોટે, તેમ ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય જ્ઞાનઘનસ્વરૂપ નિબિડ છે, તેમાં કોઈ પરમાણુનો સ્પર્શ નથી. તેને ભૂલીને, આત્માને પુણ્યવાળો, રાગદ્વેષાદિ ચીકાશવાળો, સ્પર્શવાળો કે બંધનવાળો માનવો તે મિથ્યાદર્શનશલ્ય છે. આત્મા સ્વભાવે સિદ્ધ ભગવાન સમાન છે, તેથી અવિનાશી, શુદ્ધ ચૈતન્ય માત્ર, જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા, પૂર્ણ-

શાંતિ સમતા અને આનંદમય શક્તિરૂપે છે, તે શક્તિરૂપ બેહદ સ્વભાવ પૂર્ણપણે નિર્મળ થતાં એક પરમાણુમાત્રનો સંયોગી સંબંધ પણ રહેતો નથી, એવો વસ્તુનો સહજ સ્વભાવ છે. આવા અસંબંધ સ્વભાવની યથાર્થ પ્રતીતિ જે આત્મામાં વર્તે, તેને એક રજકણમાત્રનો બંધ પાલવે નહીં. આ સમ્યક્‌દર્શનનું સ્વરૂપ છે. આવો નિઃશંક અભિપ્રાય ટકાવી રાખવાની શક્તિ ચોથા ગુણસ્થાનથી શરૂ થાય છે.

હું સિદ્ધ સમાન શુદ્ધ, અસંબંધ છું, શુભ કે અશુભ કર્મના કોઈપણ રજકણનો સંબંધ મારે નથી એવી દૃષ્ટિથી પૂર્ણ થવાના લક્ષે સ્વરૂપનો ઉત્સાહ વધારે છે, અને એ દૃષ્ટિનું જોર વધતાં સમ્યક્ત્વ સહિત અપ્રતિહતભાવે ચારિત્રની રમણતામાં (સ્થિર ઉપયોગમાં) એકાગ્રતા વધતાં પરમાવગાઢ સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ થાય છે, ત્યારે નિશ્ચલ પૂર્ણ પવિત્ર વીતરાગ દશારૂપ શુદ્ધ સ્વભાવ પ્રગટે છે.

ભગવાન આનંદઘન ચૈતન્ય પ્રભુમાં એક પરમાણુમાત્રનો સ્પર્શ નથી, ઉપાધિનો અંશમાત્ર પણ નથી, એવું તેનું મૂળ સ્વરૂપ છે, માટે તે જાતની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને સ્થિરતાવડે નિજ-પદ પ્રગટ થાય છે એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવે! તેની અહીં ભાવના છે.

ધર્માત્મા પોતાને અસંબંધ, શુદ્ધ માને છે, અને સાથે તે જાતનો નિઃશંક અભિપ્રાય ટકાવી રાખવાનો પુરુષાર્થ વધારતા રહે છે. અશરીરી થવા માટે માત્ર મોક્ષની જ તેને અભિલાષા; તેથી સંસારના કોઈ પદાર્થની કે પુણ્યાદિની ઇચ્છા માત્ર

તેને નથી. ઉપાધિથી પોતાને ઓળખાવવો પડે તે શરમ છે, એમ ધર્માત્મા માને છે. ત્યારે અજ્ઞાની જીવ એવીરીતે પોતાનું અહંત્વ વધારે છે કે, હું સુંદર, હું પુણ્યવાળો, ધન, કુટુંબ, આબરૂવાળો છું, એ આદિ પ્રકારે પોતાને રૂડો માન્યા કરે છે.

આત્મા અતીન્દ્રિય, નિરાકુળ, શાંત, સમતાસ્વરૂપ, પરથી જુદો છે; તેને ભૂલીને ઉપાધિમાં સુખની કલ્પના કરે, અને પોતાની જાતથી વિરૂદ્ધ જડ કર્મની વિકારી અવસ્થાથી આત્માને ઓળખાવે તે મહાકલંક છે. પુણ્યાદિ સંયોગ હોય તે પણ પવિત્ર ચૈતન્યમૂર્તિ ઉપર અશુચિમય ગૂમડાં છે; ચૈતન્ય નિરોગી તત્ત્વ છે, તેને કર્મની ઉપાધિવાળો ઓળખાવવાનો ધર્માત્માને ખેદ છે. ધર્માત્મા તો નિરંતર ભાવના ભાવે છે કે હું અશરીરી, મુક્ત દશાવાળો ક્યારે થઈ જાઉં. દેહાત્મબુદ્ધિવાળા જીવને પરવસ્તુમાં સુખબુદ્ધિ રહે છે, દેહાદિની મમતા તથા સગવડતા પોષવામાં જ પોતાનું જીવન માને છે, અને સર્વ શક્તિનો દુરૂપયોગ કરે છે; ત્યારે ધર્માત્મા મુનિ જંગલમાં એકાકી, દેહની મમતા રહિત વિચરે છે. કદી સિંહ આવીને આ દેહને ફાડી ખાઓ, કે દેહ છેદાઈ જાઓ, ભેદાઈ જાઓ, અથવા આ દેહનું ગમે તે થાઓ, તેથી મારા જ્ઞાનને અને સમાધિને બાધા નથી એમ તે ગણે છે. આવે અવસરે આત્માની અનંત શક્તિ પ્રગટ કરી જેઓ માલ કાઢી ગયા અને કાઢી જાય તેઓને ધન્ય છે. મનુષ્ય દેહની તે સાર્થકતાને પણ ધન્ય છે. એમ ધર્માત્મા દેહની મમતા છોડી મુક્ત થવાની ભાવનાને બળવાન બનાવે છે. એક ક્ષણમાત્ર સંસારમાં રહેવાની કે [illegible] રાખવાની [illegible] નથી. પોતાના સ્વરૂપલક્ષે [illegible]

વિચાર અને રુચિ વધારતો તથા અબંધ ભાવ ટકાવતો, તે ક્ષણે ક્ષણે અનંત કર્મની નિર્જરા કરે છે, અને મોક્ષમાર્ગને સાધે છે મોક્ષ સમીપ આગળ વધતો જાય છે, ત્યારે અજ્ઞાની જીવ બંધભાવે સંસારની ચાર ગતિમાં રખડવાનું સાધે છે

કોઈને શંકા થતી હોય કે નિગોદ, નરક, દેવલોક વગેરે નથી, તો તેનું હોવાપણું એટલે કે પરલોકઆદિની સાબિતી અનેક ન્યાય, દૃષ્ટાંત, યુક્તિ અને પ્રમાણથી નક્કી થઇ શકે છે

'આત્મા નિત્ય છે' તેને ભૂલીને પોતાને દેહાદિની યોગ્યતાવાળો રાગદ્વેષવાળો, પુણ્યવાળો બંધનવાળો માન્યો છે, પણ સ્વાધીન, નિર્દોષ, જ્ઞાતા–દ્રષ્ટા, સાક્ષી, પરથી જુદો જીવે પોતાને માન્યો નથી તેથી પરવસ્તુમાં [ઉપાધિમાં] પ્રેમ વર્તે છે દેહાદિ, પુણ્યાદિથી પોતાને ઓળખવામાં તે હર્ષ માને છે જો કે એ (દેહાદિ તથા પુણ્યાદિ) ચેતન માથે કલંક છે, કલંકને શોભા માને તેનો છૂટકારો ક્યાંથી થાય? માટે પ્રથમ તત્ત્વની સમજણનો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આત્મા ત્રિકાળ શુદ્ધ, અબંધ સ્વભાવવાળો છે તેને પર નિમિત્ત આધીન બંધવાળો, ઊણો, હીણો કે વિકારી માનવો તે મોટામાં મોટું પાપ [મિથ્યાદર્શન] છે, સ્વરૂપની હિંસા છે, અને અનંત ભવમાં રખડવાનું તે મૂળ કારણ છે

દરેક વસ્તુ [પદાર્થ] સત્ છે, 'છે' તે ત્રિકાળ હોય, સ્વતંત્ર હોય, કોઈ વસ્તુ સ્વભાવે વિકારી મલિન હોય નહીં સોનામાં તાંબુ હોય તેથી કાંઈ સોનું સોનાના કારણે મલિન કહેવાય નહીં તેવી રીતે આત્માનો સ્વભાવ શુદ્ધ છે, અબંધ છે તેને જીવે પરના નિમિત્તનો સ્વીકાર કર્યો છે, અને માન્યુ

છે કે હું બંધવાળો છું, રાગવાળો છું; પણ જો એમ જ હોય તો જીવ બંધનથી કદી છૂટી શકે નહીં, ક્રોધ ટાળી ક્ષમા કરી શકે નહીં; પણ તેમ [ક્રોધ ટાળી ક્ષમા] થઈ શકે છે, માટે સંસારનો પ્રેમ છોડીને પરમાર્થ માટે જે નિવૃત્તિ ન લે તેનું જીવન વૃથા જાય છે. આખી જિંદગીમાં આત્મા સંબંધી વિચાર કે સત્સમાગમ ન કર્યો તેને આત્માની રુચિ ક્યાંથી થાય ?

શ્રીમદે નાની ઉમરમાં લખ્યું છે કે– 'હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું ?' આ વાતનો વિચાર જેને અંતરથી જાગે છે તેને ભવનો અંત કેમ ન થાય ? અનંત કાળની અશાંતિ, પરાધીનતાની જેને કાળજે વેદના લાગી છે, તેને પોતાના આત્માની દયા આવે છે, અને પોતામાં પાત્રતા લાવી શુદ્ધ સ્વરૂપ સન્મુખ પોતાને કરે છે.

જુઓ તો ખરા ! શ્રીમદ્‌ને ઝવેરાતના ધંધાનો યોગ હતો, છતાં નિવૃત્તિને ઇચ્છતા, અપૂર્વ ભાવના ભાવતા હતા કે, આ દેહાદિનો સંયોગ નહિ રે નહિ ! આ ઉપાધિમાત્ર મારે ન જોઇએ; પૂર્ણ શુદ્ધાત્મા વિના કાંઈ મારું નથી. મારું પૂર્ણ સિદ્ધપદ ક્યારે પ્રગટે ! એ લક્ષે એ જાતના પુરુષાર્થમાં જ નિરંતર વર્તતા હતા. એ અપૂર્વ રુચિ અને પૂર્ણ પવિત્ર થવાની ભાવનાનો ઉત્સાહ અને કેવળ નિજ સ્વભાવમાં અખંડપણે નિશ્ચલ રહેવાની ભાવનાનું ફળ એ છે કે, એક ભવ પછી મોક્ષદશાને પ્રગટ કરી પૂર્ણ પવિત્ર, નિરાકુળ શાંતિસ્વરૂપ, પોતાના અનંત આનંદને તેઓ પામશે.

લોકોને [illegible] છે, પણ સુખનું કારણ

નથી, દુખ ગમતુ નથી પણ દુખનુ કારણ 'મોહ' છોડતા નથી, દેહાદિની આસક્તિ છોડવી ગમતી નથી; અરીસામા રૂપ જોઈ મલકાય, દેહને ઠીક રાખવા માટે અહંમમત્વ કરતો અનેક વિચિત્ર કલ્પના કરે છે તે ઉપાધિમાં સુખ માને છે, અને એ અશુચિમય કલક-(દેહ) ને સર્વસ્વ માની ગાડો થાય છે, અને આકુળતાને સુખ માને છે જ્ઞાની તેવા જીવને કહે છે કે તુ દેહાદિ, રાગદ્વેષ તથા પુણ્ય-પાપથી જુદો છો એક વાર એ જડ પ્રકૃતિના વસ્ત્રથી જુદો થઇ નાગો-(સર્વ પરભાવથી મુક્ત) થા, તો ખબર પડશે કે, તારા સ્વભાવમા ઉપાધિમાન નથી એકવાર મોહકર્મની અસરથી જુદો થઇ સ્વરૂપ સન્મુખ થા, તો તારો ચૈતન્ય ભગવાન જ તારી રક્ષા કરશે એટલે તુ સ્વરૂપમા સાવધાન રહીશ આમ વસ્તુસ્થિતિ સ્પષ્ટ હોવા છતા જગતને સસારની ઉપાધિનો પ્રેમ છૂટતો નથી ત્યારે જ્ઞાની ધર્માત્મા પોતાની અસગ દશા પ્રગટ કરનાની ભાવના ભાવે છે કે, "એક પરમાણુમાત્રની ન મળે સ્પર્શતા, પૂર્ણ કલક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો, શુદ્ધ નિરજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય," એવો હુ કયારે થઇશ?

આ જાતની ભાવનામા જે જાગતુ જીવન જીવે છે તે મનુષ્ય ભવમા રહી પોતાની સ્વાધીન દશા ઉઘાડી માલ કાઢી ગયા અને કાઢી જાય છે સસારની રુચિ છોડયા વિના આ પરમ તત્ત્વ કેમ સમજાય? પુણ્યાદિ પરવસ્તુમા જેને સુખબુદ્ધિ છે તેને સસારની અરુચિ અને સાચી સમજણ કયાથી થાય? સ્વરૂપની ઓળખાણ થયા વિના ઊંધો ભાવ ટળે નહીં, માટે દેહાદિની આસક્તિ ઘટાડી સત્સમાગમ કરવો યોગ્ય છે.

અનંત કાળની ભૂલ અને અનંત કર્મની ઉપાધિના આવરણમાં (મોહનિદ્રામાં) પડેલો ચૈતન્ય એકવાર જાતે જાગૃત થઇ ગુલાંટ મારે કે હું, સર્વ ઉપાધિ રહિત છું, કર્મકલંકથી જુદો-અસંગ છું, રાગ-દ્વેષ, પુણ્ય-પાપાદિ પરમાણુમાત્ર મારા સ્વભાવમાં નથી; એમ સ્વભાવનું ભાન કરીને પૂર્ણ પવિત્રતાના અપૂર્વ સ્વભાવનું વેદન લાવીને કહે કે હું છું તેવો થાઉં. એ જાતનો અતીન્દ્રિય પુરુષાર્થ પૂર્ણતાના લક્ષે કરી, એ જાતની ભાવનાની રુચિવડે સ્વરૂપની સ્થિરતા કરીને અનંત આત્માઓ પૂર્ણ કલંક રહિત, શાશ્વત, સહજાનંદ સ્વરૂપ મોક્ષદશાને પામ્યાં છે, પામે છે અને પામશે.

હવે, 'શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય' એ પદનો અર્થ કહેવામાં આવે છે.

'શુદ્ધ નિરંજન' એટલે મળ-મેલનું અંજન ન હોવું;

'ચૈતન્યમૂર્તિ':-તેમાં, ચિદ્ ધાતુ છે તેથી તેનો અર્થ એ થાય છે કે કેવળ જ્ઞાનનો ઘન. જેમ મીઠાનો ગાંગડો એક ક્ષાર રસની લીલાના અવલંબન વડે ક્ષાર રસથી જ ભરચક ભર્યો પડ્યો છે, તેમ જે એક જ્ઞાન સ્વરૂપને અવલંબે છે તે કેવળ જ્ઞાનરસથી ભરચક ભર્યો પડ્યો પોતાને અનુભવે છે. જેનો સ્વભાવ ખંડિત કરવા કોઈ સમર્થ નથી, જે સ્વભાવથી જ પ્રગટ છે, કોઇએ રચ્યું નથી અને હંમેશાં જેનો જ્ઞાનાનંદ વિલાસ પ્રગટ છે, તે અરૂપી વસ્તુ ચૈતન્યરૂપ છે તેથી જીવને ચૈતન્યમૂર્તિ કહેવામાં આવે છે.

'અનન્યમય':-જેના જેવો બીજો કોઈ નહીં, અનંત સિદ્ધ

આત્મા શુદ્ધ બુદ્ધ એક સ્વભાવને ધારણ કરવાવાળા છે, દે
આત્મા સિદ્ધ જેવા છે

હવે ચોથુ પદ 'અગુરલઘુ અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો' ને
અર્થ —અગુરુલઘુ એ નામનો એક ગુણ છે તે છએ દ્રવ્યોમ
છે, આત્મા અને જ્ઞાનગુણ અભેદ વસ્તુ છે, તે જ્ઞાનગુણમ
આત્માના અનંત ગુણો (ધર્મો) સમાઈ જાય છે, તેની ચેતન
રૂપ હાલત અનાદિ અનંત છે આ જીવદ્રવ્યનુ પરિણમન ઉત્
ષ્ટપણે હીણુ [નિમરપણે] પરિણમે તો નિગોદમા જાય ત્યાં
જ્ઞાનશક્તિ ઘણી ઢંકાઈ જાય છે, તો પણ સ્વગુણનો એક અંશ
પણ અન્યપણે-જડપણે થતો નથી, અને પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વભાવ
પ્રગટ થતા સ્વગુણ ઉત્કૃષ્ટપણે [પૂર્ણપણે] પરિણમતો હોવા
છતા પોતાના એકરૂપ સ્વદ્રવ્યની મર્યાદા ઉલ્લંઘીને અન્ય દ્રવ્યમા
કે બીજા આત્માના પ્રદેશોમા આત્માનો ગુણ ફેલાઈ જતો નથી.
એવા મધ્યમ પરિણામ અગુરુલઘુ ગુણના કારણે છે અન્ય
ગુણ કે અન્ય દ્રવ્ય અન્યપણે ન થાય એ પણ અગુરુલઘુ
ગુણનુ કાર્ય છે

દરેક વસ્તુ જેવી છે તેવો સ્વભાવ અને ગુણ-પર્યાય હોય
છે આ ગુણને સ્વભાવપર્યાય પણ કહેવાય છે આ ગુણથી
મનુષ્ય દેહમા રહેલો આત્મા સ્વગુણોને પ્રગટ કરીને પૂર્ણ
શુદ્ધતાને પામે છે, તે ગુણના ઉપચારથી મનુષ્યપર્યાયનો મ
હિમા છે અને જે અગુરુલઘુ ગુણ કહ્યો છે તે સ્વસત્તાને
[આત્માનો] એક ગુણ છે

અમૂર્ત એટલે વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ રહિત, એવો અમૂર્તિક

અરૂપી) જીવ પદાર્થ છે

'સહજ પદ રૂપ જો,' એટલે જે છે તે સહજ સ્વભાવે
અનંત આનંદ સ્વરૂપ, જેમ છે તેમ પ્રગટવુ, સ્વાભાવિક સિદ્ધ
સ્વરૂપ પૂર્ણ આત્મપદ જે અવિનાશી સહજાનંદ શુદ્ધ સ્વરૂપ
, એ હાલત જલદી પ્રગટો એવી આ ગાથામા ભાવના છે

ચૌદમી ભૂમિકાથી છૂટીને ચૌદ બ્રહ્માંડ ઉપર આઠમી પૃથ્વી
તે ઉપર આત્મા પોતાના ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવના કારણે
થઈ રહે છે આત્મા સૂક્ષ્મ, હળવો છે તેનો ઊર્ધ્વગમન
સ્વભાવ છે

અહીં કોઈ પૂછે કે આત્માનો ઊંચો જવાનો સ્વભાવ છે,
તો આજસુધી ઊંચે કેમ ન ગયો? તેનો ઉત્તર એ છે કે દરેક
જીવ ઉચ્ચપદ ઇચ્છે છે છતા પોતાના અજ્ઞાનના કારણે દેહાદિ
પરવસ્તુમા રાગ દ્વેષ મોહવડે ઉપાધિરૂપ કર્મબધનમા અટકયો
જ્યાસુધી સ્વ-સન્મુખ પૂર્ણપણે સ્વરૂપસ્થિરતા ન કરે
ત્યાંસુધી પોતાનો ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવ પ્રગટ થતો નથી પૂર્ણ
શુદ્ધ થતા શક્તિરૂપે મોક્ષસ્વભાવ હતો તે પ્રગટ થતા તે જ
સમયે ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવ નામની શક્તિ પ્રગટ થાય છે દેહાદિ
બંધનથી છૂટયા પછી તેનુ નીચે રહેવુ શકય નથી આત્મા
અરૂપી સૂક્ષ્મ છે, હળવો છે, હળવી ચીજ ઉપર જ જાય
માટીનો લેપ લગાડેલ તૂબડીને કૂવામા નાખો તો તે ડૂબી જાય
, પણ માટી ધોવાતાં તૂબડી ઉપર આવે છે, તેમ ચૈતન્ય
ભગવાન આત્મા ઉપર આઠ કર્મ પુદ્ગલના પરમાણુઓનો બધ
હતો ત્યાસુધી તે સસારમા હતો, પણ તેનો જ્ઞાન ધ્યાનથી નાશ

કર્યો, તેથી પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપે ચૌદ રાજલોક છેડે સિદ્ધશિલા આઠમી પૃથ્વી ઉપર બિરાજે છે. ॥ ૧૮ ॥

હવે આત્માની સિદ્ધપર્યાય પ્રગટે તે સમયે કેવી દશા હો છે, તે જણાવે છે.

પૂર્વ પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો;
સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અ૦ ॥૧૯॥

પૂર્વ પ્રયોગાદિ કારણોમાં એક ન્યાય ઘટે છે. અનાદિ કાળનો અજ્ઞાનભાવ હતો તેને ટાળતાં સમ્યક્દર્શન (આત્મજ્ઞાન) દશા પ્રગટે છે; અને ત્યારે પૂર્ણ શુદ્ધતા (મોક્ષસ્વભાવ) ની અવસ્થા પ્રગટ કરવા માટે સ્વ સ્વરૂપે વર્તવાનો એટલે કે જ્ઞાનની સ્થિરતા–રમણતારૂપ પુરુષાર્થ જીવ પ્રગટ કરે છે. આ ગુણ-શ્રેણીરૂપ અંતરંગ ધ્યાનમાં પ્રયત્ન તે પૂર્વ પ્રયોગ છે; અને તેવડે પૂર્ણ શુદ્ધસ્વરૂપ પ્ર... સહજે
નિમિત્તની અપેક્ષા ... થયું. ક્ષેત્ર
તે વ્યવહાર છે, ... ક્ષેત્રને ... તેમ કહેવું
નિશ્ચય સ્વભાવમાં ... શક્ષેત્ર ... સ્વક્ષેત્રમાં
આઠમી પૃથ્વી ... સમયમાં
સ્થિર રહે છે. ... સ્વદ્રવ્યમાં

પૂર્વ પ્રયો...

(૧) બાણ...

...) ચક્ર...

[illegible] તુંબડા જેવી ની ફૂંક છેને આ ઊંચે ઉડે છે, તેમ કર્મ [illegible] આર તુંબો હળવો ચૈતન્યની ભૂમિકાના તાંથી ફાટયો ત્યારે [illegible] સહેજે આકાશમા ઊંચે જવુ થયુ, અને ફરી નીચે આવવાનુ કોઈ કર્મ નિમિત્ત ન રહ્યુ

(૩) અગ્નિશિખા – જેમ અગ્નિની જ્વાળા આકાશ તરફ ઊંચે જાય છે તેમ

(૪) તૂમડીના [illegible] જેમ જે પાછળ અઢારની ના [illegible] થામા [illegible] છે [illegible] એકદેશી હોય છે, તેથી સર્વથા [illegible] ન [illegible] તેનુ [illegible]

[illegible] પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો' એટલે ચૈતન્યરૂપ સિદ્ધ આત્મા દેહનુ [illegible] તે અસખ્યાત પ્રદેશ છે, તે [illegible], શિવસુખમા શુ અને દીપતો છેલ્લા મનુષ્ય દેહ જેવડા આ [illegible] [illegible] ચૈતન્યમૂર્તિ પોતાના સ્વરૂપમા–સિદ્ધલોકમા નિશ્ચલ નિરાબાધપણે સદાય સ્વતત્રપણે ટકી રહે છે; ફરીને જન્મ [illegible] નથી, એ નિરાળો નિયમ છે

સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો' એનો પોતાના આત્મામાં સ્થિત રહેવુ શ્રી આનદઘનજીનુ એક કાવ્ય છે કે –जहा सिद्धका मेला [જ્યાં સિદ્ધોનો મેળો છે] જે ક્ષેત્રમાં અનત સિદ્ધ જીવો છે, ત્યા એક આત્મદ્રવ્ય બીજા આત્મદ્રવ્યમા મળી જતુ નથી પણ સ્વતત્રપણે સ્વ સત્તા ટકાવીને નિરતર રહે છે કેવી રીતે? તો કે,

'સાદિ અનત અનત સમાધિ સુખમા,
 [illegible], જ્ઞાન અનત સહિત જો.'

મોક્ષપર્યાય શક્તિપણે હતી તેનો ઉત્પાદ થયો એટલે કે મોક્ષ સ્વભાવ પ્રગટ થયો તે પરમાત્મપદ પ્રગટયુ તે આદિ થઈ હવે અનતકાળ સુધી સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વતપદે નિજ અનત સુખ ભોગ એટલે કે નિરાકુળ સ્વભાવનો અવ્યાબાધ આનદ લેશ તેથી તે અનત છે

જીવોને સુખ જોઈએ છે તે અનત સુખ આરોગ્ય બોધિલાભથી [आरुग्ग बोहिलाभ] પ્રાપ્ત થાય છે માટે પ્રથમ સમ્યકૂદર્શનનો ઉપાય કરવો સમ્યગ્દર્શન થતા સમાધિ પ્રગટે છે સમાધિના દશ બોલ શાસ્ત્રમા ક્હ્યા છે તેમા પ્રથમ સમાધિબોલ પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો યથાર્થ અનુભવ થવો તે છે અને છેલ્લો દશમો બોલ સમાધિ મરણ છે એટલે પડિત વીર્ય સહિત જ્ઞાન સમાધિ અને સ્વરૂપ સ્થિરતા સહિત છેલ્લા દેહનુ છૂટવુ તે છે અને પૂર્ણ સ્વરૂપસમાધિ તે સાદિ અનત અનત સુખમા સદાય રહેવુ તે છે એવા અપૂર્વ અવસરની અહીં ભાવના છે

આત્માનો સ્વસ્વભાવ અનત આનદ સુખરૂપ છે પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપની શ્રદ્ધા જ્ઞાન અને સ્થિરતાવડે જે શક્તિરૂપ મોક્ષ સ્વભાવ હતો તે પ્રગટ થતા સહજ આનદનો સ્વાદ આવે છે

ચણાનુ દૃષ્ટાત -જ્યારે ચણો કાચો હોય છે ત્યારે સ્વાદે તે તૂરો લાગે છે અને વાવીએ તો ઊગે છે પણ જ્યારે તેને શેકી નાખવામા આવે ત્યારે સ્વાદે મીઠો લાગે છે અને વાવીએ તો ફરી ઊગતો નથી ચણાનો તે સ્વાદ (ગુણ) તાવડામાથી થી કે બીજા કોઈમાથી પ્રગટ થયો નથી પણ ચણામા

જ અપ્રગટ શક્તિપણે હતો તે ચણામાથી પ્રગટ થઈ સ્વાદ આપે છે, તેમ શ્રદ્ધા, જ્ઞાનની રમણતાથી કર્મબધનની ચી કાશ ટાળીને વીતરાગ દશા પ્રગટ કરે તો પોતાનો અનત આનદ જે શક્તિરૂપે છે તે પ્રગટ સ્વાદ આપે અને ફરી સસારબીજ ઊગે નહીં

પ્રશ્ન —સાકર ખાય તેના ગળપણનો સ્વાદ આત્માને કેમ આવે છે?

ઉત્તર —આત્મા ગળ્યો થઈ જતો નથી અરૂપીમા સ્પર્શ નામનો મૂર્તિક ગુણ નથી આત્મા ગળપણનુ જ્ઞાન કરે છે, તેથી આત્મામા કઈ સ્વાદ પેસી જતો નથી, સાકરનો સ્વાદ કોઈ લેતુ નથી, પણ તેના સ્વાદને જ્ઞાની જાણે છે અને અજ્ઞાની તેમા રાગ કરે છે સાકર જડ (રૂપી) છે, આત્મા અરૂપી છે છતા જાણે હુ ગળ્યો થઈ ગયો હોઉ, એમ માની અજ્ઞાની રાગને વેદે છે એટલે કે તે સબધીનુ ઊધુ જ્ઞાન કરી રાગરૂપ હર્ષને ભોગવે છે રાગ તે દુખ છે, આત્માનો સ્વભાવ શાત આનદમય છે, પણ પોતાને ભૂલીને હુ ઉપાધિવાળો, અશાતિ વાળો છુ એમ અજ્ઞાની જીવ માને છે, તોપણ જે આનદ–શાતિ સ્વભાવ છે તે બળી જતો નથી જેમ કાચા ચણામા સ્વાદ અપ્રગટ છે, તે શેકતા તેમાથી જ પ્રગટ થાય છે, તેમ ચેતનમા આનદ, શાતિ, બેહદસુખ શક્તિરૂપે અપ્રગટ છે, તે યથાર્થ વિધિથી પ્રગટ થાય છે

ભગવાન આત્મા કેવળ આનદમૂર્તિ છે, તેને ભૂલીને ઊધો સીધો કે વિપરીત જે માને છે, તે રાગદ્વેષનો કર્તા થાય છે,

અને સુખ દુ ખની કલ્પનાથી વ્યાકુળ બની હર્ષ શોકને ભોગવે છે પોતાના જ્ઞાનમાં અસ્થિરતા ભોગવે છે, પણ પરને કોઈ આત્મા વેદતો-ભોગવતો નથી સ્ત્રી ધન આબરૂ, દેહાદિ, રાગ દ્વેષ કે કોઈ પરવસ્તુ આત્મામા પેસી ગઈ નથી પોતે અતીંદ્રિય શાશ્વત છતા પોતાને ભૂલીને પરવસ્તુમા રાગ દ્વેષવડે પોતાપણુ સ્થાપે છે અને હર્ષ શોકરૂપ પોતાની વિકારી અવસ્થાને ભોગવ છે વીંછી કરડે તેથી દુ ખ થાય છે એમ માને છે એ દેહની મમતાનો રાગ છે કાઈ વીંછીના ઝેરના પરમાણુ-રૂપી રજકણ તે અરૂપી જ્ઞાન આત્મામા પેસી ગયા નથી, પણ આત્મા પોતાને ભૂલીને દેહમા આત્માનો આરોપ કરીને હુ દુ ખી છુ એમ માને છે પોતે પોતાને પરરૂપ થયો માને છે પણ તેવા થઈ જતો નથી જો પરભાવરૂપે થઈ જતો હોય તો પછી પોતે ક્ષમા શાતિ આનદ જ્ઞાન વગેરે સ્વગુણરૂપે થઈ શકે નહીં જ્ઞાનપણે આત્મા સદાય પ્રગટ છે છતા તેમા બીજુ માનવુ કે પરનુ કર્તૃત્વ-ભોક્તૃત્વ માનવુ તે અજ્ઞાન ભાવ છે, માટે સિદ્ધ થાય છે કે મોક્ષ તે આત્માનો સ્વભાવ છે, બધ એ ઉપાધિભાવ છે સ્વભાવ નાશ નથી બેહદ આનદ, બેહદ સુખ બેહદ શ્રદ્ધા અને અનત સામર્થ્યથી આત્મા પૂર્ણ છે જેનો સહજ સ્વભાવ શુદ્ધ જ છે તે સ્વભાવને હદ શી ? એ નિજતત્ત્વ જેમ છે તેમ ઓળખે તેની રુચિ કરે અને તે જાતના પુરુષાર્થ વડે સ્થિરતા કરે તો આ આત્મા પૂર્ણ કૃતકૃત્ય થઈ સહજ સ્વતત્ર સુખદશા પ્રગટ કરે

શાસ્ત્રમા કહે છે કે બધા જીવાત્મા સુખ ઇચ્છે છે પણ સુખના કારણો મેળવતા નથી, અનત સુખનુ કારણ સમ્યક્

દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર છે તેનો માર્ગ સંસારી જીવોએ કદી સાંભળ્યો નથી, તેથી તેઓ સુખ તો ઈચ્છે છે પણ સુખનો સાચો ઉપાય કરતા નથી, દુઃખને ઈચ્છતા નથી પણ દુઃખનાં કારણો છોડતા નથી દુઃખનું બીજું નામ અશાંતિ છે તે અશાંતિનું કારણ અજ્ઞાન અથવા દર્શનમોહ—મિથ્યાત્વ છે, સ્વરૂપની ભૂલ છે તે ઊંધી માન્યતારૂપ અજ્ઞાનનો અભાવ સમ્યક્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનવડે થાય છે

પુણ્ય પાપ અને રાગ દ્વેષરૂપ ઉપાધિની અસરથી ભિન્ન એવી સ્વરૂપસ્થિરતા સત્ય પુરુષાર્થ વડે પૂર્ણપણે પ્રગટ થાય છે અને તેથી નિરાકુળ સુખદશા પ્રગટે છે નિરાકુળતા એટલે આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ રહિત શાંતિ

આધિ—મનના શુભાશુભ વિકલ્પો—અધ્યવસાય તે વિકારી કાર્ય એટલે ચૈતન્યની અસ્થિરતા છે

વ્યાધિ—શરીરની રોગાદિ પીડાને વ્યાધિ કહેવાય છે

ઉપાધિ—સ્ત્રી, ધન, પુત્ર, આબરૂ વગેરેની ચિંતા કરવી તેને ઉપાધિ કહેવાય છે

આ ત્રણે પ્રકાર—(આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ)ની આકુળતા રહિત સહજાનંદરૂપ સુખદશા છે, તેવા અનંત સમાધિ સુખમા અનંત સિદ્ધ ભગવાન આત્મા બિરાજે છે

'અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો'—આત્મામા બેહદ સામર્થ્ય હોવાથી તેના બધા ગુણ અનંત શક્તિવાળા છે જેમ ચણામા સ્વાદ હતો, તો તે ચણામાથી પ્રગટ થયો, તેમ આઠ કર્મની ધૂળ ... ના લેપથી અનંત આનંદ, દર્શન

જ્ઞાનશક્તિ ભૂલી આત્મા ઊંધો પરિણમ્યો છે, તે અનંત સ્વાધીનતાનું ભાન કરીને અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન, અનંત વીર્ય અને અનંત આનંદને શક્તિમાંથી વ્યક્ત (પ્રગટ) કરી શકે છે પણ જ્યાંસુધી પોતાના સ્વરૂપનું ભાન નથી ત્યાંસુધી પરાધીન છે, તેથી દુઃખી છે પરાધીનને સ્વપ્ને પણ સુખ હોય નહીં

જ્ઞાની ધર્માત્મા એક પરમાણુથી માંડીને ઇન્દ્ર ચક્રવર્તીપદ મળે તેવા કે કોઈ પ્રકારના પુણ્યની પરાધીનતાને ઈચ્છતા નથી તેથી જ સ્વાધીનતા (મોક્ષસ્વભાવ) પ્રગટે છે શુભ વિકલ્પ પણ જ્ઞાની ઈચ્છતા નથી, કારણ કે શુભ પરિણામોનું અવલંબન તે મોહકર્મના અનંત રજકણોના ઉદયનો સ્વીકાર છે તે કર્મભાવની ઉપાધિથી સ્વાધીન તત્ત્વ ન જ પ્રગટે

પુણ્યના પરમાણુઓનું અવલંબન તથા તેનો સબંધ રહે તે પરાધીનતા છે તેથી જ્ઞાની કહે છે કે, સંસારીજનોને સુખ જોઈએ, પણ સુખનો માર્ગ (સ્વાધીનતાનો ધર્મ) ભૂલી પરાધીનતાનું કાર્ય કરે, પછી તેનું ફળ સ્વાધીનતા ક્યાંથી પ્રગટે? વિકારી રાગરૂપ કારણમાંથી અવિકારી વીતરાગ કાર્ય પ્રગટે નહીં માટે પ્રથમ સાચી સમજણથી આત્માની રુચિ કરવાની જરૂર છે અહીં સમ્યગ્દર્શન સહિત પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપની રુચિ, પુરુષાર્થ અને તે અપૂર્વ અવસર ની પ્રાપ્તિની ભાવના છે

અનંત દર્શન જ્ઞાન અનંત સહિત જો '

'ચેતના નામે આત્માનો ગુણ છે તેની મુખ્ય બે શક્તિ છે

(૧) દર્શન ચેતના. તેનો વ્યાપાર નિર્વિકલ્પ, નિરાકાર, સામાન્ય છે

(૨) જ્ઞાનચેતના –તેનો વ્યાપાર સવિકલ્પ, સાકાર, વિશેષ છે દર્શનચેતના ગુણનુ લક્ષણ સામાન્ય સત્તામાત્ર અવલોકન એટલે સ્વરૂપની સન્મુખતા સમયે ઉત્સુકતારૂપ વલણ, (તેમા સ્વ પરનો ભેદપૂર્વક બોધ નથી) સ્વસત્તાનુ નિર્વિકલ્પપણે દેખવુ તે છે

હવે 'દર્શન ઉપયોગ'નો અર્થ કહેવામા આવે છે –એક પદાર્થ સબધી જ્ઞાનનો વિકલ્પ છૂટીને બીજા પદાર્થ તરફ વલણ થયુ અને હજી બીજા પદાર્થ સબધી બોધ થયો નથી, તે વચ્ચેનો સામાન્ય વલણરૂપ (દર્શનમા ચેતવારૂપ) ઉપયોગ છદ્મસ્થ જીવ આશ્રયે છે, સિદ્ધ ભગવાન તથા કેવળજ્ઞાની સર્વજ્ઞને એકજ સમયે અનત સામર્થ્ય સ્વરૂપ દર્શન જ્ઞાન ઉપયોગ છે. તેમા વિશ્વના સમસ્ત જીવ–અજીવ દ્રવ્યોના સામાન્ય–વિશેષ સર્વભાવો સમય માત્રમા સહેજે જણાય છે નિશ્ચયથી કેવળ સ્વને જ જાણે છે, દેખે છે સર્વજ્ઞને અનત દર્શન–જ્ઞાનનુ બેહદ સામર્થ્ય છે, અનત સુખ છે, બધા ગુણોને ટકાવી રાખનાર અનત વીર્ય (બળ) નામનો ગુણ છે, એવા અનંત ગુણોવાળી પૂર્ણ પરમાત્મ દશા પ્રગટ થાય એવો 'અપૂર્વ અવસર' ક્યારે આવે, તેની અહીં ભાવના છે ॥ ૧૯ ॥

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીઠું જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો;
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શું કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો. અ૦ ॥૨૦॥

તેની ... કેવળજ્ઞાનમા જે લોકાલોકનુ

જણાયુ તે કેવળીભગવાન પણ વાણીદ્વારા કહી શકયા નહીં કારણ કે વાણી જડ છે, તેમા ક્રમ પડે છે અને જ્ઞાન અક્રમ અપરિમિત છે, માટે જેટલુ જ્ઞાનમા જણાય (અનુભવાય) તેટલુ વાણીદ્વારા આવે નહીં

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે પૂર્ણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) મા દીઠુ છે, તે વાણીદ્વારા સાક્ષાત્ તીર્થંકર ભગવાન પણ પૂર્ણપણે કહી શકયા નહીં, કારણ કે વાણી જડ હોવાથી અંશમાત્ર જણાવાય

સર્વજ્ઞ ભગવાન બધા આત્માને પ્રત્યક્ષ દેખે છે, પણ છદ્મસ્થ જ્ઞાની પ્રત્યક્ષ દેખી શકે નહીં, છતા સ્વાનુભવથી પોતાના સ્વરૂપની શાંતિ-આનદ વેદી શકે છે ભાવશ્રુત-ઉપયોગની સ્થિરતા વખતે છદ્મસ્થને અનુભવ અંશે પ્રત્યક્ષ પણ છે. (સર્વથા પ્રત્યક્ષ કેવળજ્ઞાનમા છે) જેમ અધ મનુષ્ય સાકર ખાય, તેનો સ્વાદ વેદે-ભોગવે, પણ તેનો આકાર દેખી શકે નહીં, તેમ સમ્યક્‌દર્શનરૂપ ચોથી ભૂમિકામા તથા ઉપલી ભૂમિકાઓમા અધિક અધિક અંશે આત્માના આનદનો અનુભવ થાય, પણ આત્માના પ્રદેશોને પ્રત્યક્ષ ન દેખી શકે

કેવળજ્ઞાન થતા અનત દર્શન, અનત જ્ઞાન, અનત સુખ અને અનત વીર્ય પ્રગટ થાય છે તે કેવળી જો તીર્થંકર ભગવાન હોય તો '૩ૐ' દિવ્ય ધ્વનિ એટલે કે આત્માને ઓળખાવનારી વાણી સહજે છૂટે છે ઇચ્છા વિના ભાષા સહેજે પૂર્વ યોગના કારણે છૂટે છે તે [વાણી] ભગવાન આત્માનો અરૂપી જ્ઞાનઘનસ્વભાવ છે તેને, તથા ૭ દ્રવ્યોમા જે અનત ધર્મો છે તેને, અનેકાન્ત ન્યાયથી સમજાવે છે

વાણીમા અલ્પ ઇશારા આવી શકે છે, અને તેને ચતુર પુરુષ સમજી લે છે જડ અનત રજકણોની બનેલી વાણી દ્વારા આત્માનુ વર્ણન પૂર્ણપણે થઈ શકે નહીં, પણ ભવ્યજનોને અનત ઉપકારનુ નિમિત્ત એવી અદ્ભુત વાણીનો યોગ તીર્થ કર ભગવાનને હોય છે ભગવાનની વાણી ઉપરથી ગણધરદેવે બાર અગની શાસ્ત્ર રચના કરી, છતા છેવટે એમ કહ્યુ કે આમા સ્થૂલ કથન છે દુરમન [જડ વાણી] દ્વારા અરૂપી, અતીન્દ્રિય ભગવાન આત્માના વખાણ કેટલા થઈ શકે ? છતા મૂગાની શ્રેણિએ સમજાવ્યુ છે અનેક નય, પ્રમાણ, નિક્ષેપથી પદાર્થોનુ ન્યૂન અને સૂક્ષ્મ કથન ન્યાયપૂર્વક કર્યુ છે આત્મા નિરપેક્ષ તત્ત્વ છે, પરનિમિત્તની અપેક્ષાથી રહિત છે, છતા કથન ભેદથી અનેકાન્ત ધર્મ સહિત તેનુ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે વાણી જડ, વર્ણાદિ રૂપી ગુણવાળી તે અરૂપી આત્માને કેમ લોક કહી શકે ? પણ વાચક શબ્દ પાછળના વાચ્ય અર્થરૂપ આત્માને સત્સમાગમથી, ગુરુઆજ્ઞાથી ઓળખી શકાય છે, અને સમજી શકાય છે આત્મતત્ત્વ અનુપમ (ઉપમા રહિત) હોવાથી કોઈ જડ વસ્તુ સાથે સરખાવી શકાય નહીં સાચના તાજા ઘીનો સ્વાદ, ખાવાવાળાને અનુભવમા આવે, પણ તેને કોઈ ઉપમા આપીને સતોષકારક રીતે સમજાવી શકાય નહીં, તો પછી અરૂપી અતીન્દ્રિય આત્માનુ વર્ણન વિકલ્પથી કે વાણીથી કેમ થઈ શકે ? ભગવાન વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા તીર્થ કરદેવને વાણી યોગ હતો, છતા તેઓ આત્માનુ વર્ણન પૂર્ણરીતે કહી શકયા નહીં, પણ કથચિત્ ઇશારાથી–સજ્ઞાથી તેમણે સમજાવ્યુ છે તેમ વર્તમાન જ્ઞાનીપુરુષો, જેઓને આત્માનો અનુભવ છે,

સંપૂર્ણ થઈ શકે નહીં; માત્ર કથંચિત્ શબ્દથી પદાર્થને ભેદ પાડીને ઓળખાવી શકાય

અવિરોધપણે આત્મા મન ઇન્દ્રિયથી જુદો છે, માટે–

" તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શું કહે ?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો "

જેને સમ્યક્‌દર્શનવડે સ્વાનુભવ થયો છે, તેણે અંશે સ્વાનુભવથી આખું દ્રવ્ય પ્રમાણ જાણ્યું છે. 'હું શુદ્ધ છું', મુક્ત છું,' એવા મનના સંબંધના વિકલ્પોથી તે સ્વરૂપનો આનંદ વેદી શકાય નહીં પણ રાગરહિત જ્ઞાનની સ્થિરતા (એકાગ્રતા)થી સમ્યક્‌જ્ઞાની પરોક્ષ તથા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી જાણે છે, તેથી આત્મા માત્ર જ્ઞાનગમ્ય છે. ॥ ૨૦ ॥

એહ પરમપદપ્રાપ્તિનું કર્યું ધ્યાન મેં,
ગજાવગર ને હાલ મનોરથરૂપ જો;
તોપણ નિશ્ચય રાજચંદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશું તે જ સ્વરૂપ જો. અ૦ ॥ ૨૧ ॥

'અપૂર્વ અવસર' કાવ્ય પૂર્ણ કરતા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કહે છે કે.–પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પૂર્ણ પવિત્ર સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાનું મેં સ્વાનુભવના લક્ષે ધ્યાન કર્યું પણ હાલ તે ગજાવગરનું અને મનોરથરૂપ છે. મનરૂપી રથવડે અપૂર્વ રુચિથી પૂર્ણતાની ભાવના કરું છું પૂર્ણતા માટે જેવો પુરુષાર્થ અને અંતરરમણતા (સ્વરૂપસ્થિરતા) જોઇએ તે વર્તમાનમાં જણાતા નથી. યથાર્થ નિર્ગ્રંથપણાનો પુરુષાર્થ કરવાની શક્તિની

વર્તમાનમા નમળાઈ છે, પણ દર્શનવિશુદ્ધિ છે, તેથી નિશ્ચય શુદ્ધ સ્વરૂપના લક્ષે એક ભવ પછી, જ્યા સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ પ્રભુ તીર્થંકર બિરાજતા હોય ત્યા પ્રભુ આજ્ઞા અગીકાર કરી નિર્ગ્રંથ માર્ગમા ઉત્કૃષ્ટ સાધક સ્વભાવનો વિકાસ કરી એ પરમ પદને [વીસમી ગાથામા કહ્યુ તેને] પામવાનો છુ. પ્રભુ આજ્ઞા [વીતરાગની આજ્ઞા] નુ બહુમાન કરીને કહે છે કે, મારા આત્મા વિષે એવો નિ સદેહ નિશ્ચય છે કે એક જ દેહ પછી બીજો દેહ નથી

'પ્રભુ આજ્ઞા' એટલે સર્વજ્ઞ વીતરાગ ભગવાને જેવા ચૈતન્ય સ્વભાવ જાણ્યો છે, તેવા જ ભાવ અનુસાર વર્તવુ વીતરાગ સ્વરૂપની આરાધના નિર્ગ્રંથમાર્ગે, જિન આજ્ઞા અનુસાર કરી તે પરમાત્મ સ્વરૂપ થઈશુ તેમા જરા સદેહ નથી, એવા કૉલ કરાર આત્મામા નિશ્ચલ કર્યો છે આ જાતની અનુભવ દશામા નિ સદેહતા વર્તતી હોય, ત્યા એક જ ભવ બાકી હોય એમ પ્રભુ આજ્ઞાનો આદર કરીને કહ્યુ આ મહા મગળિક કર્યું છે 'પ્રભુ આજ્ઞા' એ મહાન સૂત્ર છે તેમા ભગવાન સર્વજ્ઞના જ્ઞાનમા રહેલી આજ્ઞા અને તે સાથે પોતાના ભાવની સધિનો યથાર્થ નિર્ણય પ્રમાણ થયો છે એમા 'મોક્ષસ્વરૂપ પ્રગટ કરવુ' તેના ભણકાર છે એવા ભણકારનો 'અપૂર્વ અવસર' ક્યારે આવશે? એમ મગળિક કરીને, મહામગળિક કહીને 'અપૂર્વ અવસર' કાવ્ય પૂર્ણ થાય છે

ૐ સમાપ્ત ૐ

શુદ્ધિપત્રક.

પાનુ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૪	ભાવિ નૈગમનયથી	——
૪	૫	ગ્રંથિની	ગ્રંથિથી
૭	૧૧	ત્યાગ	ત્યાગી
૭	૧૮	નવ	આઠ
૯	૭	કરવાનાનો	કરવાનો
૯	૨૧	તેવા	તેવી
૧૦	૧૧	ભાવનુ	શુદ્ધભાવનુ
૧૨	૪	થઈ	થઈ તે રૂપે
૧૬	૧૬	માટે	મારે
૧૯	૧૧	ભાવ	ભાવ-
૨૭	૧૦	સર્વકાળ	સ્વમળ
૨૭	૪	ગુણવડે	——
૩૮	૯	સેવ્યા સેવ્યા	સેવ્યા
૪૩	૧૨	વીતરાગી	——
૪૪	૨૧	દેહ	દેહ
૪૪	૨૧	અર્થ	અર્થ
૪૬	૨	અખડ	અખંડ

પાનુ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૬	૩	પરિણમતા	પરિણમતો
૫૪	૬	ન્યારમા	મુખકમળથી
૭૫	૨૧	સાન	સાધક
૮૨	૮	વિકપમા	વિકલ્પ કે
૮૩	૧૭	મુઝાય છે	અજ્ઞાની મૂઝાય છે
૮૪	૧૨	જીવ	સાધક જીવ
૮૫	૧૨	મારે	મારી
૯૫	૧૯	થાય	કહેવાય
૯૭	૨	પણુ	પણ
૧૦૩	૩	સાસન	સાધન
૧૦૫	૫	કર્મે	કર્મ
૧૦૭	૨	આનં	આનંદ
૧૦૭	૧૪	ઉત્કૃષ્ટ	—
૧૦૯	૧૧	ચૈતનરૂપ	ચૈતનરૂપ

